

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

Лебідь О. В.

**МІЖНАРОДНІ РОЗРАХУНКИ
І ВАЛЮТНІ ОПЕРАЦІЇ**

Навчальний посібник

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2016**

УДК 339.72:33.06(075)

ББК 65.58я7

Л 33

Рецензенти: д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри банківської справи Української академії банківської справи *Т. А. Васильєва*; д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності Навчально-наукового інституту економіки і менеджменту Національного університету "Львівська політехніка" *О. Г. Мельник*; заступник голови правління ПАТ "Акціонерний Східно-Український банк "ГРАНТ" *В. С. Серб*.

Рекомендовано до видання рішенням вченої ради Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця.

Протокол № 7 від 15.02.2016 р.

Лебідь О. В.

Л 33 Міжнародні розрахунки і валютні операції : навчальний посібник для студентів спеціальності 8.03050802 "Банківська справа" / О. В. Лебідь. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 200 с.

ISBN 978-966-676-636-9

Розкрито теоретичні та практичні основи міжнародних розрахунків і проведення валютних операцій з урахуванням вітчизняного та міжнародного нормативно-правового забезпечення, а також світового досвіду таких операцій. Подано матеріал, що складається з двох тісно взаємопов'язаних частин, перша з яких присвячена валютним операціям та відносинам в Україні, друга – практиці здійснення міжнародних розрахунків. Розглянуто питання щодо ризиків валютних операцій та міжнародних розрахунків.

Рекомендовано для студентів і аспірантів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів, керівників, фінансових директорів, фахівців із економіки та фінансів, фінансових менеджерів банків та підприємств, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю.

УДК 339.72:33.06(075)

ББК 65.58я7

© Лебідь О. В., 2016

© Харківський національний економічний

університет імені Семена Кузнеця, 2016

ISBN 978-966-676-636-9

Вступ

Інтеграція України у світову економіку та європейський економічний простір сприяє кількісному та якісному розширенню міжнародних економічних зв'язків. Швидкоплинні зміни та перманентні кризові явища фінансової та валютної систем вимагають обізнаності висококваліфікованих фахівців у питаннях здійснення різноманітних операцій у іноземній валюті. Зазначене, а також низка інших важливих факторів, актуалізує проблеми валютного регулювання та контролю, завдання мінімізації валютних ризиків, питання використання різноманітних форм міжнародних розрахунків, що і зумовлює об'єктивну необхідність вивчення навчальної дисципліни "Міжнародні розрахунки і валютні операції".

Навчальна дисципліна належить до групи вибіркових дисциплін програми підготовки магістрів зі спеціальності "Банківська справа". Навчальна дисципліна складається з таких змістових модулів:

1. Теоретичні основи валютних відносин і міжнародних розрахунків.
2. Способи платежів і форми міжнародних розрахунків.

Міждисциплінарні зв'язки: з метою найкращого засвоєння навчального матеріалу дисципліни студенти повинні до його початку опанувати знання та навички в галузі загальної економічної теорії, банківської системи, аналізу банківської діяльності, фінансового обліку у банках, валютного регулювання та контролю.

У свою чергу знання з даної дисципліни забезпечують успішне вивчення таких навчальних дисциплін, як "Фінансовий менеджмент у банках", "Банківський маркетинг", "Банківське інвестиційне кредитування", "Регулювання банківської діяльності", а також виконання курсового та дипломного проектування.

Метою вивчення навчальної дисципліни є формування у майбутніх магістрів знань із теоретичних основ, методичних підходів, а також практичних навичок і реалізаційних здатностей щодо використання принципів, прийомів і методів організації та здійснення міжнародних розрахунків і валютних операцій.

Для досягнення мети поставлені такі основні **завдання**:

засвоїти основні принципи та правила здійснення міжнародних розрахунків і валютних операцій в установах банків;

навчитися відкривати та обслуговувати рахунки у іноземній валюті;

навчитися оформлювати та аналізувати зовнішньоекономічні контракти;

орієнтуватися у документах під час міжнародних розрахунків;
оволодіти навичками роботи з документами в процесі здійснення міжнародних розрахунків і валютних операцій;

набути реалізаційних здатностей оформлення міжнародних розрахунків клієнтів банку та власних розрахунків банківської установи;

навчитися здійснювати документарні форми розрахунків;

уміти аналізувати способи фінансування зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання.

На вивчення навчальної дисципліни відведено 150 годин, 5 кредитів ЄКТС. Вивчення дисципліни забезпечує формування у фахівців здатностей здійснювати валютні операції та міжнародні розрахунки.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент оволодіє такими **компетентностями**:

здатність аналізувати функціонування та прогнозувати розвиток валютних ринків;

здатність аналізувати валютно-фінансові умови та оцінювати ризики міжнародних розрахунків;

здатність обслуговувати валютні рахунки клієнтів;

здатність аналізувати та оформляти документи у зовнішньоторговельних операціях;

здатність обирати відповідно до ситуації спосіб платежу у міжнародних розрахунках;

здатність проводити документарні розрахунки;

здатність супроводжувати міжнародні розрахунки гарантіями;

здатність фінансувати міжнародні розрахунки і валютні операції.

Даний навчальний посібник складається з восьми тематичних розділів, що відповідають темам робочої програми навчальної дисципліни. За кожною темою студент може знайти ґрунтовні науково-теоретичні і практичні відповіді на питання, запропоновані до розгляду. Після розкриття сутності питань доцільно скористатися запитаннями для самоперевірки та тестами за темою. Практичні аспекти аналізованих питань відпрацьовуються завдяки вирішенню ситуаційних та розв'язанню розрахункових завдань, що наведені після кожного розділу посібника. Автор заздалегідь вдячна всім, хто матиме зауваження та побажання щодо вдосконалення даного посібника. Зауваження та пропозиції чекаю за адресою olesia.lebid@gmail.com.

Розділ 1. Теоретичні основи валютних відносин і міжнародних розрахунків

1. Валютні відносини та операції як сфера здійснення міжнародних розрахунків

Мета – опанувати основи валютних відносин в Україні, ґрунтуючись на відповідній чинній нормативно-правовій базі.

Основні питання

- 1.1. Сутність і співвідношення понять "міжнародні розрахунки" та "валютні операції".
- 1.2. Основи організації валютних відносин в Україні.
- 1.3. Сутність та види валютних операцій.

Компетентності, що формуються за темою:

знання: поняття міжнародних розрахунків, сутність і структура валютного ринку України, функції валютного ринку, суб'єкти валютного ринку, поняття валютних цінностей, положення базових нормативно-правових актів, що регулюють валютні відносини в Україні, сутність та види валютних операцій банків України;

уміння: визначати особливості та види валютних операцій, аналізувати функціонування валютних ринків, контролювати дотримання вимог валютного законодавства України в процесі здійснення різноманітних валютних операцій;

комунікації: донесення до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень та власного досвіду щодо особливостей функціонування валютних ринків і здійснення міжнародних розрахунків;

автономність та відповідальність: розпізнавати проблеми функціонування валютних ринків, відповідати за результати аналізу показників функціонування та розвитку валютних ринків.

Ключові терміни: міжнародні розрахунки, зовнішньоекономічна діяльність, валютні цінності, валютні операції, валютний ринок, функції валютного ринку, уповноважений банк, поточні торговельні валютні операції, поточні неторговельні валютні операції, строкові валютні операції, валютні операції, пов'язані з рухом капіталу.

1.1. Сутність і співвідношення понять "міжнародні розрахунки" та "валютні операції"

Важливою особливістю здійснення як міжнародних розрахунків, так і валютних операцій є жорстке дотримання норм відповідного законодавства. У зв'язку із цим виклад матеріалу за даною навчальною дисципліною спирається, передусім, на чинні нормативно-правові акти, які створюють потужне правове поле цих операцій. Отже, визначати ключові поняття "міжнародні розрахунки", "валютні операції" та інші слід спираючись на чинні нормативно-правові акти та документи, ієрархія яких подана на рис. 1.1.

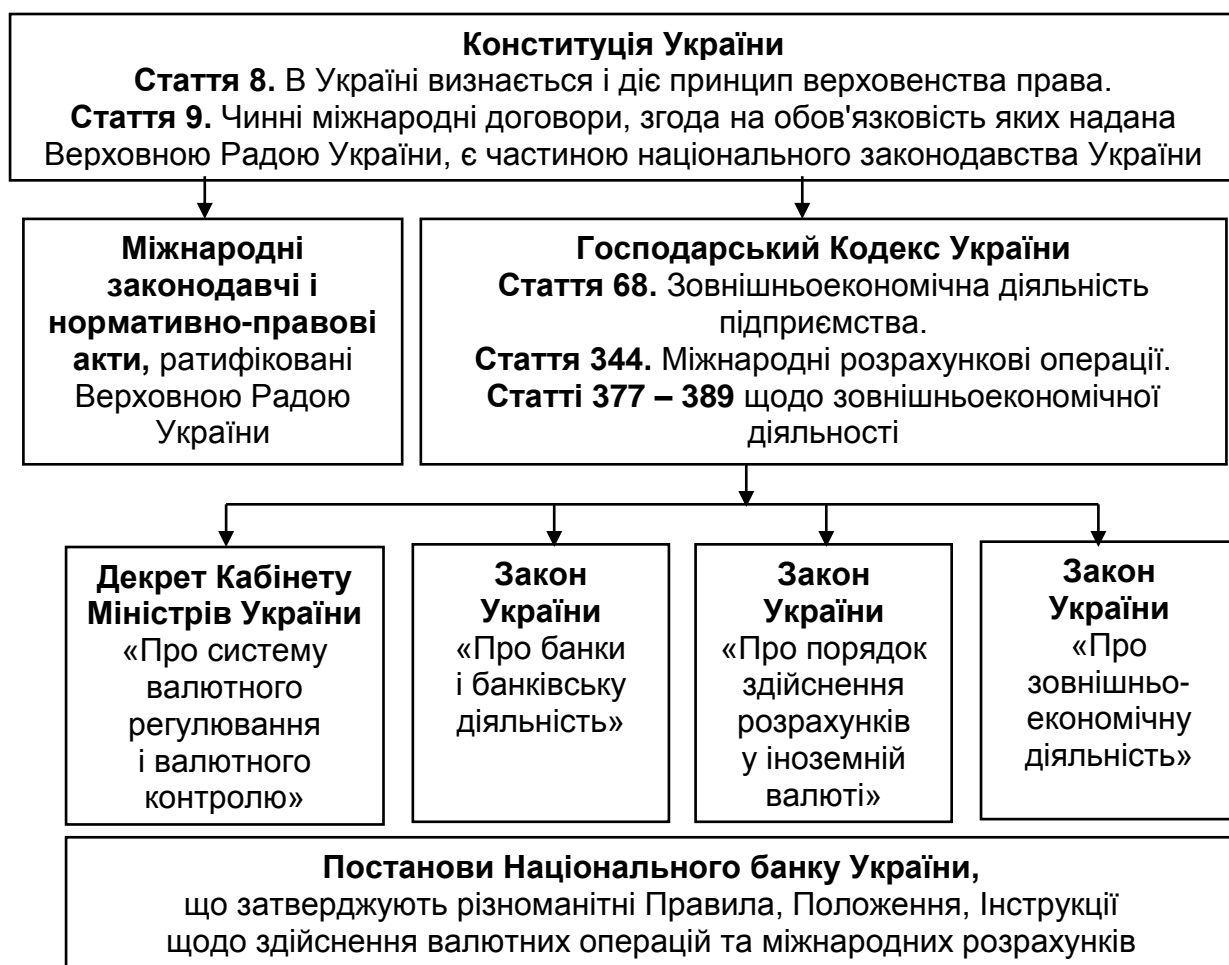

Рис. 1.1. Правове забезпечення здійснення міжнародних розрахунків і валютних операцій

Дані рис. 1.1 дають тільки загальне уявлення про ключові нормативно-правові акти, на які спирається в Україні здійснення міжнародних розрахунків і валютних операцій, тому їх перелік неможна вважати повним. Законодавчим документом, що об'єднує базові правові положення

здійснення багатьох видів економічної діяльності є Господарський Кодекс України [5]. Стаття 344 Господарського кодексу України містить шість положень, які дозволяють визначити міжнародні розрахунки (рис. 1.2).

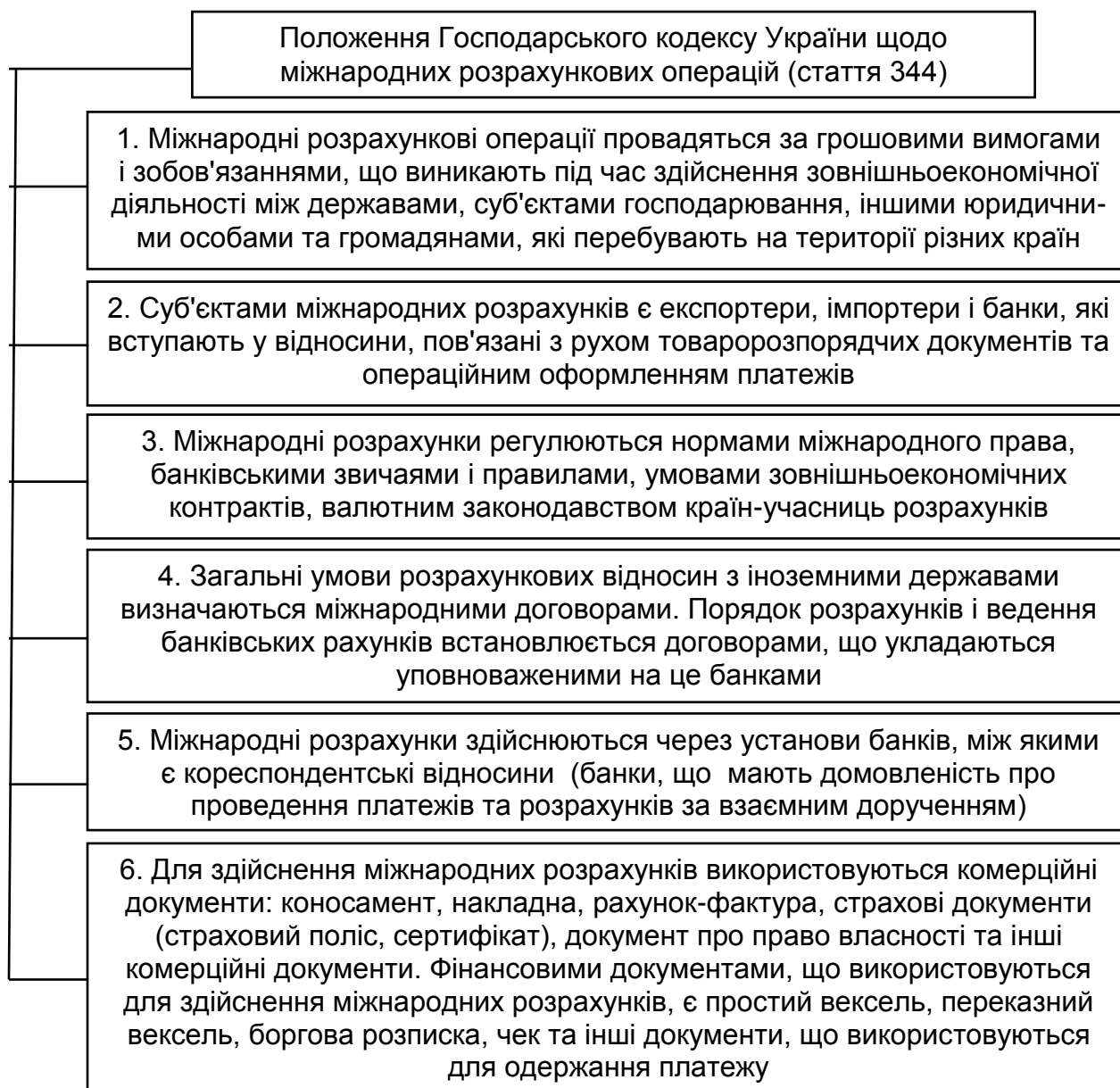

Рис. 1.2. Положення Господарського Кодексу України щодо міжнародних розрахунків

Дані рис. 1.2 показують, що поняття міжнародних розрахунків перш за все пов'язано з поняттям зовнішньоекономічної діяльності (надалі ЗЕД). Згідно зі статтею 4 Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність" її основними видами є:

- експорт та імпорт товарів, капіталів і робочої сили;
- надання суб'єктами ЗЕД України послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності;

наукова, науково-технічна, науково-виробнича, виробнича, навчальна та інша кооперація з іноземними суб'єктами господарської діяльності;

міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами у випадках, передбачених законами України;

кредитні та розрахункові операції між суб'єктами ЗЕД та іноземними суб'єктами господарської діяльності; створення суб'єктами ЗЕД банківських, кредитних і страхових установ за межами України; створення іноземними суб'єктами господарської діяльності зазначених установ на території України у випадках, передбачених законами України;

спільна підприємницька діяльність між суб'єктами ЗЕД та іноземними суб'єктами господарської діяльності;

підприємницька діяльність на території України, пов'язана з наданням ліцензій, патентів, ноу-хау, торговельних марок та інших нематеріальних об'єктів власності з боку іноземних суб'єктів господарської діяльності; аналогічна діяльність суб'єктів ЗЕД за межами України;

організація та здійснення діяльності в галузі проведення виставок, аукціонів, торгів, конференцій, симпозіумів, семінарів та інших подібних заходів, що здійснюються на комерційній основі, за участю суб'єктів ЗЕД; товарообмінні (бартерні) операції;

орендні, в тому числі лізингові, операції між суб'єктами ЗЕД іноземними суб'єктами господарської діяльності;

операції з придбання, продажу та обміну валюти на валютних аукціонах, валютних біржах та на міжбанківському валютному ринку;

роботи на контрактній основі фізичних осіб України з іноземними суб'єктами господарської діяльності як на території України, так і за її межами; роботи іноземних фізичних осіб на контрактній оплатній основі з суб'єктами ЗЕД як на території України, так і за її межами [13].

Зазначене дозволяє сформулювати таке визначення міжнародних розрахунків – це грошові операції у іноземній валюті, пов'язані з виконанням вимог і зобов'язань, що виникають під час здійснення ЗЕД між державами, суб'єктами господарювання, іншими юридичними особами та громадянами, які перебувають на території різних країн.

Суттєвою відмінністю наведеного визначення та характерною ознакою міжнародних розрахунків, яку не визначено чинним Господарським Кодексом України, є те, що всі вони здійснюються виключно у вільноконвертованій валюті. Оскільки національна одиниця України – гривня – не є вільноконвертованою валютою, то всі міжнародні розрахунки з точки

зору вітчизняних суб'єктів господарювання та вітчизняних банків є розрахунками в іноземній валюті. Отже, всі міжнародні розрахунки є валютними операціями. Проте зворотне твердження не є правильним (рис. 1.3).

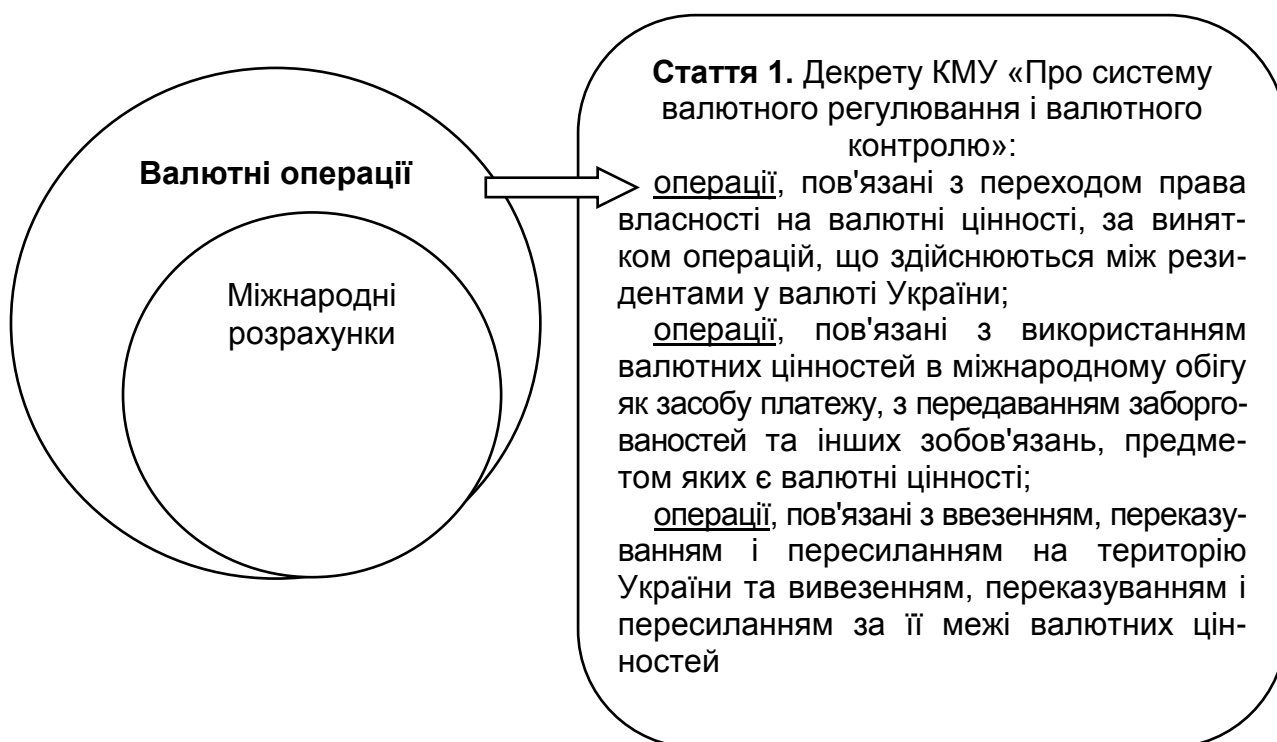

Рис. 1.3. Співвідношення понять "міжнародні розрахунки" та "валютні операції"

Дані рис. 1.3 показують, що валютні операції містять міжнародні розрахунки. Узагальнені характерні особливості та відмінні риси міжнародних розрахунків полягають у такому:

1. Міжнародні розрахунки є операціями у іноземній валюті.
2. Усі правомірні міжнародні розрахунки здійснюють виключно через установи банків.
3. Міжнародні розрахунки здійснюють виключно у безготівковій формі.
4. Міжнародні розрахунки регулюються національними та міжнародними нормативно-правовими актами і документами, а також звичаями та правилами, що склалися та встановлені у світі.
5. Міжнародні розрахунки мають виключно документарний характер, тобто здійснюються проти комерційних та фінансових документів.
6. Документи, що використовуються для здійснення міжнародних розрахунків, є уніфікованими, мають типові форми однакові для всіх учасників.

1.2. Основи організації валютних відносин в Україні

Основи організації валютних відносин в Україні є базисом здійснення міжнародних розрахунків, оскільки всі міжнародні розрахунки є операціями в іноземній валюті, про що йдеться у статті 7 Декрету Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю" (надалі Декрет), де зазначено, що "у розрахунках між резидентами і нерезидентами в межах торговельного обороту використовується як засіб платежу іноземна валюта. Такі розрахунки здійснюються лише через уповноважені банки" [16].

Слід звернути увагу, що у сфері міжнародних розрахунків найчастіше зустрічаються такі його суб'єкти, як експортери, імпортери і банки, що зазначено у статті 344 Кодексу, проте у сфері валютних відносин основними термінами, що визначають їх учасників, є резиденти та нерезиденти. Терміни "резиденти" та "нерезиденти" визначено у статті першій Декрету [16]. Деталі визначень можна побачити на рис. 1.4.

Визначення термінів "резиденти" та "нерезиденти" (див. рис. 1.4) є важливим з точки зору регулювання операцій між ними на валютному ринку України та поза його межами. Так, стаття 7 Декрету забороняє здійснювати розрахунки між резидентами і нерезидентами у межах торговельного обороту в гривні без отримання для цього індивідуальної ліцензії. Також заборонено нерезидентам виплачувати заробітну плату резидентам у іноземній валюті.

Існують певні обмеження й виключно для резидентів. Так, дев'ята стаття Декрету зобов'язує всіх резидентів, що мають валютні цінності та будь-яке інше майно за межами України, декларувати їх у національному банку України.

Специфіка міжнародних розрахунків, зокрема здійснення експортно-імпортних, кредитних, інвестиційних операцій, передбачає використання різноманітних іноземних валют. Тому необхідною умовою здійснення міжнародних розрахунків є купівля/продаж та обмін однієї валюти на іншу. Операції щодо купівлі/продажу іноземних валют здійснюються на валютному ринку, який є офіційним центром, де здійснюється зазначені операції за курсом, що склався на базі попиту та пропозиції. У загальному розумінні **валютний ринок** – це сукупність економічних відносин, які виникають під час здійснення операцій щодо купівлі/продажу та обміну

іноземної валюти, а також операцій, пов'язаних з міжнародним рухом капіталу [6].

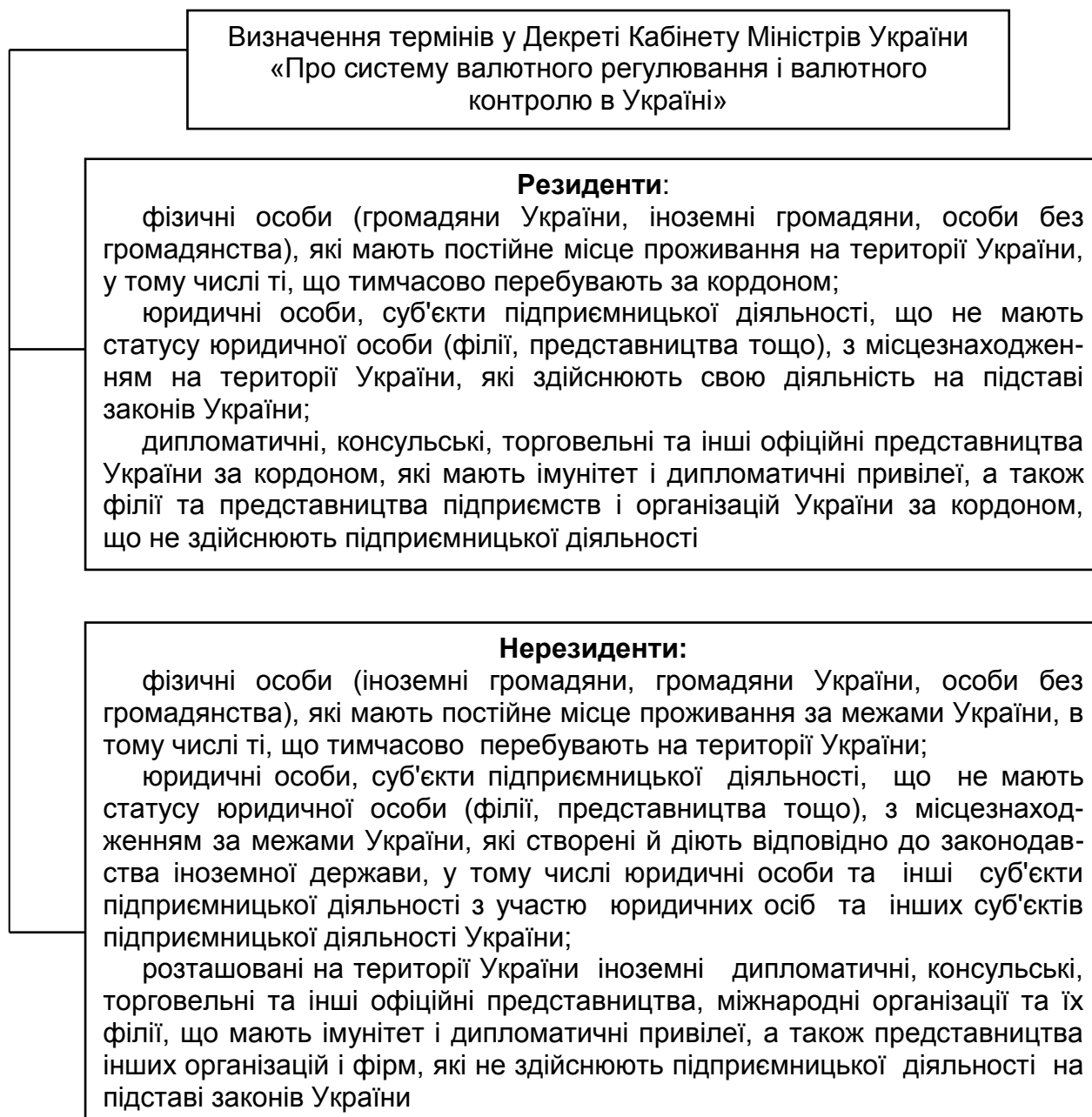

Рис. 1.4. Визначення термінів "резиденти" та "нерезиденти" у Декреті Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю в Україні"

Роль валютного ринку проявляється через його функції (рис. 1.5), головними серед яких є обслуговувальна, регулювальна, формування резервів, захисна та функція отримання прибутку.

Рис. 1.5. Основні функції валютного ринку

Через функції валютного ринку (рис. 1.5) розкривається його призначення, яке полягає в обслуговуванні міжнародної торгівлі та руху капіталів, регулюванні цін на валютні цінності, наданні можливості сформувати резерви та захиститись від різноманітних ризиків і отримати прибуток від торгівлі валютними цінностями.

Валютні ринки в загальному розумінні розподіляють на:

національні – це валютний ринок окремої держави;

регіональні – це валютний ринок різних держав, які, як правило, географічно розташовані на суміжній території та пов'язані тісними економічними зв'язками, наприклад, європейський валютний ринок;

світовий валютний ринок.

Часто про світовий валютний ринок зазначають, що він є агрегованою сумою національних, регіональних і міжнародних валютних ринків, які мають тісні прямі та зворотні взаємозв'язки. Важливою особливістю світового валютного ринку є цілодобовий режим його функціонування,

що пояснюється розташуванням найбільших міжнародних валютних ринків у різних часових поясах планети (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

**Графік відкриття та закриття міжнародних валютних ринків
за Київським часом**

Регіони	Міста	Зимовий час		Літній час	
		Відкриття	Закриття	Відкриття	Закриття
Океанія	Веллінгтон	23:00	07:00	00:00	07:00
	Сідней	00:00	08:00	01:00	08:00
Азія	Токіо	02:00	10:00	03:00	11:00
	Гонконг	03:00	11:00	04:00	12:00
	Сінгапур	03:00	11:00	03:00	11:00
Європа	Франкфурт	08:00	16:00	08:00	16:00
	Цюріх	08:00	16:00	08:00	16:00
	Париж	08:00	16:00	08:00	16:00
	Лондон	09:00	17:00	09:00	17:00
Америка	Нью-Йорк	15:00	23:00	16:00	23:00
	Чикаго	16:00	00:00	17:00	00:00

Дані табл. 1.1 показують, що закриття валютного ринку Чикаго відбувається в той самий час, що і відкриття валютного ринку в Сідней, таким чином видно, що дійсно світовий ринок працює цілодобово.

За формами своєї організації валютні ринки бувають біржовими та позабіржовими (міжбанківськими). Залежно від строків виконання угод валютні ринки розподіляють на поточні (ринки "спот") та строкові (ринки "форвард", "ф'ючерс", "опціон").

На сьогодні в Україні у сфері валютних відносин функціонують міжбанківський валютний ринок України та ринок продажу готівки. **Важливо підкреслити, що валютних бірж в Україні немає.**

Окрім Декрету та Закону України "Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті" важливим нормативно-правовим документом, що регулює валютні операції та відносини на території України є **Положення про порядок та умови торгівлі іноземною валютою**, затверджене Постановою Правління НБУ "Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України" № 281 від 10.08.2005 р. Перша стаття даного положення дає визначення термінів із метою єдиного їх розуміння учасниками валютних відносин (табл. 1.2)

**Визначення важливих термінів валютних відносин
згідно з чинним законодавством України**

Терміни	Визначення
Купівля іноземної валюти	Операція з купівлі іноземної валюти за гривні
Міжбанківський валютний ринок України	Сукупність відносин у сфері торгівлі іноземною валютою в Україні між суб'єктами ринку, між суб'єктами ринку та їх клієнтами (у тому числі банками-нерезидентами), між суб'єктами ринку і Національним банком, а також Національним банком і його клієнтами
Міжнародний валютний ринок	Сукупність відносин у сфері торгівлі іноземною валютою за межами України між суб'єктами ринку та іноземними контрагентами, які за дорученням і за рахунок суб'єктів ринку здійснюють торгівлю іноземною валютою за межами України
Обмін (конвертація) іноземної валюти	Операція з купівлі (продажу) однієї іноземної валюти за іншу іноземну валюту
Продаж іноземної валюти	Операція з продажу іноземної валюти за гривні
Суб'єкти ринку	Уповноважені банки, уповноважені фінансові установи
Торгівля іноземною валютою	Купівля, продаж, обмін іноземної валюти, здійснення операцій з валютними деривативами
Уповноважена фінансова установа	Фінансова установа, яка одержала генеральну ліцензію на здійснення валютних операцій (письмовий дозвіл НБУ на здійснення операцій з валютними цінностями), що дає право на торгівлю іноземною валютою

Щодо суб'єктів міжбанківського валютного ринку України (табл. 1.1) слід зауважити, що окрім уповноважених банків та фінансово-кредитних установ, до них належить і Національний банк України, який одноосібно представляє верхній рівень банківської системи та є регулятором фінансово-кредитної системи України. Так, у статті 4 Декрету йдеться про таке: "Національний банк України зобов'язаний проводити політику, спрямовану на підтримання валюти України, і з цією метою може виступати суб'єктом міжбанківського валютного ринку України" [16].

Більш детальну інформацію щодо особливостей торгівлі іноземною валютою можна отримати під час ознайомлення з **Положенням про порядок та умови торгівлі іноземною валютою**, та **Інструкцією про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України**, затверджена Постановою правління НБУ № 502 від 12.12.2002 р.

1.3. Сутність та види валютних операцій

Визначення валютних операцій, що дається у Декреті (рис. 1.3), з одного боку досить коректно і конкретно окреслює сукупність операцій, що є валютними, а з іншого – не розкриває їх види. У табл. 1.3 наведені основні види валютних операцій за найбільш важливими з точки зору регулювання і контролю класифікаційними ознаками.

Таблиця 1.3

Види валютних операцій

Класифікаційні ознаки	Види операцій
За участю в торговельному обороті	Торговельні валютні операції. Неторговельні валютні операції
За участю у русі капіталу	Валютні операції, пов'язані з рухом капіталу. Валютні операції, не пов'язані з рухом капіталу
За строками	Поточні валютні операції. Строкові валютні операції

Першою класифікаційною ознакою (табл. 1.3) виокремлення видів валютних операцій є участь у торговельному обороті. Дійсно, **Положенням про порядок та умови торгівлі іноземною валютою** у 10-му пункті першого розділу визначено, що поточними торговельними операціями в іноземній валюті є такі:

розрахунки за експорт та імпорт товару без відстрочення платежу або з відстроченням, що відповідно до договору не перевищує строки, установлені законодавством України для здійснення таких розрахунків;

розрахунки на території України між резидентами – суб'єктами господарювання за товар на підставі індивідуальної ліцензії НБУ [37].

Перелік неторговельних операцій у іноземній валюті міститься у 11-му пункті першого розділу **Положення про порядок та умови торгівлі іноземною валютою** та подано в табл. 1.4

Таблиця 1.4

Неторговельні валютні операції

№ п/п	Складові валютних операцій
1	2
1	Перекази з оплати праці, стипендій, пенсій, аліментів, державної допомоги, матеріальної допомоги, допомоги родичів, благодійної та гуманітарної допомоги, виплат і компенсацій, відшкодування за страховими випадками, премій, призів, успадкованих коштів, коштів за договорами дарування, коштів, заощаджених на рахунках, і прибутків за ними

1	2
2	Виплати на підставі вироків, рішень, ухвал і постанов судових, слідчих та інших правоохоронних органів
3	Оплата витрат, пов'язаних із смертю громадян (транспортні витрати і витрати на поховання)
4	Оплата витрат іноземним судовим слідчим, арбітражним, нотаріальним та іншим повноважним органам, витрат іноземних адвокатів
5	Оплата зборів (мита) за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти права інтелектуальної власності, включаючи оплату послуг, які надаються патентними відомствами інших країн
6	Оплата за рахунок коштів фізичних осіб витрат на лікування в медичних закладах іншої держави, а також оплата витрат на транспортування хворих
7	Оплата за рахунок коштів фізичних осіб витрат на навчання і стажування в навчальних закладах іншої держави, витрат на проведення тестів, іспитів
8	Оплата фізичними особами участі в міжнародних симпозиумах, семінарах, конференціях, конгресах, виставках, ярмарках, культурних і спортивних заходах, а також інших міжнародних зустрічах, що відбуваються на територіях іноземних країн
9	Оплата витрат фізичних осіб на придбання літератури та передплатних видань, що видаються за кордоном
10	Оплата витрат, пов'язаних із відрядженням за кордон
11	Перерахування на утримання дипломатичних представництв, консульських установ України за кордоном та іноземних держав в Україні, представництв міжнародних та іноземних організацій, представництв іноземних банків і представництв юридичних осіб, які не займаються підприємницькою діяльністю
12	Перекази з оплати авторських гонорарів, премій, призів та інших виплат за використання об'єктів права інтелектуальної власності фізичних осіб
13	Оплата фізичними особами послуг за договорами страхування життя, укладеними з нерезидентами, за наявності індивідуальної ліцензії Національного банку України
14	Оплата фізичними особами продукції, робіт, послуг, прав інтелектуальної власності, що набуваються в нерезидентів за кордоном для власного споживання
15	Перерахування фізичними особами в разі виїзду за кордон на постійне місце проживання
16	Виконання зобов'язань за укладеними договорами з юридичними особами-нерезидентами стосовно відшкодувань витрат, здійснених ними на користь фізичних осіб-резидентів, які тимчасово перебувають за межами України, як оплата праці або інших витрат, пов'язаних із виконанням ними професійних обов'язків
17	Оплата вступних, членських внесків до міжнародних організацій

Узагальнюючи дані табл. 1.4, можна сказати, що неторговельні операцій в іноземній валюті – це такі, що не пов'язані з експортом та імпортом товарів.

Валютні операції, пов'язані з рухом капіталу, згідно з 12-м пунктом першого розділу Положення про порядок та умови торгівлі іноземною валютою є такі:

надання та отримання резидентами фінансових кредитів і позик;
операції, пов'язані з виконанням зобов'язань за гарантіями, поруками та заставою, лізингом, факторингом;
здійснення іноземних інвестицій в Україну;
здійснення резидентами прямих і портфельних інвестицій за межі України;

виплата прибутків, доходів та інших коштів, отриманих іноземними інвесторами від інвестиційної діяльності в Україні;

операції з цінними паперами;

розміщення коштів на вкладних (депозитних) рахунках;

операції, пов'язані з експортом та імпортом товарів, розрахунки за якими відповідно до договору передбачають надання та отримання відстрочення платежу або кредитування (аванс, попередня оплата) на строк, який перевищує встановлений законодавством України;

міжнародні перекази за угодами, пов'язаними з накопиченням пенсійних активів [37].

За строками валютні операції розподіляють на угоди з негайною поставкою іноземної валюти (або поточні) та власне строкові операції. Для ознайомлення з ними слід розуміти відмінність понять "дата операції" та "дата валютування".

Дата операції – це дата укладення угоди, коли продавець погоджується продати, а покупець придбати іноземну валюту [6].

Дата валютування (*value date*) – це дата виконання умов угоди, тобто фізичного переміщення коштів. Датою валютування даної валюти можуть бути тільки робочі дні, крім вихідних і святкових [6].

Операції з негайною поставкою згідно з діючим **Положенням про порядок та умови торгівлі іноземною валютою** розподіляються на операції (табл. 1.5) з датою валютування сьогодні (*today* або скорочено *tod*), завтра (*tomorrow* або скорочено *tom*) і датою валютування через два робочі банківські дні – операції на умовах спот (*spot*).

**Види строкових валютних операцій згідно з чинними
нормативно-правовими актами України**

Види операції	Назва операції	Опис валютної операції
Операції з негайною поставкою	Валютна операція на умовах <i>tod</i>	Валютна операція за договором, умови якого передбачають виконання цієї операції в день укладення договору
	Валютна операція на умовах <i>tom</i>	Валютна операція за договором, умови якого передбачають виконання цієї операції в перший робочий день після дня укладення договору
	Валютна операція на умовах <i>spot</i>	Валютна операція за договором, умови якого передбачають виконання цієї операції на другий робочий день після дня укладення договору
Строкові валютні операції	Валютні операції на умовах <i>swap</i>	Валютні операції за договором, умови якого передбачають купівлю (продаж, обмін) іноземної валюти зі зворотним її продажем (купівлею, обміном) на певну дату в майбутньому з фіксацією умов цих операцій (курсів, обсягів, дат валютування тощо) під час укладення договору
	Валютна операція на умовах <i>forward</i>	Валютна операція за форвардним договором, умови якого передбачають виконання цієї операції (з поставкою валюти за договором) пізніше ніж на другий робочий день після дня укладення договору

Строкові валютні операції – це операції з купівлі-продажу валюти з терміном оплати більше двох днів, не рахуючи дня укладання угоди. Тобто це валютні угоди, під час яких сторони домовляються про постачання валюти через визначений строк після підписання угоди за курсом, зафіксованим в момент її укладання.

Валютна операція на умовах *swap* поєднують поточні і строкові операції, тобто поєднує купівлю-продаж двох валют на умовах негайної поставки з одночасною контругодою на відповідний термін із тими самими валютами. У цьому разі домовляються про зустрічні платежі два партнери (банки). За операціями *swap* поточна операція здійснюється за курсом *spot*, який у зустрічній угоді (строковій) коригується з урахуванням премії або дисконту залежно від руху валютного курсу [6].

Операції *swap* можуть бути різних видів:

відсоткові (фіксована ставка проти плаваючої ставки, плаваюча ставка проти плаваючої);

валютні (постійний обмінний курс проти змінного обмінного курсу);

валютно-відсоткові (будь-які комбінації із попередніх);
диференціальні (swap з нетто-платежем однієї сторони на користь іншої під час укладання контракту) [6].

Операції swap здійснюються з метою: покриття ризиків під час конвертації валют; придбання банком необхідної валюти без ризику (на основі покриття контругодою) для забезпечення міжнародних розрахунків, диверсифікації валютних резервів; взаємного міжбанківського кредитування в двох валютах; здійснення валютних інтервенцій центральними банками [6].

Форвардні операції – це угоди між двома контрагентами щодо купівлі-продажу іноземної валюти впродовж певного періоду або на визначену дату в майбутньому за раніше обумовленим курсом. Форвардні контракти укладаються поза біржею на **банківському ринку**, їх ключовими характеристиками є:

- фіксація валютного курсу на момент укладання форвардної угоди;
- право вільного визначення обсягів контракту;
- обов'язковість для виконання на відміну від ф'ючерсів та опціонів;
- реальний продаж або купівля валюти;
- здійснення реальної передачі валюти через обумовлений час;
- строк угоди коливається від одного до 12-ти місяців.
- відсутність будь-яких попередніх платежів [6].

Найчастіше форвардні угоди застосовуються для страхування ризику зміни курсу валют або для проведення валютних спекуляцій на курсовій різниці. У зв'язку з тим, що форвардні контракти належать до позабіржових фінансових інструментів, усі умови контракту визначаються контрагентами самостійно в процесі укладання контракту, причому необхідно враховувати, що форвардні валютні курси залежать від зміни відсоткових ставок на ринку [6].

У світовій практиці також використовують валютні ф'ючерси та опціони, які поки що з об'єктивних причин недоступні вітчизняним суб'єктам міжбанківського валютного ринку у зв'язку з діючими обмеженнями.

Ф'ючерсні операції – це строкові операції з купівлі-продажу валют у майбутньому між двома сторонами за раніше обумовленим курсом стандартизованої суми валюти, які укладаються **на біржових ринках** [6].

Торгівля фінансовими ф'ючерсами здійснюється на централізованій регульованій біржі, ці контракти стандартизовані – угоди укладаються в контрактні місяці на конкретний обсяг. Фактична поставка фінансових

інструментів за ф'ючерсними угодами, як правило, не проводиться, якщо фінансовий ф'ючерс виконується, то постачаються через розрахункову (клірингову) систему, а розрахункова палата гарантує виконання контрактів.

Мета проведення ф'ючерсних операцій полягає: у страхуванні ризиків від несприятливих змін валютних курсів; у проведенні спекулятивних операцій. Цілями застосування ф'ючерсних угод є потреба інвесторів застрахуватися від несприятливих змін цін на ринку спот у майбутньому, а також можливість спекулянтам відкривати позиції на великі суми під незначне забезпечення [6].

Опціонні операції – це строкові угоди між продавцями та власниками опціонів, за якими власник опціону отримує **право (але не зобов'язання)** одному учаснику угоди купити або продати відповідну кількість іноземної валюти за фіксованим курсом упродовж визначеного часу, тоді як другий учасник за грошову премію зобов'язується за необхідності забезпечити реалізацію цього права, будучи готовим продати або купити іноземну валюту за відповідною договірною ціною.

Власник опціону – це особа, яка придбала опціон і якій надано право купити/продати у зазначений термін певну кількість валюти за обумовленим курсом, причому він має право вибору; здійснити реалізацію опціону або відмовитися від нього залежно від того, в якому напрямі буде змінюватися валютний курс, а продавець опціону – це особа, яка продає право на купівлю або продаж валюти, зобов'язаний виконати валютну операцію за встановленим в опціоні курсом [6].

Опціонні є стандартизованими і здійснюються в більшості випадків через біржу. Опціонні угоди укладаються для страхування ризиків і проведення спекуляцій. У міжнародній практиці розрізняють два види опціонів залежно від характеру здійснюваної операції: опціон *call* (дає право на купівлю однієї валюти за іншу), опціон *put* (право на продаж певної суми однієї валюти в обмін на іншу). Виконання опціону може бути здійснено протягом усього опціонного періоду, визначеного контрактом [6].

Залежно від мети роботи на ринку серед його учасників виокремлюють хеджерів та арбітражерів: арбітражер купує (продає) активи з метою продати (купити) їх у майбутньому за більш привабливою ціною, а хеджер страхує на терміновому ринку свої активи та готовий платити за це.

Операція, яку здійснює арбітражер, прийнято називати **валютним арбітражем**, який полягає у одночасному відкритті однакових (чи різних) за строками протилежних позицій на одному чи декількох взаємопов'я-

заних фінансових ринках із метою отримання гарантованого прибутку за рахунок різниці в значенні курсів. Головний принцип арбітражу – купити фінансовий актив дешевше, а продати дорожче. Необхідною умовою здійснення арбітражу є вільний перелив капіталу між сегментами ринку (вільна конвертація валют, відсутність валютних обмежень [6].

Основні види арбітражу з відповідним описом валютної операції подано в табл. 1.6.

Таблиця 1.6

Види валютного арбітражу

Види валютного арбітражу	Опис операцій
Часовий	Отримання доходу за рахунок різниці курсів фінансових інструментів у часі
Просторовий	Отримання доходу за рахунок різниці курсів валют на двох географічно різних валютних ринках
Конверсійний	Здійснюється на декількох ринках у різні періоди часу і в декількох валютах, причому початкові і кінцеві валюти можуть бути різними, тобто конверсійний арбітраж об'єднує часовий і географічний
Відсотковий	Отримання доходу за рахунок різниці відсоткових ставок на різні фінансові інструменти
Валютно-процентний	Базується на використанні різниці в відсоткових ставках за угодами, які здійснюються в різних валютах

Світова практика показує, що частіше використовують процентний та валютно-процентний арбітраж, наприклад, конверсія національної валюти в іноземну, розміщення її на депозиті в зарубіжному банку, після закінчення строку якого кошти конвертуються в національну грошову одиницю [6].

Запитання та завдання для самоконтролю

Контрольні запитання

1. Дайте визначення поняттю "міжнародні розрахунки".
2. Дайте визначення поняттю "валютні операції".
3. Дайте визначення поняттю "валютні цінності".
4. Назвіть основні документи, що регулюють валютні відносини в Україні.
5. Охарактеризуйте сутність валютного ринку.

6. Опишіть функції валютного ринку.
7. Поясніть причини виникнення валютних відносин.
8. Які особливості притаманні сучасним міжнародним валютним ринкам?
9. Сутність та функції валютних курсів.
10. Дайте характеристику функцій основних учасників валютного ринку.
11. Які валютні операції є поточними торговельними.
12. Що є валютними неторговельними поточними операціями.
13. Охарактеризуйте валютні операції, пов'язані з рухом капіталу.
14. Дайте характеристику операціям "тод", "том" і "спот".
15. Опишіть форвардні валютні операції.
16. Що таке опціон, їх види?
17. Поясніть сутність та види валютного арбітражу.

Тести

1. Обміном іноземної валюти в Україні є:
 - а) операція з продажу іноземної валюти за гривні;
 - б) операція з купівлі (продажу) однієї іноземної валюти за іншу іноземну валюту;
 - в) операція з продажу валютних цінностей за гривні;
 - г) операція торгівлі іноземною валютою на міжбанківському валютному ринку України.
2. На Міжбанківському валютному ринку України дозволено здійснювати операції з купівлі-продажу безготівкових іноземних валют за гривні на умовах:
 - а) tod, tom, spot;
 - б) swop; ф'ючерс, опціон;
 - в) форвард, swop; spot;
 - г) tom, tod, spot, swop, ф'ючерс, форвард.
3. Суб'єктами міжбанківського валютного ринку України є:
 - а) Національний банк України;
 - б) уповноважені банки;
 - в) уповноважені фінансові установи;
 - г) міжнародні фінансові організації.
4. Операція продажу іноземної валюти в Україні – це:
 - а) операція торгівлі іноземною валютою на міжбанківському валютному ринку України;

- б) операція з продажу іноземної валюти за гривні;
- в) операція з продажу валютних цінностей за гривні;
- г) операція з купівлі (продажу) однієї іноземної валюти за іншу іноземну валюту.

5. Валютною операцією в Україні вважають:

- а) операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності;
- б) операції, пов'язані з використанням валютних цінностей у міжнародному обігу як засобу платежу;
- в) операції, пов'язані з ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютних цінностей;
- г) операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій між резидентами у гривні;
- д) операції, пов'язані з ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютних цінностей, за винятком операцій у гривні.

6. Не потребують отримання індивідуальної ліцензії НБУ такі операції:

- а) розміщення валютних цінностей на рахунках і у вкладах за межами України;
- б) платежі у іноземній валюті за межі України у вигляді процентів за кредит;
- в) використання іноземної валюти на території України як засобу платежу або як застави;
- г) платежі у іноземній валюті, що здійснюються резидентами за межі України на виконання зобов'язань у цій валюті перед нерезидентами щодо оплати продукції;
- д) здійснення інвестицій за кордон шляхом придбання цінних паперів.

7. Укажіть осіб, що є резидентами:

- а) фізичні особи, які мають постійне місце проживання на території України і тимчасово перебувають за кордоном;
- б) фізичні особи, які мають постійне місце проживання за межами України і тимчасово перебувають на території України;
- в) розташовані на території України іноземні дипломатичні, консульські, юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що представництва;
- г) міжнародні організації, що мають дипломатичні привілеї.

8. Валютний курс в Україні встановлюється:

- а) виключно Національним банком України;
- б) Національним банком України на основі аналізу кон'юнктури ринку;

- в) Національним банком за погодженням з Кабінетом Міністрів України;
- г) Національним банком України за погодженням з Міжнародним валютним фондом.

9. Якщо валютна операція потребує отримання індивідуальної ліцензії, то її необхідно отримати:

- а) усім учасникам валютної операції;
- б) одній зі сторін валютної операції;
- в) двом безпосереднім учасникам валютної операції, а також третьою особою, яка має відношення до цієї операції;
- г) двом безпосереднім учасникам валютної операції, а також уповноваженій фінансовій установі, яка погодилась виконати цю операцію.

10. Уповноважені банки та інші фінансові установи, що одержали ліцензію Національного банку України:

а) від свого імені купують і продають іноземну валюту на міжбанківському валютному ринку України за дорученням і за рахунок резидентів та нерезидентів;

б) мають право від свого імені і за свій рахунок купувати іноземну валюту готівкою у юридичних осіб – резидентів і нерезидентів, а також продавати її юридичним особам – резидентам;

в) мають право від свого імені і за свій рахунок купувати іноземну валюту готівкою у фізичних осіб – резидентів і нерезидентів, а також продавати її фізичним особам – резидентам;

г) мають право від свого імені і за свій рахунок купувати іноземну валюту готівкою у фізичних осіб – резидентів і нерезидентів, а також продавати її фізичним особам – резидентам і нерезидентам.

11. Угоди, за яких сторони домовляються про поставку обумовленої суми іноземної валюти в майбутньому за курсом, зафіксованим у момент їх укладення:

- а) строкові угоди;
- б) операції "*spot*";
- в) угоди типу "*swop*".

12. Угоди з негайною поставкою розподіляються на:

- а) *today, tomorrow, swop*;
- б) форвард, ф'ючерс;
- в) *today, tomorrow, spot*.

13. Угода *spot* – це:

а) валютна операція, виконання якої відбувається в перший робочий день після дня укладення договору;

б) валютна операція, виконання якої відбувається в день укладення договору;

в) валютна операція за договором, виконання якої відбувається на другий робочий день після дня укладення договору;

г) валютна операції, виконання якої передбачає купівлю іноземної валюти зі зворотним її продажем на певну дату в майбутньому з фіксацією умов під час укладення договору.

14. Дата валютування – це:

а) дата укладення угоди;

б) дата виконання угоди, фізичного переміщення грошових коштів;

в) дата закінчення операції.

15. Угоди між двома контрагентами щодо купівлі-продажу іноземної валюти протягом певного періоду або на визначену дату в майбутньому поставку за раніше обумовленим курсом. Контракти укладаються поза біржею на банківському ринку, вони є твердими та обов'язковими для виконання, передбачають реальний продаж або купівлю валюти:

а) форварди;

б) ф'ючерси;

в) опціони.

16. Строкові операції з купівлі-продажу валют у майбутньому між двома сторонами за раніше обумовленим курсом стандартизованої суми валюти, які укладаються на біржових ринках:

а) форвардні операції;

б) ф'ючерсні операції;

в) опціонні операції.

17. Часовий арбітраж передбачає:

а) отримання прибутку за рахунок різниці курсів фінансових інструментів у часі;

б) отримання доходу за рахунок різниці курсу валют на двох валютних ринках;

в) здійснення на декількох ринках у різні періоди часу і в декількох валютах, причому початкові і кінцеві валюти можуть бути різними.

18. Опціон *call*:

а) дає право на купівлю однієї валюти за іншу;

б) дає право на продаж певної суми однієї валюти в обмін на іншу;

в) дає можливість виконати опціон протягом усього опціонного періоду, визначеного контрактом.

19. Різновид валютних угод, що поєднують поточну і строкову операції – це:

- а) опціон;
- б) форвард;
- в) своп.

20. Угода, за якою інвестор має право, а не обов'язок здійснити обмін або купівлю чи продаж валют:

- а) опціон;
- б) форвард;
- в) своп.

Практичні завдання

Завдання 1.1. Побудуйте схему, яка показує взаємозв'язки різних видів валютних операцій, їх підпорядкованість.

Завдання 1.2. Українське підприємство для оновлення виробничих потужностей уклало угоду купівлі німецького обладнання:

два станки W638 – вартість 1 станка за контрактом складає 30 000 євро.
дві поточні лінії з вартістю 70 000 євро кожної.

За умовами контракту оплата здійснюється в два етапи:

перший етап – авансовий платіж на суму 100 000 євро простим банківським переказом;

другий етап – платіж на суму 100 000 євро після встановлення та запуску обладнання.

Перший платіж підприємство здійснило 1 березня поточного року.

Курс євро на той час становив 2597,6864 грн за 100 євро.

Другий платіж підприємство здійснило 1 вересня поточного року за курсом 2738,7686 грн за 100 євро.

На момент здійснення другого платежу за контрактом на валютному рахунку підприємства не було коштів у євро. Необхідно визначити прибуток (збиток) українського імпортера від операційного валютного ризику.

Якою строковою угодою ви б порадили скористатися українським імпортерам у таких ситуаціях?

Завдання 1.3. Визначити, яка валюта девальвувала, а яка ревальвувала за описом ситуацій.

Ситуація 1. Курс 1 долара США за станом на 01.07.2008 р. становив 5,05 грн за один доллар, а за станом на 01.08.2008 р. становив 4,35 грн.

Ситуація 2. Курс 1 долара США за станом на 01.09.2008 р. становив 5,87 грн за один доллар, а за станом на 01.11.2009 р. становив 7,93 грн.

Ситуація 3. Курс 1 долара США за станом на 01.08.2009 р. становив 8,35 грн за один доллар, а за станом на 01.09.2009 р. становив 7,95 грн.

Завдання 1.4. Розрахуйте крос-курс валют на основі інформації, наведеної далі:

один доллар США коштує 1,2039 сінгапурських долара або 7,9700 українських гривні; скільки коштує один сінгапурський доллар у гривнях;

один доллар США коштує 25,7035 гривні, один євро коштує 27,4562 гривні; скільки коштує один доллар США у євро;

100 датських крон коштують 355,5405 грн, 100 литовських літів коштують 986,1143 грн; знайдіть крос-курс датських крон до литовських літів;

100 польських злотих коштують 859,2545 грн, одна гривня коштує 0,2188 турецьких лір; знайдіть крос-курс польських злотих до турецьких лір;

один доллар США коштує 25,7035 гривень, один фунт стерлінгів – 1,5807 доларів США; знайдіть крос-курс фунтів стерлінгів до гривень.

Поясніть, яким чином можна використовувати крос-курси? За яких обставин це дійсно необхідно?

Завдання 1.5. Використовуючи знання положень Декрету Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю", дайте відповіді клієнтам банку щодо можливості проведення їх операцій у іноземній валюті та необхідності отримання ними індивідуальної ліцензії НБУ. Для обґрунтування відповіді посилайтесь на статті та пункти статей Декрету.

1. Фізична особа з постійним місцем проживанням в Україні укладає договір страхування життя з німецькою страховою компанією з місцезнаходженням у Російській Федерації. За умовами договору страхові внески мають бути здійснені у російських рублях.

2. Фізична особа з постійним місцем проживанням в Україні, студент ХНЕУ ім. С. Кузнеця за програмою обміну студентами з французьким університетом Ліон-2 імені Люм'єр, має оплатити вартість проживання у гуртожитку за період свого навчання 800 євро, а також відкрити рахунок у євро в одному з французьких банків.

3. Дипломатичний корпус України в Німеччині потребує для здійснення власної діяльності відкриття поточного рахунку в євро у філії *Deutsche Bank* у Берліні.

4. Компанія "Філіп Моріс Україна" має намір переказати річний дивідендний дохід іноземним інвесторам.

5. ПАТ "Сонечко", зареєстроване в Україні, на підставі укладеного договору з ПАТ "Смак", резидентом України, має сплатити 3 852 євро за поставку харчових добавок.

6. Фізична особа з постійним місцем проживання в Україні хоче розмістити на довгостроковому вкладі 300 000 доларів США.

7. ПАТ "Вім Біль Дан Україна" з місцезнаходженням у Харківській області має намір придбати акції АТ "Росконсерви" з місцезнаходженням у Російській Федерації на суму 110 000 000 рос. рубл.

8. ПАТ "Франц Рояль" з місцезнаходженням у Франції за контрактом поставки молочної продукції з ПАТ "Куп'янський молочний комбінат" має розрахуватися за поставку у гривнях на суму 75 235 грн.

9. Після зміни керівного складу ПАТ "Рогань" іноземний інвестор вилучає інвестиції та банківським переказом хоче повернути суму 900 000 євро на поточний рахунок, відкритий у швейцарському банку *Sparkassa Berneck*.

10. Фізична особа з постійним місцем проживання в Україні має намір інвестувати 1 000 000 дол. США у баскетбольний клуб "Лейкерс" у Сполучених Штатах Америки.

11. Фізична особа з постійним місцем проживання в Україні отримала у подарунок від фізичної особи з постійним місцем проживання у Російській Федерації цінні папери російського банку на загальну суму 3 000 000 рос. рубл. і має намір їх продати.

Рекомендована література: [2; 4; 5; 6; 13; 15; 16; 20; 24; 30; 31; 31; 34; 32; 37; 38].

2. Валютно-фінансові умови та ризики міжнародних розрахунків

Мета – навчитися аналізувати валютно-фінансові умови та оцінювати ризики міжнародних розрахунків.

Основні питання

2.1. Валютно-фінансові умови міжнародних розрахунків.

2.2. Ризики міжнародних розрахунків.

Компетентності, що формуються за темою:

знання: зміст валютних обмежень в Україні; основні параметри валютно-фінансових умов міжнародних розрахунків; види ризиків міжнародних розрахунків;

уміння: аналізувати валютно-фінансові умови та оцінювати ризики міжнародних розрахунків;

комунікації: донесення до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень та власного досвіду щодо валютно-фінансових умов та ризиків міжнародних розрахунків;

автономність та відповідальність: відповідати за дотримання валютно-фінансових умов міжнародних розрахунків; розпізнавати та оцінювати потенційні ризики міжнародних розрахунків.

Ключові терміни: валютні обмеження, валюта, ціни, валюта платежу, форма платежу, спосіб платежу, ризик країни, ризик контрагента, ризик банку, валютний ризик, транспортний ризик, кредитний ризик.

2.1. Валютно-фінансові умови міжнародних розрахунків

Міжнародні розрахунки резидентів і нерезидентів, здійснені через банки-резиденти, формують структуру платіжного обороту України. Документом, що відображає дані щодо міжнародного платіжного обороту держави є її **Платіжний баланс**, який, у свою чергу, впливає на міжнародну інвестиційну позицію. В Україні статистика платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції складається відповідно до Керівництва з платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції [26], сформованого Міжнародним Валютним Фондом (далі МВФ). Остання редакція цього Керівництва відбулася у 2012 році.

За визначенням МВФ [26] **платіжний баланс** – це звіт, що відображує у сумарному вигляді економічні операції між резидентами і нерезидентами за визначений період часу [26]. Платіжний баланс містить три основні складові: рахунок поточних операцій; рахунок операцій з капіталом та фінансових операцій, зведений баланс. Оскільки рахунки є ключовим поняттям платіжного балансу, то в основі його складання лежить система подвійного запису – наявність дебету і кредиту кожного рахунка. Дебету відповідають імпорт товарів та послуг, доходи до виплати, збільшення активів і зменшення зобов'язань, а кредиту рахунків відповідають експорт

товарів та послуг, доходи до отримання, зменшення активів і збільшення зобов'язань [26]. Фрагмент Платіжного балансу України за перше півріччя 2015 року подано в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

**Платіжний баланс України за перше півріччя 2015 року,
млн дол. США (фрагмент)**

Стаття	I квартал	II квартал	I півріччя
1. Рахунок товарів і послуг	-432	526	94
1.1. Баланс товарів і послуг	-366	229	-137
1.1.1. Експорт товарів і послуг	12 267	11 891	24 158
1.1.2. Імпорт товарів і послуг	-12 633	-11 662	-24 295
1.2. Доходи (сальдо)	-509	-237	-746
1.2.1. Оплата праці (сальдо)	842	998	1 840
1.2.2. Доходи від інвестицій (сальдо)	-1 351	-1 235	-2 586
1.3. Поточні трансферти (сальдо)	443	534	977
2. Рахунок операцій з капіталом та фінансових операцій	-1 509	115	-1 394
2.1. Рахунок операцій з капіталом	222	47	269
2.2. Фінансовий рахунок	-1 731	68	-1 663
3. Зведений баланс	-1 941	641	-1 300
3.1. Резервні активи (мінус зростання)	-2 537	-247	-2 784
3.2. Кредити МВФ НБУ (мінус погашення)	-100	-100	1 978
3.3. Кредити МВФ Уряду України (мінус погашення)	-118	-176	2106
Додатково (%)			
Темпи зростання експорту товарів і послуг	-32,0	-34,0	-33,0
Темпи зростання імпорту товарів і послуг	-35,4	-38,4	-36,9

Дані табл. 2.1 показують, що в Україні впродовж першого півріччя імпорт товарів і послуг перевищував експорт; доходи від інвестицій мають від'ємне сальдо, фінансовий рахунок, який містить й короткострокові кредити, має також від'ємне сальдо. Про економічний спад свідчать темпи приросту експорту й імпорту, згідно з якими експорт товарів і послуг

з України за перше півріччя 2015 року зменшився на 34,9 %, а імпорт товарів та послуг – на 36,9 %.

Найбільш важливими факторами, що чинять суттєвий вплив на стан міжнародних розрахунків, є: економічна та політична ситуація в країні, в тому числі обсяги виробництва товарів і надання послуг, темпи інфляції, стан банківської системи, валютне законодавство та ефективність валютного регулювання, конвертованість національної валюти та її коливання. У свою чергу обсяги та якість міжнародних розрахунків суттєво впливають на міжнародний імідж країни, на її інвестиційну позицію та стан національного валютного ринку. У зв'язку з цим валютні операції та міжнародні розрахунки підлягають жорсткому валютному контролю та регулюванню. Найбільш дієвим способом здійснювати таке регулювання є безпосередні валютні обмеження.

Валютні обмеження – це законодавче або адміністративне лімітування або заборона операцій з валютою для резидентів чи нерезидентів [6]. Сутність усіх форм валютних обмежень полягає у тому, що держава вводить прямий контроль за обігом іноземної валюти та всім механізмом міжнародних розрахунків. Найбільш поширеними валютними обмеженнями є:

- установлення видів валют, які можна використовувати у міжнародних розрахунках;

- установлення максимальних термінів здійснення відстрочки платежів за експортно-імпортними операціями;

- обов'язок продати у певному обсязі валютну виручку державі на міжбанківському валютному ринку;

- установлення максимальної суми, яку можна зняти з власного рахунку у іноземній валюті впродовж одного дня;

- установлення максимальної суми іноземної валюти, яку можна придбати на готівковому валютному ринку однією особою;

- заборона здійснювати певні банківські операції (кредитування, виплату депозитів) у іноземній валюті.

В Україні за різних часів застосовувались усі зазначені види валютних обмежень. Зрозуміло, що у кризові періоди умови валютних обмежень були більш жорсткими. Так, у серпні 2014 року НБУ затвердив Постанову № 515 "Про врегулювання ситуації на валютному ринку України", згідно з якою експортери мають продавати 75 % власної виручки впродовж трьох робочих днів з дня її отримання, строк розрахунків за експортно-

імпортними операціями не може перевищувати 90 днів; максимальна сума, яку може зняти з рахунку клієнт банку, становить 150 тис. грн; максимальна сума готівки в іноземній валюті, яку можна придбати одній особі впродовж одного дня, не має перевищувати еквівалент 3 000 грн.

З лютого 2015 року з метою стабілізації курсу національної валюти та припинення її швидкої девальвації НБУ ввів й інші додаткові вимоги до здійснення міжнародних розрахунків:

обов'язковій перевірці підлягають імпортні контракти на суму, що перевищує еквівалент 50 тис. дол. США, та передбачають здійснення попередньої оплати;

обов'язковим оформленням акредитива мають супроводжуватись усі імпортні контракти з передплатою на суму, що перевищує 500 тис. дол. США;

заборонено здійснювати кредитування осіб із метою придбання ними іноземної валюти.

Під час здійснення міжнародних розрахунків їх суб'єкти можуть використовувати різні валюти, тому ефективність таких розрахунків, як і зовнішньоекономічної операції, залежить від конвертованості валюти та коливання її курсу, а також низки інших факторів. У зв'язку із цим експортери та імпортери здійснюють міжнародні розрахунки з використанням найбільш стабільних, вільноконвертованих валют. Найчастіше такими валютами є долари США або євро. Ці та інші валютно-фінансові умови є обов'язковими параметрами зовнішньоекономічних контрактів, підписання яких є обов'язковим підґрунтям здійснення міжнародних розрахунків

До валютно-фінансових і платіжних умов зовнішньоекономічного контракту належать такі елементи: валюта ціни, валюта платежу, умови платежу, засоби платежу, форми розрахунків, способи розрахунків, банки, через які будуть здійснюватися розрахунки (табл. 2.2). Контрагенти самостійно згідно з власними потребами та уявленнями про ефективність операції обирають спосіб, форму та засіб платежу, які мають бути відображені в зовнішньоекономічному контракті.

У зв'язку з тим, що національна валюта України не є вільноконвертованою і обмежено використовується у зовнішніх торговельних операціях і міжнародних розрахунках, тому валютою ціни частіше всього виступає долар США або євро [6].

Валютно-фінансові та платіжні умови зовнішньоекономічних контрактів

Назва умови	Опис умови
1	2
Валюта ціни	Валюта, в якій виражена ціна товару за контрактом. Ціна товару може бути в валюті країни продавця, країни покупця або третьої країни
Валюта платежу	Валюта, в якій оплачуються зобов'язання імпортера. У якості валюти платежу обирають найбільш стабільну валюту. Валюта ціни може відрізнитися від валюти платежу, за рахунок чого здійснюється страхування валютного курсу. У контракті повинно бути обумовлено курс перерахунку валюти ціни в валюту платежу або в третю валюту (валютна обмовка)
Порядок оплати	<p>Послідовність дій щодо здійснення платежів за контрактом. Порядок оплати може бути з передплатою та без неї; з відстрочкою платежу та без неї.</p> <p>Платіж без передплати здійснюється через банк під час передачі продавцем товаророзпорядчих документів або самого товару покупцеві.</p> <p>Платіж із передплатою є авансовим платежем. Авансові платежі передбачають виплату покупцем погоджених у контракті сум до передачі товаророзпорядчих документів і самого товару в розпорядження покупця. Таке перерахування здійснюється під час і навіть до початку виконання замовлення.</p> <p>Платіж із відстрочкою означає, що у розрахунках присутній кредит. Платіж у кредит означає, що покупець оплачує суму, обумовлену в контракті, через визначений час після постачання товару, тобто продавець надає покупцеві товарний кредит</p>
Форма розрахунків	Спосіб оформлення, передання й оплати товаророзпорядчих і платіжних документів, які використовуються в міжнародній комерційній і банківській практиці. Форми міжнародних розрахунків розділяють на документарні (документарне інкасо, документарний акредитив) та недокumentарні (аванс, платіж на відкритий рахунок).
Форма розрахунків	На вибір форми розрахунків впливають: валютні обмеження; обсяг платежу; вид товару, термін поставки, наявність кредитної угоди, платоспроможність і ділова репутація контрагента, характер компромісу між контрагентами (експортерам вигідно отримати платіж якомога скоріше, а імпортери бажають здійснювати платежі з відстрочкою), можливості банків

1	2
Спосіб розрахунків	Інструмент, який використано для здійснення розрахунку. У міжнародній практиці в якості засобів розрахунків можуть бути використані: векселя, чеки, банківські перекази, платіжні доручення, платіжні карки

Слід наголосити, що найчастіше сторонам контракту невідомі різниці в торговельній практиці контрагента, у наслідок чого можливі непорозуміння, спори, звертання до суду, а це, в свою чергу, призводить до втрати часу та коштів. Для усунення подібних проблем Паризькою міжнародною торговою палатою були розроблені Міжнародні правила інтерпретації комерційних термінів (Інкотермс), у яких стандартизовані умови поставки, а також Уніфіковані правила та звичаї щодо документарних акредитивів, Уніфіковані правила з інкасо та інші документи, в яких стандартизовані умови оплати.

Від вибору платіжних умов угоди залежить рентабельність операції, строки та своєчасність розрахунків, страхування від валютних ризиків. У міжнародних розрахунках частіше використовують документарні форми розрахунків, які здійснюються відповідно до Уніфікованих правил і звичаїв щодо документарного акредитиву та Уніфікованих правил з інкасо, які були розроблені Паризькою міжнародною торговою палатою. У деяких випадках використання стандартизованих правил є недоцільним, тому контрагенти можуть обирати недокументарні форми розрахунків.

Необхідно зазначити, що комісійні банків у разі документарних форм розрахунків вищі, оскільки під час недокументарних форм розрахунків банк виконує тільки розрахункову функцію, а під час документарних форм розрахунків його роль значно збільшується – так у разі інкасо він повинен контролювати надання, переказ товаророзпорядчих документів і видачу їх платнику відповідно до інструкцій довірителя, а за умов акредитиву – надання бенефіціару платіжного зобов'язання, яке реалізується під час виконання останнім основних умов, що містяться в акредитиві. За рахунок цього документарні форми розрахунків забезпечують виконання платежу для експортера, а для імпортера гарантують отримання вчасно замовлених товарів. Клієнти банку оцінюють рівень ризику операції та фінансові витрати на її проведення і приймають рішення щодо форми розрахунків.

2.2. Ризики міжнародних розрахунків

У здійсненні міжнародних розрахунків беруть участь щонайменше чотири учасники: резидент, наприклад український експортер, банк цього експортера, контрагент експортера, тобто партнер-нерезидент, банк нерезидента. З кожною з цих сторін пов'язано декілька видів ризиків.

Ризик у загальному розумінні – це небезпека втрат або неотримання доходів. Найчастіше ризик вимірюється ймовірністю того, що очікувана подія не відбудеться, що призведе до небажаних наслідків. Або навпаки – відбудеться якась небажана подія, що причинить шкоду. У економіці взагалі та у банківській справі зокрема, ризик пов'язують передусім із фінансовими втратами, що виникають у разі реалізації певних ризиків.

Міжнародні розрахунки обслуговують, перш за все, міжнародну торгівлю, тому й ризики міжнародних розрахунків тісно пов'язані з ризиками міжнародної торгівлі.

Ризик у міжнародній торгівлі – це небезпека втрат із вини учасників зовнішньоторговельної операції або через зміну політичної, економічної ситуації в країнах партнерів. До ризиків міжнародного товарного обороту належать: ризик країни, банківський, валютний, контрагента, транспортний, кредитно-фінансові ризики, кібернетичний ризик (рис. 2.1).

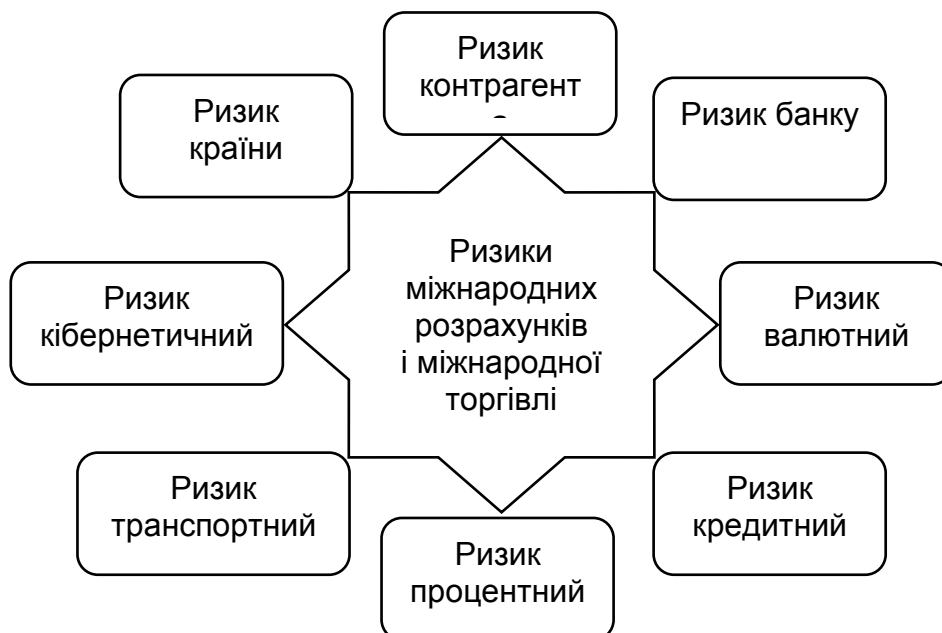

Рис. 2.1. Ризики міжнародних розрахунків і міжнародної торгівлі

Ризик країни – це ймовірність втрат у зв'язку зі зміною економічної та політичної ситуації в країнах партнерів і транзиту. Такий ризик настає у разі війни, революції, страйків. До нього також належить ризик дефолту, введення санкцій та обмежень. Україна неодноразово потерпала від даного виду ризику: у 2004 – 2005 роках через Помаранчеву революцію; у 2013 – 2014 роках через Революцію гідності, Рух Майдану та військові дії на Сході держави.

Від економічної та політичної стабільності країн залежать строки розрахунків та можливість виконання сторонами своїх зобов'язань за контрактом. Банки та контрагенти повинні постійно спостерігати за економічною та політичною ситуацією в країнах самостійно або за допомогою спеціалізованих рейтингових агенцій. Контрагенти для зниження ризику країни можуть вимагати використання акредитивів, підтверджених банками стабільних країн, гарантій і страхування, а також скорочувати терміни виконання зобов'язань.

Оцінювання ризику країни зазвичай здійснюють за допомогою рейтингів країн за рівнем нестабільності, рівнем корупції тощо. Наприклад, існує Індекс нестабільності країни (*Failed States Index*), який об'єднує інформацію щодо кожної аналізованої країни в частині політичної ситуації та державного управління.

Індекс нестабільності країни (*Failed States Index*) – це комплексний показник, що характеризує здатність (і нездатність) влади тієї чи іншої країни контролювати цілісність своєї території, а також демографічну, політичну та економічну ситуацію в країні (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Дані щодо Індексу нестабільності (*Failed States Index*) окремих країн у 2015 році

Місце у рейтингу	Назва країни	Значення індексу
1	2	3
Країни з високим рівнем нестабільності – критичний рівень ризику		
1	Південний Судан	114,5
12	Ірак	104,5
16	Зімбабве	100,0
Країни з високим рівнем стабільності нижче середнього – небезпечний рівень ризику		
17	Гвінея-Бісау	99,9
38	Єгипет	90,0

Закінчення табл. 2.3

1	2	3
65	Росія	80,0
84	Україна	76,3
107	Гайана	70,5
Країни з високим рівнем стабільності вище середнього – низький рівень ризику		
108	Арменія	69,7
112	Куба	67,4
134	Греція	52,6
146	Естонія	43,8
158	США	35,3
163	Бельгія	30,4
Країни з високим рівнем високим стабільності – відсутність ризику		
164	Португалія	29,7
168	Монако	28,4
171	Норвегія	23,5
173	Швейцарія	22,3
178	Фінляндія	17,8

Найменш стабільною державою у світі у 2015 році згідно з даними табл. 2.3 є Південний Судан, а найбільш стабільною – Фінляндія. Для загального оцінювання стану країни експерти піддають аналізу здатність п'яти ключових державних інститутів – політичного керівництва, армії, правоохоронної системи, судової системи і цивільних служб – забезпечити безпеку держави та її громадян. Протягом року аналізуються численні інформаційні потоки з відкритих джерел і підраховується кількість негативних і позитивних оцінок за всіма індикаторами. Потім експерти аналізують всю сукупність інформації для кожної країни і розраховують підсумковий індекс за шкалою від 0 (найвища ступінь стабільності – максимально низькі ризики і загрози) до 10 (найменший ступінь стабільності – максимально високі ризики і загрози). Індекс нестабільності або інші його аналоги використовуються під час встановлення вартості розрахунків, визначення умов оплати.

Ризик контрагента – це ймовірність втрат у зв'язку з невиконанням партнером зобов'язань за контрактом. Для того, щоб оцінити цей ризик, необхідно проаналізувати інформацію щодо діяльності партнера, з яким планується підписання зовнішньоекономічного контракту. У тому числі його публічну фінансову та податкову звітність.

З метою зниження ризику контрагентам необхідно відстежувати фінансовий стан партнера (кредитоспроможність, прибутковість, конкурентоспроможність), вимагати виставлення гарантій, поручництв, страхування, здійснення авансових платежів, відображати в контракті розмір штрафів та пені у випадках невиконання зобов'язань або виконання не в повному обсязі (терміни розрахунків, якість товару).

Ризик банку – це ймовірність втрат під час проведення валютних операцій через неефективну роботу обслуговуючого банку. Банки є посередниками між контрагентами, тому від його надійності, кваліфікації персоналу, технічного обладнання залежать термін розрахунків і безпека операції. Клієнти під час вибору банку повинні зосередити увагу як на його фінансових показниках діяльності, так і на перелік додаткових послуг, які він пропонує щодо зниження ризику валютних операцій. Співробітники валютних відділів повинні проводити моніторинг валютних курсів, політичної та економічної ситуації в країнах експортера та імпортера, валютного законодавства, встановлювати нормативи та ліміти на окремі валютні операції та консультувати своїх клієнтів щодо вибору валютно-фінансових та платіжних умов контракту та пропонувати варіанти досягнення мінімізації ризиків і підвищення прибутковості операції.

Валютні ризики – це небезпека втрат під час здійснення валютних операцій. Непередбачені коливання курсів валют можуть призвести до втрат не тільки в експортерів та імпортерів, а й у банків та фізичних осіб. Зниження впливу валютних ризиків можливо за рахунок використання прогнозування курсів валют, диверсифікації валютних резервів, використання валютних обмовок у контракті та скорочення строків розрахунків, залучення додаткових гарантій і страхування. Банки з метою зниження валютного ризику постійно відстежують свою валютну позицію, яка визначається співвідношенням між сумою активів і позабалансових вимог у певній іноземній валюті та сумою балансових і позабалансових зобов'язань у тій самій валюті. Управління валютним ризиком здійснюється за рахунок структурного балансування валютних потоків (узгодження обсягів і строків активних і пасивних операцій в іноземній валюті), використання строкових валютних угод (хеджування), обліково-дисконтних операцій, під час яких банк бере на себе не тільки ризик валютних коливань, а й ризик неплатоспроможності боржника (дисконтування векселів, форфейтинг).

Транспортний ризик – це ризик пошкодження або втрати товару під час транспортування. Зниження транспортного ризику досягається за рахунок залучення страхових компаній, дотримання Міжнародних правил Інкотермс і вибору документарних форм розрахунків.

У процесі проведення зовнішньоекономічних операцій контрагенти можуть використовувати банківські кредитні ресурси або кредитувати один одного (фірмовий кредит), під час цього вони наражаються на кредитні та відсоткові ризики. **Кредитний ризик** – ризик несплати позичальником основного боргу та відсотків за ним. **Відсотковий ризик** – це ймовірність втрат у зв'язку зі зміною ринкової відсоткової ставки. Ризики, притаманні кредитно-фінансовим операціям, можливо знизити за рахунок проведення оцінювання кредитоспроможності позичальника, вимагання страхування, застав, додаткових гарантій, а також встановлення лімітів, проведення диверсифікації та створення резервів.

У зв'язку зі швидким розвитком інформаційних і телекомунікаційних технологій, поширення Інтернет-технологій у процесі здійснення міжнародних розрахунків також виокремлюють **кібернетичний ризик**, що уособлює ймовірність вчинення правопорушення у кібернетичному просторі щодо платежів та розрахунків і понесення у зв'язку з такими діями фінансових втрат. Даний вид ризику є новим і поки що не має стандартів оцінювання та вимірювання.

Запитання та завдання для самоконтролю

Контрольні запитання

1. Охарактеризуйте особливості міжнародних розрахунків.
2. Опишіть валютно-фінансові умови міжнародних розрахунків.
3. Що таке валюта ціни?
4. Що таке валюта платежу?
5. Назвіть основні форми розрахунків.
6. Назвіть способи платежів за міжнародними розрахунками.
7. Опишіть ризики, які притаманні міжнародним розрахункам.
8. Яким чином вимірюється ризик країни?
9. Яка інформація дозволяє оцінити ризик контрагента?
10. Охарактеризуйте методи зниження валютного ризику.
11. Опишіть взаємозв'язки між різними видами ризиків міжнародних розрахунків і зовнішньої торгівлі.

Тести

1. Міжнародні розрахунки – це:

а) грошові розрахунки між суб'єктами господарювання і громадянами різних країн, які пов'язані з рухом товарно-матеріальних цінностей та послуг у міжнародному обороті;

б) грошові розрахунки між суб'єктами господарювання, які пов'язані з виконанням експортно-імпортних операцій;

в) грошові розрахунки між центральними банками, які пов'язані з виконанням взаємних зобов'язань.

2. Уповноважений банк може здійснювати міжбанківські розрахунки в іноземній валюті з:

а) банками (резидентами і нерезидентами), встановлюючи прямі кореспондентські відносини з банками резидентами, використовуючи СЕП НБУ в мультивалютному режимі;

б) юридичними особами нерезидентами;

в) юридичними і фізичними особами (резидентами і нерезидентами).

3. Використання іноземної валюти як засобу платежу – це:

а) розрахунок під час здійснення валюто-обмінної операції;

б) розрахунок між банками резидентами і нерезидентами України;

в) розрахунок за продукцію, роботи, послуги, об'єкти права інтелектуальної власності та інші майнові права.

4. Обов'язки уповноваженого банку щодо здійснення контролю за валютними операціями, що проводяться резидентами і нерезидентами через ці банки, – це:

а) функції агента міжнародних розрахунків;

б) функції агента валютного контролю;

в) функції Національного банку України.

5. Міжнародні розрахунки регулюються:

а) національним законодавством;

б) національним законодавством, міжнародними законами, правилами та звичаями, що склалися у світі;

в) уніфікованими міжнародними документами.

6. Законодавче або адміністративне лімітування або заборона операцій з валютою для резидентів чи нерезидентів – це:

а) валютний контроль;

б) валютне обмеження;

в) валютне забезпечення.

7. Сутність усіх форм валютних обмежень полягає у тому, що:

а) держава вводить прямий контроль за обігом іноземної валюти та усім механізмом міжнародних розрахунків;

б) резиденти та нерезиденти, які отримують іноземну валюту, зобов'язані продати її державі в повному обсязі чи частково за офіційним валютним курсом;

в) держава не контролює обіг іноземної валюти та міжнародні розрахунки, резиденти та нерезиденти, які отримують іноземну валюту, не зобов'язані продати її державі в повному обсязі чи частково за офіційним валютним курсом.

8. До валютно-фінансових та платіжних умов контракту належать такі елементи:

а) преамбула, форс-мажорні обставини, пакування, маркування;

б) Інкотермс, акредитив, інкасо, банківська гарантія;

в) валюта ціни, валюта платежу, умови платежу, засоби платежу, форми розрахунків, банки, через які будуть здійснюватися розрахунки.

9. Валюта ціни – це:

а) валюта, в якій виражена ціна товару за контрактом;

б) валюта, в якій оплачуються зобов'язання імпортера;

в) валюта, в якій оплачуються зобов'язання банків-кореспондентів.

10. Уніфікований документ, який визначає момент переходу ризиків, випадкової загибелі чи пошкодження товару від продавця до покупця, регламентує, хто (продавець чи покупець) організовує перевезення товару, його завантаження, розвантаження, оплачує страхування товару, здійснює його митне оформлення:

а) вексельна конвенція;

б) Правила Інкотермс;

в) Декрет про валютне регулювання та валютний контроль в Україні.

11. У Правилах Інкотермс умова EXW (франко-завод) означає, що:

а) зобов'язання продавця за цими умовами вважаються виконаними після того, як він відповідно до контракту та інструкцій покупця передає товар перевізнику, вказаному покупцем;

б) передбачає мінімальний ризик для продавця. Відповідно до неї обов'язки продавця вважаються виконаними після пред'явлення товару покупцеві на своєму підприємстві. Усі витрати і ризики, пов'язані з доставкою товару до місця призначення, несе покупець;

в) продавець зобов'язаний сплатити транспортні витрати, пов'язані з доставкою товару у пункт призначення, але ризики, пов'язані з

доставкою товару, переходять на покупця в момент передачі товару перевізнику.

12. Яка група термінів Інкотермс встановлює, що до обов'язків продавця входить доставка товару в країну покупця, він несе всі витрати і ризики:

- а) група Е;
- б) група F;
- в) група С;
- г) група D.

13. Виплата покупцем погоджених у контракті сум до передачі товаророзпорядчих документів і самого товару в розпорядження покупця – це:

- а) платіж готівкою;
- б) платіж авансом;
- в) платіж у кредит.

14. Способи оформлення, передання й оплати товаророзпорядчих і платіжних документів, які використовуються в міжнародній комерційній і банківській практиці, – це:

- а) форма розрахунків;
- б) засіб розрахунків;
- в) спосіб розрахунків.

15. Ризик втрат у зв'язку зі зміною економічної та політичної ситуації в країнах партерів та транзиту: війни, революції, страйки, ризик дефолту, введення санкцій та обмежень – це:

- а) ризик контрагента;
- б) ризик країни;
- в) кредитний ризик.

16. Транспортний ризик – це:

- а) ймовірність втрат у зв'язку з невиконанням партнером зобов'язань за контрактом;
- б) ризик пошкодження або втрати товару під час транспортування;
- в) небезпека втрат під час здійснення валютних операцій:

17. Валюта України; платіжні документи та інші цінні папери (акції, облігації, купони до них, бони, векселі (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, ощадні книжки, інші фінансові та банківські документи), виражені у валюті України; іноземна валюта; платіжні документи та інші цінні папери (акції, облігації, купони до них, векселі (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази,

депозитні сертифікати, інші фінансові та банківські документи), виражені в іноземній валюті або банківських металах; банківські метали – це:

- а) валютні цінності;
- б) валютні операції;
- в) конвертована валюта.

18. Валютні операції – це:

а) операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами у валюті України;

б) операції, пов'язані з використанням валютних цінностей в міжнародному обігу як засобу платежу, з передаванням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності;

в) операції, пов'язані з ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютних цінностей.

19. Фізичні особи (громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства), які мають постійне місце проживання на території України, у тому числі ті, що тимчасово перебувають за кордоном; юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо), з місцезнаходженням на території України, які здійснюють свою діяльність на підставі законів України; дипломатичні, консульські, торговельні та інші офіційні представництва України за кордоном, які мають імунітет і дипломатичні привілеї, а також філії та представництва підприємств і організацій України за кордоном, що не здійснюють підприємницької діяльності – це:

- а) резиденти;
- б) нерезиденти;
- в) кореспонденти.

20. До валютних обмежень, які діяли на території України упродовж 2014 – 2015 років, належать:

- а) обов'язковий продаж 75 % виручки експортера;
- б) здійснення розрахунків за зовнішньоекономічними операціями в строк, який не перевищує 180 днів;
- в) обов'язкове декларування в Національному банку України валютних цінностей нерезидентів, які знаходяться за межами України.

Практичні завдання

Завдання 2.1. Використовуючи дані офіційної статистичної звітності НБУ, здійснити аналіз динаміки статей Платіжного балансу України упродовж п'яти останніх років за такими пунктами:

- рахунок поточних операцій;
- баланс товарів і послуг;
- доходи (сальдо);
- поточні трансферти (сальдо);
- рахунок операцій з капіталом і фінансових операцій;
- рахунок операцій з капіталом;
- фінансовий рахунок;
- зведений баланс;
- резервні активи;
- кредити МВФ НБУ;
- кредити МВФ уряду України.

Завдання 2.2. Використовуючи дані офіційної статистики України та Сполучених Штатів Америки щодо індексу споживчих цін, визначити реальний курс гривні щодо долара США за період з 2005 року.

Завдання 2.3. Розрахуйте крос-курс валют: AUD/JPY, USD/EUR, CAD/USD, DKK/EUR, LVL/LTL, TRL/USD, USD/RUB, NOK/EUR, CHF/EUR. Використайте для цього дані щодо офіційного курсу гривні, подані на сайті НБУ за посиланням <http://www.bank.gov.ua/control/uk/curmetal/detail/currency?period=daily>.

Завдання 2.4. Здійсніть віртуальні торги іноземною валютою на світових валютних біржах упродовж двох діб, використовуючи поточну інформацію світових валютних ринків на час їх відкриття і закриття. У вас, як учасника торгів, є 500 000 грн, які ви можете використовувати для валютного арбітражу на світових валютних ринках. Інструкції: у першу добу торгів здійсніть купівлю іноземної валюти на всю наявну суму на міжбанківському валютному ринку; впродовж другої доби у вас є доступ до: Сіднейської, Токійської, Сінгапурської, Гонконгської валютних бірж, міжнародних валютних ринків у Парижі, Цюриху, Лондоні, Нью-Йорку.

Рекомендована література: [1 – 4; 6; 8 – 10; 12; 16; 18; 20; 26].

3. Валютні рахунки в міжнародних розрахунках

Мета – навчитися відкривати та обслуговувати рахунки банку в іноземній валюті.

Основні питання

3.1. Банківські кореспондентські рахунки.

3.2. Порядок відкриття та використання рахунків в іноземній валюті в Україні.

3.3. Порядок відкриття та використання рахунків за межами України.

Компетентності, що формуються за темою:

знання: сутність та види рахунків, що відкриваються в установах банків; перелік документів, на основі яких відкриваються валютні рахунки; процедуру відкриття рахунків; операції з рахунками клієнтів;

уміння: ідентифікувати клієнтів банку, відкривати рахунки клієнтам банку, здійснювати операції з рахунками в іноземній валюті, консультувати клієнтів щодо операцій з валютними рахунками;

комунікації: донесення до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень та власного досвіду щодо ведення рахунків в іноземній валюті;

автономність та відповідальність: відповідати за ідентифікацію клієнтів банку; відкриття, ведення та закриття рахунків в іноземній валюті; відповідати за операції з рахунками клієнтів банку.

Ключові терміни: рахунок Лоро, рахунок Ностро, ідентифікація клієнта, рахунок в іноземній валюті, індивідуальна ліцензія НБУ.

3.1. Банківські кореспондентські рахунки

Міжнародна торгівля резидентів різних країн, міжнародна банківська діяльність базуються на проведенні розрахунків та здійсненні банками різних країн відповідних платежів. Для їх виконання, по-перше, банки відкривають власні філії в інших державах та/або кореспондентські рахунки в інших іноземних банках, а по-друге, суб'єкти господарювання відкривають рахунки в іноземній валюті в установах банків.

Філії банків за межами України пропонують своїм клієнтам, як правило, повний аналогічний вітчизняному набір банківських операцій та послуг. Зрозуміло, що відкриття власної філії за межами України – це більш витратний процес, який можуть собі дозволити виключно крупні банки. Наприклад, серед найбільших банків України закордонні філії та представництва мають "Укресімбанк" (у Лондоні Сполученого Королівства Великобританії та Північної Ірландії та в Нью-Йорку Сполучених Штатів Америки), "Приватбанк" (Латвія, Італія, Португалія), "Перший Український Міжнародний банк" (Сполучене Королівство Великобританії та Північної Ірландії, Німеччина), також закордонні філій мають "Укрсоцбанк", "Райффайзен банк "Аваль", "ВТБ Банк", "Сбербанк Росії", оскільки є дочірніми банками потужних міжнародних фінансових груп. Проте у зв'язку зі стрімким розвитком комунікаційно-інформаційних технологій та постійним пошуком можливостей зниження витрат переважна більшість банків у якості ключової форми співробітництва з закордонними банками обирають міжнародні кореспондентські відносини, тобто відкриття кореспондентських рахунків. Зазвичай, це здійснюється за етапами, поданими на рис. 3.1

Рис. 3.1. **Загальна схема встановлення банками кореспондентських відносин**

Вітчизняні банки відкривають кореспондентські рахунки та здійснюють усі платежі і розрахунки в іноземній валюті виключно після отримання ліцензії НБУ на здійснення валютних операцій, обов'язково згідно з Положенням "Про відкриття та функціонування в уповноважених банках України рахунків банків-кореспондентів в іноземній валюті та в гривнях", затвердженим Постановою Правління НБУ № 118 від 26.03.1998 р. [29]. Перелік документів, які необхідні для відкриття кореспондентського рахунку, подано в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Документи, які потрібні для відкриття кореспондентських рахунків банків резидентів і нерезидентів в іноземній валюті

№ п/п	Суб'єкт, який має надати документи	Перелік документів
1	Банк-резидент України, банк-резидент країн СНД і Балтії	1) заява на відкриття рахунку; 2) копія банківської ліцензії та генеральної ліцензії (засвідчена нотаріально) для банків-резидентів України, копія ліцензії (засвідчена нотаріально) Центрального банку країни (якщо це передбачено законодавством країни); 3) копія статуту банку (засвідчена нотаріально); 4) останній річний звіт (на дату складання, що передує даті подання заяви про відкриття рахунку); 5) баланс на останню дату (на 1 число місяця, що передує даті подання заяви про відкриття рахунку); 6) картка із зразками підписів згідно з нормативно-правовими актами Національного банку України; 7) перелік банків-кореспондентів
2	Банки-резиденти інших країн	1) заява про відкриття рахунку; 2) копія легалізованої ліцензії Центрального банку країни (якщо це передбачено законодавством країни); 3) копія легалізованого статуту банку (якщо це передбачено законодавством країни) або іншого документа відповідно до законодавства країни реєстрації банку; 4) останній річний звіт (на дату складання, що передує даті подання заяви про відкриття рахунку); 5) баланс на останню дату (на 1 число місяця, що передує даті подання заяви про відкриття рахунку); 6) альбом зразків підписів; 7) перелік банків-кореспондентів

Відкриття рахунків здійснюється виключно на основі підписання Угоди про встановлення кореспондентських відносин. Після укладання Угоди банки відкривають **міжнародні кореспондентські рахунки** – рахунки, на яких відображено операції, здійснені банком однієї країни за дорученням і за рахунок іншої [17]. Банки відкривають один одному рахунки, які поділяються на Лоро і Ностро (рис. 3.2).

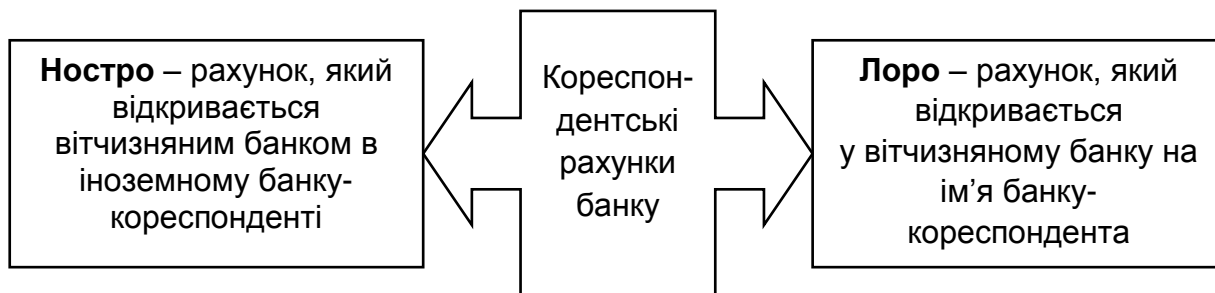

Рис. 3.2. Типи кореспондентських рахунків банку

Режим роботи як рахунків Лоро, так і рахунків Ностро визначається Постановою Правління НБУ № 118 від 26.03.1998 р. [29]. Детальну інформацію щодо Лоро-рахунків можна побачити на рис. 3.3.

Рис. 3.3. Порядок ведення та режим кореспондентського рахунку в іноземній валюті, відкритого в уповноваженому банку України

Згідно з чинним Положенням "Про відкриття та функціонування в уповноважених банках України рахунків банків-кореспондентів в іноземній валюті та в гривнях" датою початку здійснення видаткових операцій за кореспондентським рахунком уповноваженого банку України в іноземній валюті є дата відкриття цього рахунку [29]. Також зазначене Положення зобов'язує уповноважений банк України, який відкриває кореспондентський рахунок в іноземній валюті в іншому уповноваженому банку України, протягом трьох робочих днів із дня відкриття цього рахунку (включаючи день відкриття рахунку) подати або надіслати повідомлення про відкриття рахунку на адресу органу державної податкової служби, у якому він обліковується як платник податків і зборів (обов'язкових платежів), з повідомленням про його вручення [29].

Важливо здійснити наголос на тому, що уповноважені банки України відкривають кореспондентські рахунки в банках-нерезидентах в іноземній валюті в порядку, що встановлений у країнах реєстрації цих банків [29].

3.2. Порядок відкриття та використання рахунків в іноземній валюті в Україні

Платежі за торговельними поточними операціями суб'єктів господарювання – учасників зовнішньоекономічної діяльності, складають основу міжнародних розрахунків. Для їх проведення з урахуванням обов'язкової вимоги щодо безготівкової форми необхідно мати рахунки в установах банків у іноземній валюті. Такі рахунки відкриваються банками України згідно з Інструкцією "Про порядок відкриття, використання і закриття рахунків в національній та іноземній валютах" затвердженою Постановою Правління НБУ № 492 від 12.11.2003 р. [23]. Згідно з цим документом банки відкривають поточні рахунки своїм клієнтам за договором банківського рахунку, а за договором банківського вкладу – вкладні (депозитні) рахунки. Для проведення платежів за міжнародними розрахунками використовуються поточні рахунки.

Поточний рахунок – рахунок, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання грошей і здійснення розрахунково-касових операцій за допомогою платіжних інструментів відповідно до умов договору та вимог законодавства України. Договір банківського укладається в письмовій формі [23].

Основні відмінності поточних рахунків від вкладних полягають у тому, що: 1) депозитні рахунки не можна використовувати для здійснення платежів на користь третіх осіб; 2) депозитні рахунки відкриваються на жорстко встановлений договором строк, а поточні рахунки мають безстроковий характер; 3) за депозитними рахунками клієнти банку отримують визначений відсоток доходу, що, в свою чергу, для банку є витратами, а за поточними рахунками банківські установи або зовсім не сплачують відсотків, або нараховують на залишок на рахунку незначний відсоток (від 0,03 до 0,1 %).

Базові положення відкриття та обслуговування рахунків у банках прописані у першому розділі "Загальні положення" згаданої Інструкції. Найбільш вагомими з них у скороченому вигляді подані на рис. 3.4

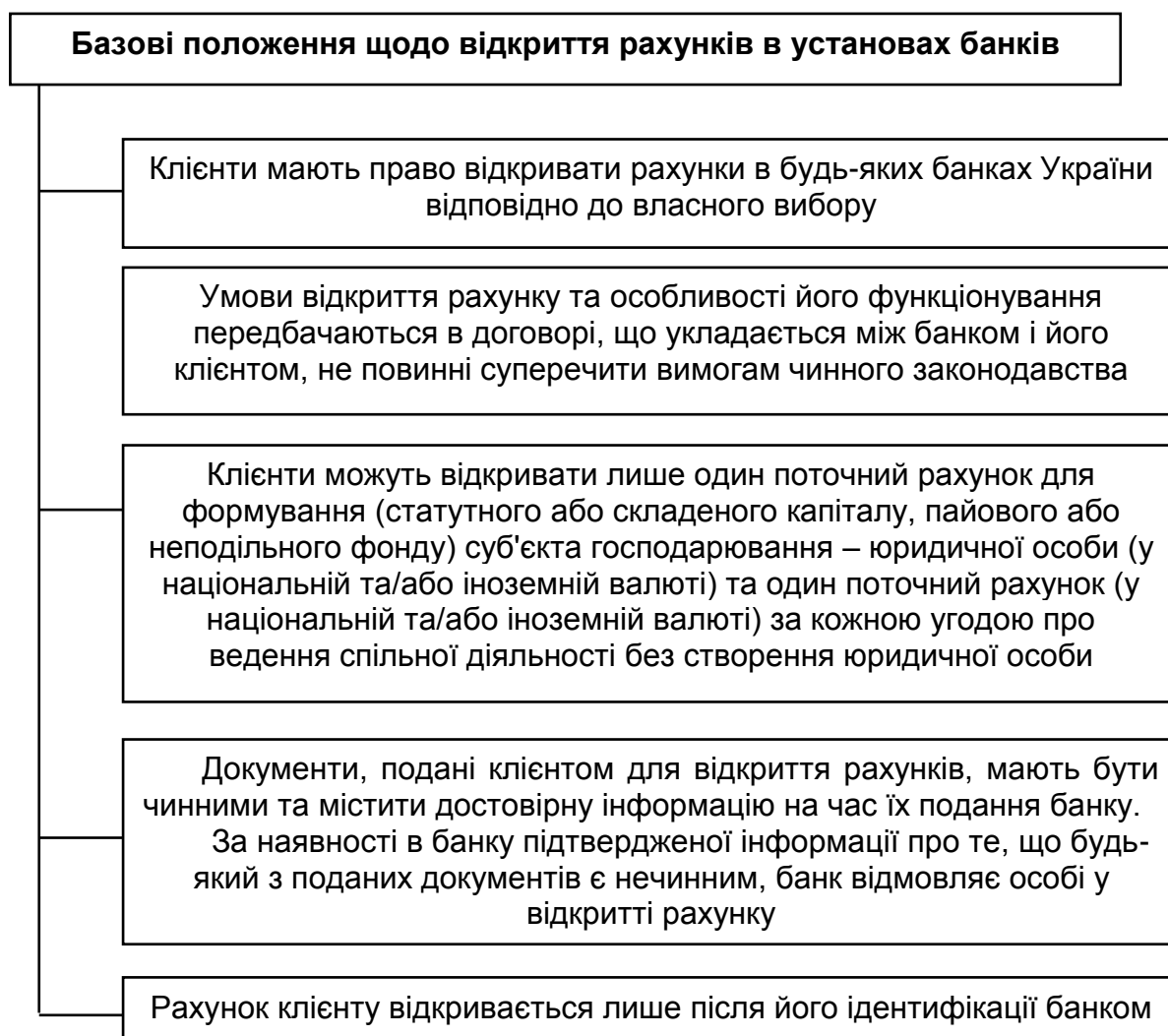

Рис. 3.4. Загальні положення Інструкції порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах

Як видно з останнього блоку рис. 3.5 згідно з чинним законодавством України вітчизняним банкам забороняється відкривати та обслуговувати анонімні (номерні) рахунки. У зв'язку з цією заборонаю фізичні та юридичні особи для відкриття рахунків в українських банках мають пройти процедуру ідентифікації. А банки, у свою чергу, мають ідентифікувати клієнтів, які відкривають рахунки, а також осіб, уповноважених діяти від їх імені.

Підставою для ідентифікації є документи, що підтверджують особу клієнта та інші документи, з яких можна отримати достовірну інформацію щодо різноманітних параметрів майбутнього клієнта (табл. 3.2)

Таблиця 3.2

Перелік параметрів, які має встановити банк із метою ідентифікації клієнтів

№ п/п	Тип клієнта	Перелік параметрів ідентифікації
1	2	3
Резиденти		
1	Фізична особа	прізвище, ім'я та по батькові; дата народження; серія і номер паспорта (або інші документи, що посвідчують особу); дата видачі та орган, що його видав; відомості про місце проживання або місце перебування фізичної особи; реєстраційний номер облікової картки платника податків або серію та номер паспорта, у якому контролюючими органами зроблено відмітку про наявність права здійснювати будь-які платежі за серією та номером паспорта
2	Фізична особа – підприємець	прізвище, ім'я та по батькові; дата народження; серія і номер паспорта (або інші документи, що посвідчують особу); дата видачі та орган, що його видав; відомості про місце проживання або місце перебування фізичної особи – підприємця; реквізити банку, у якому відкрито рахунок, і номер банківського рахунку (за наявності)
3	Юридична особа	повне найменування; місцезнаходження; відомості про органи управління та їх склад

1	2	3
		дані, що ідентифікують осіб, які мають право розпоряджатися рахунками і майном; відомості про власників істотної участі в юридичній особі; відомості про контролерів юридичної особи; код згідно з Єдиним державним реєстром підприємств та організацій України; реквізити банку, у якому відкрито рахунок, і номер банківського рахунку
Нерезиденти		
4	Фізична особа	прізвище, ім'я та по батькові (за наявності); дату народження; серію і номер паспорта (або іншого документа, що посвідчує особу); дату видачі та орган, що його видав; громадянство; відомості про місце проживання або місце тимчасового перебування фізичної особи в Україні
5	Юридична особа	повне найменування; місцезнаходження та реквізити банку, у якому відкрито рахунок, номер банківського рахунку; відомості про органи управління та їх склад; дані, що ідентифікують осіб, які мають право розпоряджатися рахунками та майном; відомості про власників істотної участі в юридичній особі; відомості про контролерів юридичної особи. Банку також подається копія легалізованого витягу з торгового, банківського чи судового реєстру або нотаріально засвідчене реєстраційне посвідчення уповноваженого органу іноземної держави про реєстрацію відповідної юридичної особи

Більш детальну інформацію щодо процедури ідентифікації клієнта можна знайти у другому розділі Інструкцією "Про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах" затвердженою Постановою Правління НБУ № 492 від 12.11.2003 р. [23].

Третій і четвертий розділи Інструкції детально розкривають особливості відкриття поточних рахунків суб'єктам господарювання, у тому числі: відокремленим підрозділам суб'єктів господарювання, фізичним особам – підприємцям, професійним спілкам, довірчим товариствам, військовим частинам і організаціям Збройних Сил України.

П'ятий розділ зазначеної Інструкції встановлює також порядок використання коштів за поточними рахунками суб'єктів господарювання (рис. 3.5), а саме визначає, по-перше, цілі відкриття таких рахунків: "для зберігання грошей і проведення розрахунків у межах законодавства

України в безготівковій та готівковій іноземній валюті, для здійснення поточних операцій, для здійснення інвестицій за кордон, розрахунків за купівлю-продаж облігацій зовнішньої державної позики України, для зарахування, використання і погашення кредитів (позик, фінансової допомоги) в іноземній валюті, для надходження іноземних інвестицій в Україну відповідно до законодавства України, а також для проведення операцій, передбачених генеральною ліцензією Національного банку на здійснення валютних операцій" [23].

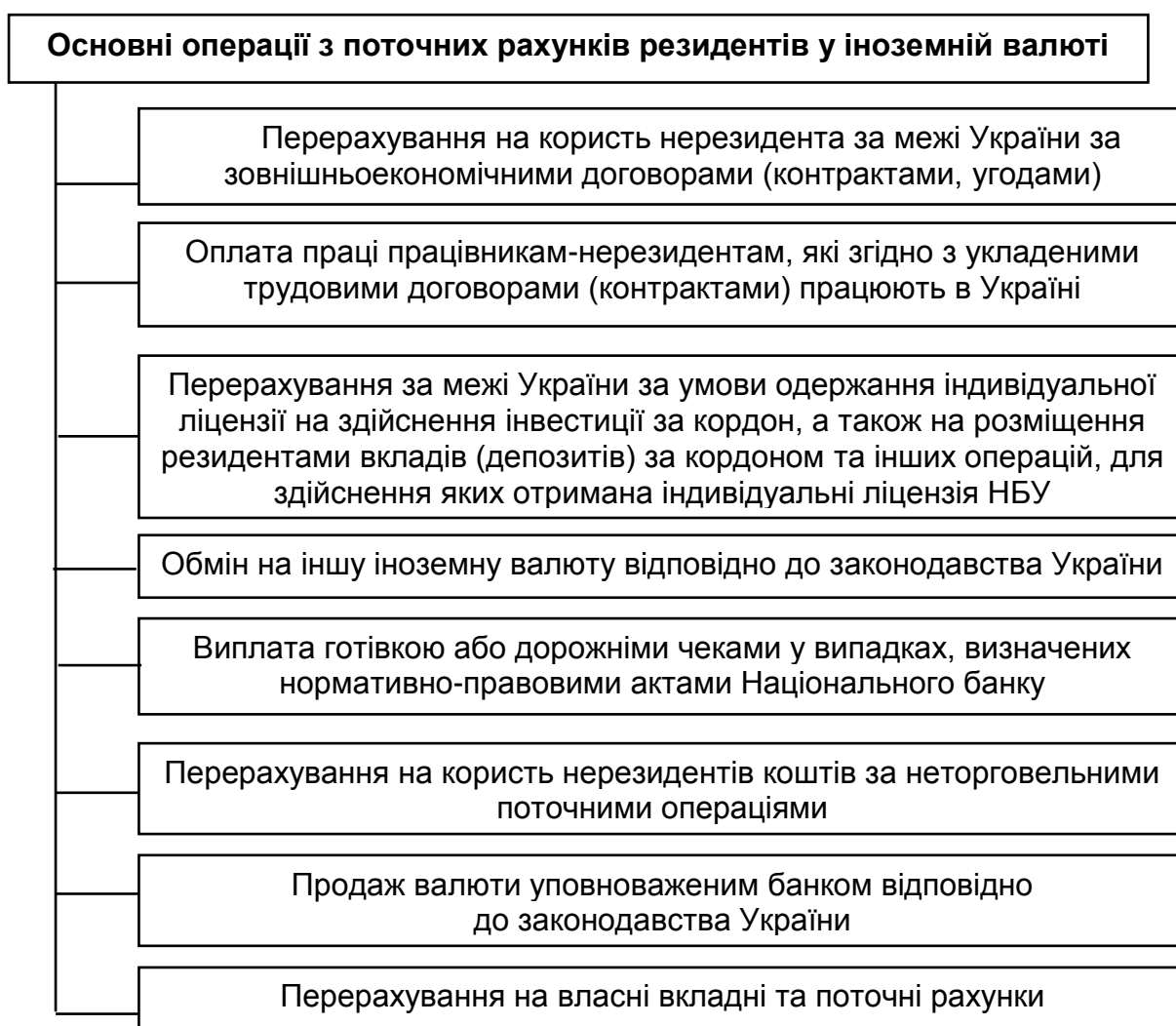

Рис. 3.5. Основні операції, що здійснюються з поточних рахунків резидентів у іноземній валюті

Варто наголосити, що у зв'язку з певними обмеженнями на здійснення валютних операцій кошти клієнтів можуть зараховуватись банком безпосередньо на поточний рахунок, а можуть зараховуватись через розподільні рахунки.

Пункт 5.3 Інструкції чітко визначає, які кошти й операції через які рахунки проходять. Щодо операцій, які банк може здійснити з поточного рахунка резидента в іноземній валюті (пункт 5.4 Інструкції), їх узагальнений перелік подано на рис. 3.5.

Шостий розділ Інструкції "Про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах" [23] розкриває порядок відкриття поточних рахунків фізичним особам для їх потреб, у тому числі надає інформацію, як відкрити рахунок: дитині, що не досягла 14 років; неповнолітній особі (віком до 16 років); на користь третьої особи; на користь фізичних осіб від імені юридичної особи. Особливості використання коштів за цими рахунками описані у сьомому розділі Інструкції.

Дев'ятий та десятий розділи дають вичерпну інформацію щодо депозитних рахунків суб'єктів господарювання та фізичних осіб відповідно. 11 – 17 розділи інструкції розкривають інформацію щодо відкриття та обслуговування рахунків різних інших типів клієнтів (іноземним підприємствам, міжнародним організаціям, нерезидентам-інвесторам, виборчим фондам та фонду референдуму).

Зміна рахунків клієнтів (детально розділ 19 Інструкції) може відбутися, коли має місце реорганізація банку, зміна його розташування, зміна правил фінансового обліку рахунків. Закриваються рахунки, як правило, за заявою клієнта. Проте це може бути й за рішенням суду, у разі смерті власника або на інших підставах, передбачених законодавством та договором.

3.3. Порядок відкриття та використання рахунків за межами України

Згідно з Декретом КМУ "Про систему валютного регулювання і валютного контролю" резиденти і нерезиденти мають право бути власниками валютних цінностей, що знаходяться на території України. Резиденти мають право бути власниками також валютних цінностей, що знаходяться за межами України, крім випадків, передбачених законодавчими актами України [16]. Так, зрозуміло, що коли вітчизняні уповноважені банки відкривають Ностро-рахунки за межами України, то вони є власниками валютних цінностей (коштів, що зберігаються на таких рахунках). Проте згідно з вимогами Декрету КМУ пересічні громадяни,

будь-які фізичні та юридичні особи для відкриття рахунків у банках, зареєстрованих за межами України, мають отримати індивідуальну ліцензію НБУ. Індивідуальна ліцензія видається на здійснення разової валютної операції на період, необхідний для її здійснення як резидентам, так і нерезидентам, про що йдеться у статті 5 Декрету КМУ (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Операції, що потребують індивідуальної ліцензії НБУ

№ п/п	Зміст операції і акт, що регулює	Винятки
1	2	3
1	<p>Вивезення, переказування і пересилання за межі України валютних цінностей.</p> <p>Постанови НБУ за номерами 35, 266, 237</p>	<p>Вивезення, переказування і пересилання за межі України фізичними особами – резидентами іноземної валюти на суму, що визначається Національним банком України;</p> <p>вивезення, переказування і пересилання за межі України фізичними особами – резидентами і нерезидентами іноземної валюти, яка була раніше ввезена ними в Україну на законних підставах;</p> <p>платежів у іноземній валюті, що здійснюються резидентами за межі України на виконання зобов'язань у цій валюті перед нерезидентами щодо оплати продукції, послуг, робіт, прав інтелектуальної власності та інших майнових прав, за винятком оплати валютних цінностей та за договорами (страховими полісами, свідоцтвами, сертифікатами) страхування життя;</p> <p>платежів у іноземній валюті за межі України у вигляді процентів за кредити, доходу (прибутку) від іноземних інвестицій;</p> <p>вивезення за межі України іноземної інвестиції в іноземній валюті, раніше здійсненої на території України, в разі припинення інвестиційної діяльності;</p> <p>платежів у іноземній валюті за межі України у вигляді плати за послуги з аеронавігаційного обслуговування повітряних суден, що справляється Європейською організацією з безпеки аеронавігації (Євроконтроль) відповідно до Багатосторонньої угоди про сплату маршрутних зборів, вчиненої в м. Брюсселі 12 лютого 1981 року, та інших міжнародних договорів</p>

1	2	3
		переказ інвестором (представництвом іноземного інвестора на території України) за межі України іноземної валюти іншим інвесторам за відповідною угодою про розподіл продукції
2	Ввезення, переказування, пересилання в Україну валюти України. Постанова НБУ за номером 237	Суми у валюті України, що були вивезені, переказані, переслані на законних підставах за кордон, можуть бути вільно ввезені, переслані, переказані назад в Україну
3	Надання і одержання резидентами кредитів в іноземній валюті, якщо терміни і суми таких кредитів перевищують встановлені законодавством межі. Постанова НБУ за номером 270	Винятків немає
4	Використання іноземної валюти на території України як засобу платежу або як застави, за винятком оплати в іноземній валюті за товари, роботи, послуги, а також оплати праці, на тимчасово окупованій території України. Постанова НБУ за номером 483	Винятків немає
5	Розміщення валютних цінностей на рахунках і у вкладах за межами України. Постанова НБУ за номером 485	відкриття фізичними особами – резидентами рахунків у іноземній валюті на час їх перебування за кордоном; відкриття кореспондентських рахунків уповноваженими банками; відкриття рахунків у іноземній валюті дипломатичним, консульським представництвам; відкриття рахунків у іноземній валюті інвесторами – учасниками угод про розподіл продукції, в тому числі представництвами іноземних інвесторів за угодами про розподіл продукції

1	2	3
6	Здійснення інвестицій за кордон, у тому числі шляхом придбання цінних паперів, за винятком цінних паперів або інших корпоративних прав, отриманих фізичними особами – резидентами як дарунок або у спадщину. Постанови НБУ за номерами 35, 36, 122	Винятків немає

Більш детальна інформація щодо порядку одержання індивідуальної ліцензії за різними операціями є у відповідних нормативно-правових актах НБУ, а саме:

1. Положення про порядок видачі індивідуальних ліцензій на переказування іноземної валюти за межі України для оплати банківських металів і проведення окремих валютних операцій, затверджене Постановою Правління НБУ № 266 від 17.06.2004 р.

2. Положення про порядок видачі Національним банком України індивідуальних ліцензій на розміщення резидентами (юридичними та фізичними особами) валютних цінностей на рахунках за межами України, затверджене Постановою Правління НБУ № 485 від 14.10.2004 р.

3. Положення про порядок видачі Національним банком України індивідуальних ліцензій на використання іноземної валюти на території України як засобу платежу, затверджене Постановою Правління НБУ № 483 від 14.10.2004 р.

4. Правила вивезення з України і ввезення в Україну уповноваженими банками національної та іноземної валюти, банківських металів, бланків чеків, затверджені Постановою Правління НБУ № 237 від 06.08.2003 р.

5. Положення про порядок отримання резидентами кредитів, позик в іноземній валюті від нерезидентів і надання резидентами позик в іноземній валюті нерезидентам, затверджене Постановою Правління НБУ № 270 від 17.06.2004 р.

6. Положення про порядок видачі резидентам індивідуальних ліцензій на переказування іноземної валюти за межі України з метою придбання облігацій зовнішніх державних позик України, затверджене Постановою Правління НБУ № 35 від 29.01.2003 р.

7. Положення про порядок видачі резидентам індивідуальних ліцензій Національного банку України на переказування іноземної валюти за межі України з метою оплати валютних цінностей, затверджене Постановою Правління НБУ № 36 від 29.01.2003 р.

8. Інструкція про порядок видачі індивідуальних ліцензій на здійснення інвестицій за кордон, затверджена Постановою Правління НБУ № 122 від 16.03.1999 р.

Узагальнюючи інформацію з перелічених Положень, Правил та Інструкції, можна так охарактеризувати процес отримання індивідуальної ліцензії: 1) формування пакета документів з обґрунтуванням необхідності валютної операції; 2) подання пакета документів до територіального управління НБУ; 3) очікування відповіді від територіального управління НБУ щодо надання індивідуальної ліцензії. У разі позитивного рішення НБУ щодо видачі індивідуальної ліцензії будь-якому іншому учаснику цієї операції отримувати ліцензію немає потреби.

Запитання та завдання для самоконтролю

Контрольні запитання

1. Поясніть сутність кореспондентських відносин.
2. Назвіть етапи створення кореспондентських відносин між банками.
3. Поясніть відмінність рахунків Лоро і Ностро.
4. Чим відрізняються поточні та вкладні рахунки?
5. Поясніть сутність ідентифікації клієнта банку.
6. Назвіть документи, які потрібні для відкриття банківського рахунку фізичній особі.
7. Назвіть документи, які потрібні для відкриття банківського рахунку суб'єкта господарювання.
8. Порядок відкриття, обслуговування та закриття рахунків в іноземній валюті.
9. Охарактеризуйте порядок отримання індивідуальної ліцензії для розміщення валютних цінностей за межами України.
10. Які документи необхідно подати до Територіального управління Національного банку України для отримання індивідуальної ліцензії для розміщення валютних цінностей за межами України.

Тести

Міжнародний кореспондентський рахунок – це:

- а) поточний рахунок юридичної особи – нерезидента у вітчизняному банку;
- б) рахунок, на якому відображено операції, здійснені банком однієї країни за дорученням і за рахунок іншої;
- в) депозитний рахунок відкритий фізичної особою в іноземному банку.

2. Будь-який комерційний банк, офіційно зареєстрований на території України, що має ліцензію Національного банку України на здійснення валютних операцій, а також здійснює валютний контроль за операціями своїх клієнтів – це:

- а) банк-кореспондент;
- б) уповноважений банк;
- в) банк-резидент.

3. Фізична особа-резидент – це:

- а) працівник банку, на якого відповідно до внутрішніх положень банку покладено обов'язок відкривати рахунки клієнтам;
- б) іноземці, особи без громадянства, громадяни України, які мають постійне місце проживання за межами України, у тому числі ті, що тимчасово перебувають на території України;
- в) громадяни України, іноземці, особи без громадянства, які мають постійне місце проживання на території України, у тому числі ті, що тимчасово перебувають за кордоном.

4. Поточний рахунок – це:

- а) рахунок, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання грошей і здійснення розрахунково-касових операцій за допомогою платіжних інструментів відповідно до умов договору та вимог законодавства України;
- б) рахунок, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання грошей, що передаються клієнтом в управління на встановлений строк або без зазначення такого строку під визначений відсоток (дохід) і підлягають поверненню клієнту відповідно до законодавства України та умов договору;

в) рахунок вкладника, що відкривається банком клієнту на договірній основі для здійснення міжнародних розрахунків і валютних операцій.

5. Поточний рахунок в іноземній валюті відкривається суб'єкту господарювання для:

а) зберігання грошей і проведення розрахунків у межах законодавства України в безготівковій та готівковій іноземній валюті;

б) здійснення поточних операцій, визначених законодавством України;

в) здійснення інвестицій за кордон, розрахунків за купівлю-продаж облігацій зовнішньої державної позики України;

г) зарахування, використання і погашення кредитів (позик, фінансової допомоги) в іноземній валюті, для надходження іноземних інвестицій в Україну відповідно до законодавства України.

д) усі відповіді правильні.

6. На поточні рахунки в іноземній валюті юридичних осіб-резидентів зараховуються через розподільні рахунки такі кошти:

а) за платіжними документами на ім'я власника рахунку, увезеними на територію України і зареєстрованими митними органами під час в'їзду в Україну (у ввізній митній декларації робиться відмітка уповноваженого банку про прийняття платіжних документів, а копія митної декларації залишається в уповноваженому банку);

б) перераховані з-за кордону нерезидентами за зовнішньоекономічними контрактами (договорами, угодами);

в) перераховані з-за кордону нерезидентами як повернення позик в іноземній валюті, отриманих від резидентів, а також ті, які були розміщені резидентами на вклади (депозити) за кордоном;

г) куплені, обміняні уповноваженим банком України за дорученням власника рахунку за національну або іншу іноземну валюту відповідно до законодавства України.

7. На поточні рахунки в іноземній валюті юридичних осіб-резидентів зараховуються безпосередньо на поточні рахунки такі кошти:

а) повернені з будь-яких причин нерезидентом, на користь якого були перераховані раніше;

б) перераховані як благодійний внесок юридичною особою-резидентом за наявності індивідуальної ліцензії Національного банку;

в) перераховані з-за кордону нерезидентами у формі кредитів (позик, фінансової допомоги);

г) перераховані як кредит, позика, фінансова допомога відповідно до договору;

д) перераховані з власного вкладного (депозитного) рахунку в уповноваженому банку відповідно до договору банківського вкладу.

8. З поточного рахунку в іноземній валюті юридичних осіб-резидентів за розпорядженням власника рахунку здійснюються такі операції:

а) оплата праці працівникам-резидентам, які згідно з укладеними трудовими договорами (контрактами) працюють в Україні;

б) перерахування на користь нерезидента за межі України за зовнішньоекономічними договорами (контрактами, угодами);

в) перерахування за межі України за умови одержання індивідуальної ліцензії Національного банку на переказування іноземної валюти за межі України з метою придбання цінних паперів українських емітентів та облігацій зовнішніх державних позик України.

9. На поточні рахунки в іноземній валюті фізичних осіб-резидентів зараховуються:

а) національна та іноземна готівкова валюта;

б) валюта за платіжними документами, що надіслані з-за кордону на ім'я власника рахунку відповідно до законодавства України;

в) валюта, одержана на території України від юридичної особи-резидента як оплата праці, премії, призи, авторські гонорари;

г) валюта, одержана в порядку спадкування, перерахована за рішенням суду, перерахована з власного поточного або власного вкладного (депозитного) рахунку в іноземній валюті.

10. З поточного рахунку в іноземній валюті за розпорядженням фізичної особи-резидента або за його дорученням проводяться такі операції в іноземній валюті:

а) перерахування за межі України через кореспондентські рахунки уповноважених банків України та кореспондентські рахунки банків-нерезидентів, відкриті в уповноважених банках України;

б) перерахування в межах України на рахунок іншої фізичної особи-резидента;

в) перерахування на власний поточний або власний вкладний (депозитний) рахунок в іноземній валюті;

г) продаж на міжбанківському валютному ринку України для подальшого зарахування на рахунок у національній валюті;

д) усі відповіді правильні.

11. В Угоді про встановлення кореспондентських відносин в обов'язковому порядку мають бути відображені такі питання:

а) предмет Угоди; порядок ведення рахунку; обов'язки та відповідальність сторін; розв'язання спорів; чинність Угоди; реквізити сторін; тарифи;

б) преамбула, валюта ціни, валюта платежу, форма розрахунків, валютна обмовка;

в) угода про обслуговування за акредитивною формою розрахунків; угода про прискорення розшуку платежів; угода про проведення міжбанківських операцій; угода про неторговельні операції згідно з чинним законодавством України тощо.

12. Уповноважені банки України відкривають кореспондентські рахунки в банках-нерезидентах в іноземній валюті:

а) у порядку, що встановлений згідно із законодавством України;

б) у порядку, що встановлений у країнах реєстрації цих банків;

в) у порядку, що встановлений міжнародними правилами.

13. На кореспондентський рахунок банку-резидента в іноземній валюті, відкритий в уповноваженому банку України зараховуються кошти в іноземній валюті, що надходять:

а) на користь резидентів та нерезидентів;

б) на користь самого банку за операціями, які він має право здійснювати згідно з відповідними пунктами ліцензії Національного банку;

в) за міжбанківськими операціями щодо купівлі іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України та на міжнародних грошових ринках, які має право здійснювати уповноважений банк згідно з відповідними пунктами ліцензії Національного банку України;

г) на користь національного банку.

14. Кореспондентський рахунок банку-резидента закривається:

а) за рішенням Національного банку України про ліквідацію уповноваженого банку або банку-кореспондента, в якому відкритий кореспондентський рахунок;

б) за рішенням господарського суду про ліквідацію уповноваженого банку або його банку-кореспондента чи визнання одного з них банкрутом;

в) за рішенням загальних зборів акціонерів (засновників) одного з банків-кореспондентів про реорганізацію чи ліквідацію;

г) у разі отримання банком-резидентом ліцензії на право здійснення операцій з валютними цінностями;

д) у разі підписання угоди про встановлення кореспондентських відносин.

15. Індивідуальна ліцензія на відкриття та використання рахунків в іноземних банках надає юридичній особі-резиденту України право:

а) здійснювати будь-які валютні операції;

б) купувати та перераховувати іноземну валюту виключно для виконання тих валютних операцій, які передбачені міжнародними правилами та звичаями, без урахування вимог чинного законодавства України;

в) купувати та перераховувати іноземну валюту виключно для виконання тих валютних операцій, які передбачені умовами ліцензії, з урахуванням вимог чинного законодавства України.

16. Відкриття фізичними особами-резидентами рахунків в іноземній валюті на час їх перебування за кордоном не потребує отримання індивідуальної ліцензії Національного банку на відкриття рахунків за межами України і розміщення на них валютних цінностей. Але у разі повернення фізичної особи – резидента України в Україну рахунок у закордонному банку має бути закритий:

а) так;

б) ні.

17. Індивідуальна ліцензія фізичної особи на відкриття рахунку за межами України дає право на:

а) відкриття будь-якої кількості рахунків у певній країні у визначеному банку;

б) відкриття тільки одного рахунку, тільки в одному банку (філії) та в певній країні;

в) відкриття тільки одного рахунку в банку певної країни.

18. Рахунок Лоро – це:

а) рахунок відкритий юридичною особою-нерезидентом України в українському банку;

б) рахунок відкритий вітчизняним банком в іноземному банку-кореспонденті;

в) рахунок відкритий іноземним банком-кореспондентом у вітчизняному банку.

19. До основних принципів організації розрахунків в іноземній валюті в Україні належать:

а) обов'язковий продаж від 50 до 100 % виторгу експортера;

б) строк проведення розрахунків за експортно-імпортною операцією не повинен перевищувати 180 днів;

в) уповноважені банки повинні надавати на першу вимогу всю інформацію про операції своїх клієнтів із валютними цінностями.

20. Уповноважені банки повинні:

а) здійснювати обов'язковий продаж 50 % виторгу експортера;

б) використовувати в якості форми розрахунків у рамках торговельного обороту документарне інкасо;

в) вимагати від своїх клієнтів всі необхідні документи для підтвердження легальності валютної операції.

Практичні завдання

Завдання 3.1. Заповніть заяву на купівлю іноземної валюти або банківських металів для фізичної особи, яка не здійснює підприємницької діяльності (див. додаток 3 до Положення про порядок та умови торгівлі іноземною валютою, затверджене Постановою Правління НБУ "Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України" № 281 від 10.08.2005 р.) [37].

Завдання 3.2. Заповніть Заяву про продаж іноземної валюти або банківських металів (див. додаток 2 до Положення про порядок та умови торгівлі іноземною валютою, затверджене Постановою Правління НБУ "Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України" № 281 від 10.08.2005 р.) [37].

Завдання 3.3. Клієнти банку, яким відкрито поточні рахунки в іноземній валюті, звернулися з проханням здійснити такі операції з валютними цінностями. Назвіть необхідні документи, які клієнти повинні подати в банк. Які операції буде здійснено? Які для цього потрібні документи? Поясніть свою відповідь, посилаючись на конкретні пункти Постанов НБУ.

Клієнт 1. Зарахувати 20 тис. доларів США на поточний рахунок в іноземній валюті юридичної особи, які перераховані з-за кордону нерезидентом за зовнішньоекономічним контрактом.

Клієнт 2. Зарахувати 5 тис. доларів США на поточний рахунок в іноземній валюті юридичної особи, які перераховані у формі кредиту згідно з кредитним договором.

Клієнт 3. Перерахувати з поточного валютного рахунку фізичної особи резидента за кордон 3,5 тис. доларів США згідно з зовнішньоекономічним контрактом.

Клієнт 4. Зарахувати 25 тис. доларів США на поточний рахунок в іноземній валюті, які куплені уповноваженим банком на міжбанківському валютному ринку України за рахунок коштів на поточному рахунку в національній валюті цієї фізичної особи з метою перерахування її за кордон як плата за навчання в університеті в США.

Рекомендована література: [16; 20; 23; 23; 24; 26; 29; 30; 31; 34; 32; 36; 37; 38].

4. Документи в зовнішньоторговельних операціях та умови постачань

Мета – навчитися працювати з документами в зовнішньоторговельних операціях та виконувати умови постачань

Основні питання

4.1. Характеристика зовнішньоекономічного контракту.

4.2. Види документів під час міжнародних постачань.

4.3. Угоди на міжбанківському валютному ринку України.

Компетентності, що формуються за темою:

знання: типова структура зовнішньоекономічного контракту, види документів у разі зовнішньоекономічних постачань, структура Інкотермс, назви та зміст розділів Інкотермс;

уміння: аналізувати зовнішньоекономічний контракт, обґрунтовано обирати до умов контракту умови постачань товарів під час міжнародних перевезень;

комунікації: донесення до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень та власного досвіду щодо аналізу та оформлення документів у зовнішньоторговельних операціях;

автономність та відповідальність: відповідати за оформлення та аналіз документів у зовнішньоторговельних операціях.

Ключові терміни: зовнішньоекономічний контракт, рахунок-фактура, коносамент, специфікація, вантажно-митна декларація, страховий сертифікат, сертифікат якості, ваговий сертифікат, угода на міжбанківському валютному ринку.

4.1. Характеристика зовнішньоекономічного контракту

Оскільки міжнародні розрахунки мають виключно документарний характер, то важливим аспектом їх здійснення є документи, головним серед яких є зовнішньоекономічний контракт. Стаття 382 Господарського кодексу України містить такі дані (рис. 4.1) щодо зовнішньоекономічних контрактів.

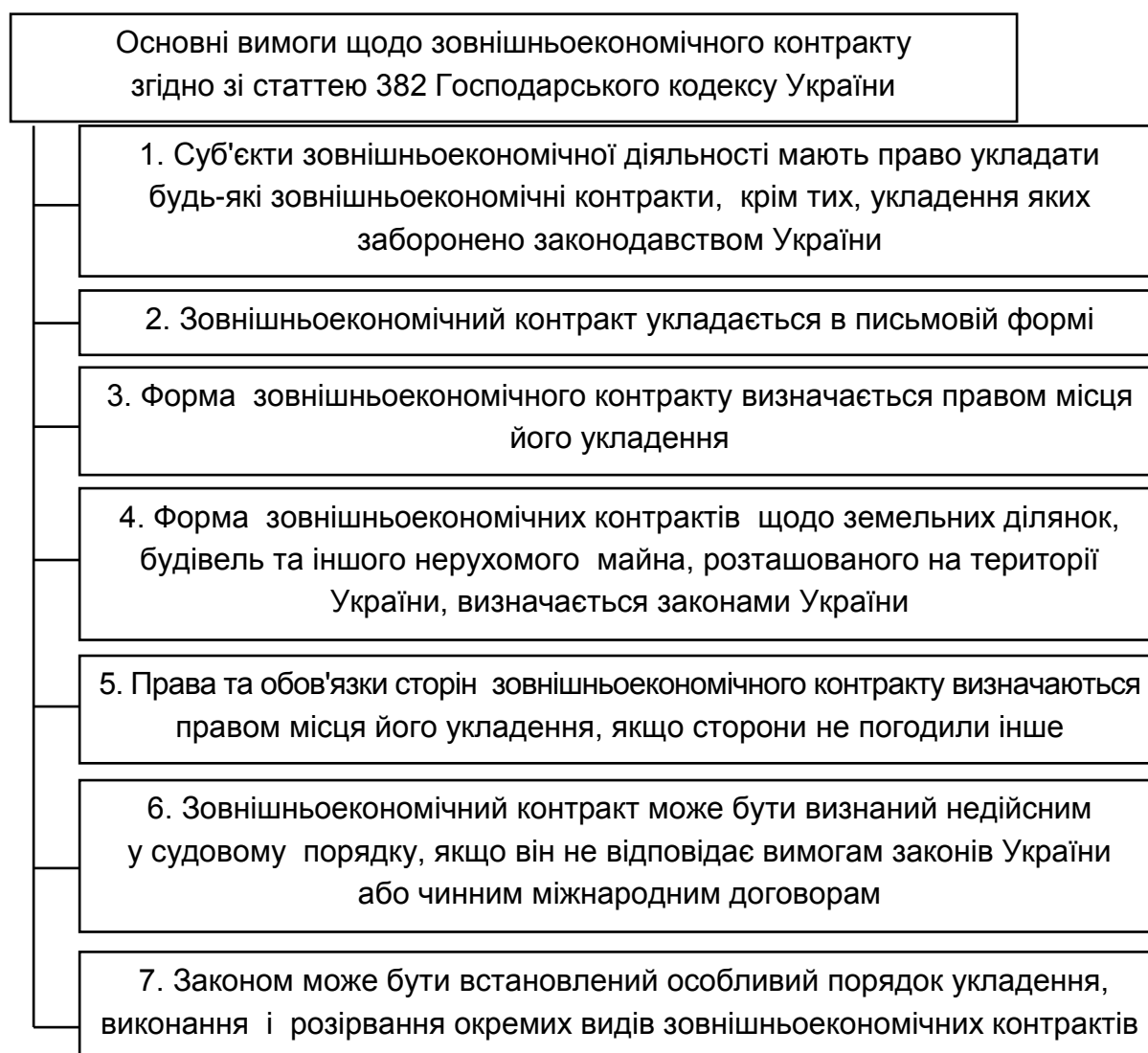

Рис. 4.1. Положення Господарського Кодексу України щодо зовнішньоекономічного контракту

Зовнішньоекономічний контракт – це письмово оформлений договір двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їхніх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їхніх взаємних прав і обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності [6].

Зовнішньоекономічний контракт зазвичай підписується сторонами тільки після детальної перевірки фінансового стану та репутації контрагента, а також після визначення всіх параметрів операції. Під час укладання договору сторони визначають, право якої держави використовується для регулювання прав і обов'язків сторін. Контракт згідно з пунктом 2 статті 382 Господарського Кодексу України оформляється в письмовій формі. За зовнішнім виглядом він має форму двох стовпчиків: у випадку, коли суб'єктом ВЕД є Україна один стовпчик контракту оформляється українською мовою, а інший мовою іншої сторони угоди або найбільш поширеною у діловому світі іноземною мовою, наприклад, англійською (рис. 4.2).

КОНТРАКТ 1		KONTRAKT 1	
25.03.2016	г. Тбилиси	m. Tbilisi	25.03.2016 r.
<p>ООО "Поултри Джорджия" (Грузия, п.г.т. Лентехи, ул. Сталина, 8), именуемое в дальнейшем "Покупатель", в лице генерального директора Джумбера Гогитидзе, действующего на основании Устава, с одной стороны, и P.P.H.U. "SZLACHET-STAL", W. i. G. Sendalscy sp.j. (Польша, 97-300 Piotrkow Tryb), именуемое в дальнейшем "Продавец", в лице директора Waldemar Sendalski, действующего на основании Устава, с другой стороны, заключили настоящий Контракт о следующем</p> <p>1. ПРЕДМЕТ КОНТРАКТА</p> <p>1.1. Согласно условиям данного контракта Продавец обязуется поставить, а Покупатель принять и оплатить нижеуказанное оборудование, далее – Товар.</p> <p>1.2. Цель приобретения товара – для собственного производства</p> <p>1.3. Право собственности на товар от Продавца к Покупателю переходит в момент его полной оплаты</p>		<p>Ltd. Poultry Georgia (Georgia, Lentehi, Stalina st., 8) w dalzym ciagu Kupujacy, reprezentowana przez dyrektora Djumbera Gogitidze z jednej strony, a P.P.H.U. "SZLACHET-STAL", W. i. G. Sendalscy sp.j. (Polska, 97-300 Piotrkow Tryb), zwana dalej Sprzedawca, reprezentowana przez dyrektora p. Waldemar Sendalskiego, dziaajaca na podstawie Statutu z innej, zawarli niniejszy kontrakt o tresci nastepujacej</p> <p>1. PRZEDMIOT KONTAKTU</p> <p>1.1. Zgodnie z warunkami niniejszego kontaktu Sprzedawca zobowiazuje sie dostarczyc, a Kupujacy przyac i oplacic nizej przeliczone urzadzenie, zwane dalej Towar.</p> <p>1.2. Cel nabycia towary – dla wlasnego przedsiebiorstwa.</p> <p>1.3. Prawo wlasosci na towar przechodzi na Kupujacego w momencie uiszczenia calkowitej zaplaty za ten towar</p>	

Рис. 4.2. Приклад оформлення зовнішньоекономічного контракту (фрагмент)

Обидва тексти зовнішньоекономічного контракту (див. рис. 4.2) мають однакову юридичну силу і повинні бути автентичні. Під час складання тексту контракту суб'єкти ЗЕД мають право використовувати відомі міжнародні звичаї, рекомендації міжнародних органів та організацій. У контракті обов'язково відображаються тринадцять основних розділів (табл. 4.1).

Таблиця 4.1

Короткий опис розділів зовнішньоекономічного контракту

№ п/п	Назва розділу	Зміст
1	2	3
1	Найменування, номер контракту, дата і місце його підписання	Зовнішньоекономічний договір повинен мати назву (договір купівлі-продажу, договір зовнішньоекономічного бартеру), номер, дату підписання (як правило вона означає момент, з якого договір вступає у силу, якщо в тексті не вказано інше); місце підписання договору (має важливе юридичне значення, якщо сторонами не визначено, право якої країни застосовується)
2	Преамбула	Містить повне і точне найменування сторін, визначаються сторони як контрагенти (замовник, продавець), та особи, від імені яких укладається контракт
3	Предмет контракту	Відображає який товар (роботи чи послуги) один із контрагентів повинен поставити іншому з визначенням точного найменування, марки, сорту або кінцевого результату виконаної роботи. Характеристика товару повинна бути точною і не допускати підміни
4	Кількість і якість товару (обсяги виконання робіт, надання послуг)	Під час описання товару в обов'язковому порядку необхідно визначити його кількісні (одиниці вимірювання товару, загальна кількість, обсяг робіт та строк їх виконання) та якісні характеристики (якість товару та її відповідність державним стандартам або спеціальним документам)
5	Базисні умови постачання товарів	Містять інформацію щодо транспорту, яким буде здійснено доставку товару та зазначає одну з умов Інкотермс, згідно з якою ця доставка буде виконуватись. Інкотермс визначають момент переходу ризиків випадкової загибелі чи пошкодження товару від продавця до покупця, регламентують, хто (продавець чи покупець) організує перевезення товару, його вантаження, розвантаження, оплачує страхування товару, здійснює його митне оформлення

1	2	3
6	Ціна і загальна вартість контракту	У цьому розділі проставляється ціна одиниці вимірювання товару та загальна вартість товарів або вартість виконаних робіт (наданих послуг). Під час укладання контракту необхідно обговорити спосіб фіксації ціни. Залежно від характеру зовнішньоекономічної угоди ціна контракту може бути зафіксована: в момент укладання контракту (тверда ціна), впродовж реалізації контракту (плаваюча ціна), до моменту завершення виконання контракту (ціна з подальшою фіксацією). Ціна контракту може бути визначена у будь-якій валюті. Якщо валюта ціни та валюта платежу не збігаються необхідно вказати курс перерахунку валюти ціни у валюту платежу (валютна обмовка). Ціна товару може бути прив'язана до декількох валют або до індексу цін на аналогічні товари
7	Умови платежів	Визначає спосіб, порядок і строки розрахунків і гарантії виконання сторонами взаємних платіжних зобов'язань. У міжнародній практиці широко використовуються такі форми розрахунків: оплата за рахунком (готівковий платіж), акредитив, інкасо, платіж на відкритий рахунок
8	Умови здавання-прийняття товару (робот, послуг)	У цьому розділі визначають строки та місце фактичної передачі товару, а також перелік товаросупроводжувальних документів. Строк поставки товару може бути пов'язаний не тільки з календарною датою, а і з діями покупця (після сплати авансу). Прийомка-здача проводиться за кількістю згідно з товаросупроводжувальними документами та за якістю – згідно з документами, які підтверджують якість. Зміст даного розділу контракту залежить від базисних умов поставки та характеру самого товару
9	Упакування і маркування вантажу	У цьому розділі вказують відомості щодо упакування (контейнери, ящики), нанесеного маркування (найменування продавця та покупця, спеціальні умови транспортування), а у разі необхідності – умови її повернення
10	Форс-мажорні обставини	Цей розділ містить відомості, в яких випадках умови контракту можуть бути не виконані сторонами (війни, стихійні лиха). У контракті повинно бути визначено, що розуміється сторонами під обставинами неподоланної сили. Настання та завершення форс-мажорних обставин повинно бути підтверджено документально (довідка Торгово-промислової палати)

1	2	3
11	Санкції і рекламації	Цей розділ встановлює порядок застосування штрафних санкцій, відшкодування збитків і пред'явлення рекламацій у зв'язку з невиконанням контрагентами своїх зобов'язань. У контракті повинно бути чітко визначено розмір штрафних санкцій, строки виплати штрафів, строки пред'явлення рекламацій
12	Урегулювання спорів у судовому порядку	Спірні ситуації, які виникають між сторонами, можуть розглядатися як у суді, так і в арбітражі. У цьому розділі визначають матеріальне і процесуальне право, яке буде застосовуватися під час судового розгляду
13	Місцезнаходження сторін, поштові і платіжні реквізити сторін	У цьому розділі вказують місцезнаходження сторін (юридичні адреса), поштові і платіжні реквізити (номер рахунку, найменування банку) контрагентів, а також підписи сторін

У табл. 4.1 наведені стандартні розділи зовнішньоекономічного контракту, проте за домовленістю сторін у ньому можуть визначатися **додаткові умови**: страхування; гарантії якості; умови залучення субвиконоавців (агентів, перевізників); умови передачі документації на товар, порядок сплати податків, мита, зборів; захисні застереження; можливість і порядок внесення доповнень і змін у контракт та ін.

За домовленістю сторін у контракті можуть бути **додаткові розділи**, які стосуються порядку внесення в нього змін та доповнень, а також строку його дії. Зміни і доповнення повинні вноситися в письмовій формі та бути частиною контракту. У практиці зовнішньоекономічних відносин широке розповсюдження отримало внесення доповнень та змін у текст договору за допомогою пересилки повідомлень факсом, у цьому випадку сторони повинні оговорити, що такі зміни та доповнення мають силу оригіналу.

Після погодження сторонами умов зовнішньоекономічного контракту здійснюється його підписання. Зовнішньоекономічний контракт може бути підписано з української сторони одною особою (керівником, або уповноваженою особою). Якщо текст контракту написано на декількох сторінках, бажано щоб кожна сторінка була скріплена підписами сторін. Відбитком печатки засвідчується підпис особи, але поставлення печаті не є обов'язковим у міжнародній практиці. У контракті також слід указати,

якою мовою його складено, кількість екземплярів і скільки з них належать кожній зі сторін. Зовнішньоторговельний контракт вважається недійсним, якщо не дотримані форма і порядок його підписання.

4.2. Види документів під час міжнародних постачань

Окрім зовнішньоекономічного контракту міжнародні розрахунки і постачання супроводжуються й іншими важливими документами, які в цілому можна подати у вигляді п'яти груп (рис. 4.3).

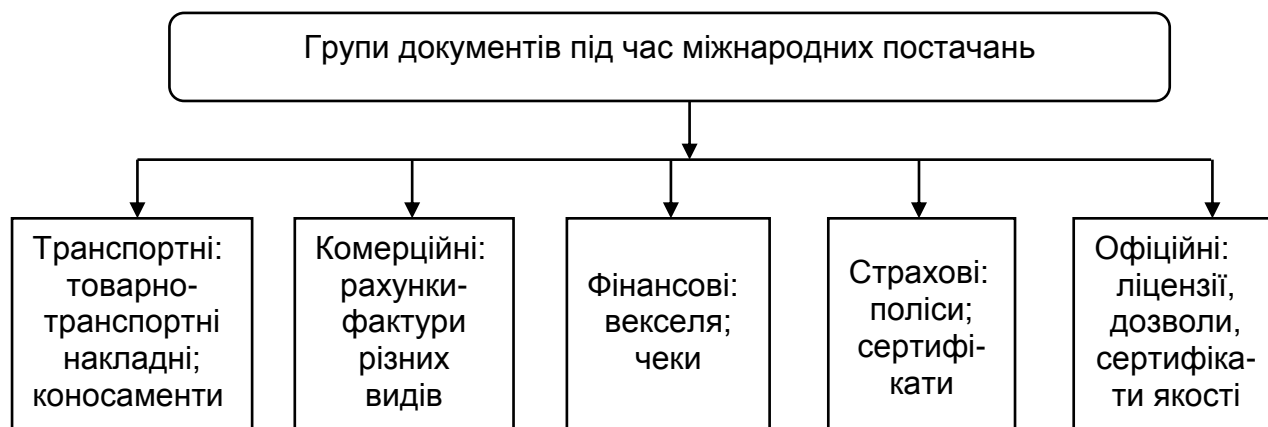

Рис. 4.3. Групи документів під міжнародних постачань

Транспортні документи виписуються перевізником як свідчення того, що товар прийнятий ним до перевезення. Основними транспортними документами є товарно-транспортна накладна (у разі перевезення залізничним, автодорожнім, повітряним транспортом) та коносамент (у разі морських перевезень).

Товарно-транспортна накладна – це документально оформлений договір перевезення між відправником вантажу і перевізником, що містить перелік товарів і відомості щодо партії товарів. Вони використовуються в якості контракту між транспортною компанією та експортером (імпортером), розписки транспортної компанії за отримані товари та свідчення про відвантаження. У накладній повинно бути визначено:

- пункт призначення;
- назва вантажу;
- кількість та вага товару;
- відмітка про сплату перевезення;
- відомості про одержувача та інше (рис. 4.4 і 4.5).

ТОВАРНО-ТРАНСПОРТНА НАКЛАДНА

№ _____ " ____ " _____ 20__ р.

Автомобіль _____ Причіп/напівпричіп _____ Вид перевезень _____
(марка, модель, тип, реєстраційний номер) (марка, модель, тип, реєстраційний номер)

Автомобільний перевізник _____ Водій _____
(найменування/П. І. Б.) (П. І. Б., номер посвідчення водія)

Замовник _____
(найменування/П. І. Б.)

Вантажовідправник _____
(повне найменування, місце знаходження/П. І. Б., місце проживання)

Вантажоодержувач _____
(повне найменування, місце знаходження/П. І. Б., місце проживання)

Пункт навантаження _____ Пункт розвантаження _____
(місцезнаходження) (місцезнаходження)

Переадресування вантажу _____
(найменування, місцезнаходження/П. І. Б., місце проживання нового вантажоодержувача; П. І. Б., посада та підпис відповідальної особи)

72 відпуск за довіреністю вантажоодержувача: серія _____ № _____ від " ____ " _____ 20__ р., видано _____

Вантаж наданий для перевезення у стані, що _____ правилам перевезень відповідних вантажів, номер пломби (за наявності) _____
(відповідає/не відповідає)

кількість _____ місце _____, масою _____ брутто, _____ т _____, отримав
води/експедитор _____ (словами) _____ (П. І. Б., посада, підпис)

Бухгалтер (відповідальна особа вантажовідправника) _____ Відпуск дозволив _____
(П. І. Б., посада, підпис) (П. І. Б., посада, підпис, печатка)

Усього відпущено на загальну суму _____, у т. ч. ПДВ _____
(словами, з урахуванням ПДВ)

Супровідні документи на вантаж _____

Транспортні послуги, які надаються автомобільним перевізником:

Рис. 4.4. Вигляд товарно-транспортної накладної (титульна сторона)

ВІДОМОСТІ ПРО ВАНТАЖ

№ п/п	Найменування вантажу (номер контейнера), у разі перевезення небезпечних вантажів: клас небезпечних речовин, до якого віднесено вантаж	Одиниці вимірювання	Кількість місць	Ціна без ПДВ за одиницю, грн	Загальна сума з ПДВ, грн	Вид пакування	Документи з вантажем	Маса бруutto, т
1	2	3	4	5	6	7	8	9

73

Здав (відповідальна особа вантажовідправника)

Прийняв водій/експедитор

Здав водій/експедитор

Прийняв (відповідальна особа вантажоодержувача)

_____ (П. І. Б., посада, підпис, печатка)

_____ (П. І. Б., посада, підпис)

_____ (П. І. Б., посада, підпис)

_____ (П. І. Б., посада, підпис, печатка)

Операція	Маса бруutto, т	Час (год, хв)			Підпис відповідальної особи
		прибуття	вибуття	простою	
10	11	12	13	14	15
Навантаження					
Розвантаження					

Рис. 4.5. Вигляд товарно-транспортної накладної (зворотна сторона)

Товарно-транспортна накладна не є документом права власності. Якщо товар перевозиться морським або річковим транспортом, то документом, що засвідчує таке перевезення є коносамент (рис. 4.6).

Ocean Bill of Lading						
Exporter			Booking Number		Document number	
			Export references			
Ultimate Consignee			Forwarding Agent			
Notify Party			Also Notify			
Pre Carriage By		Place of Receipt		Domestic Routing		
Exporting Carrier		Port of Loading		Loading Pier/Terminal		
Port of Discharge		Place of Receipt on Carrier		Type of move		
Marks and Numbers	No. Of Pkgs	HM	Description	Weight	Measurements	
Ship ref No.				There are: ___ pages, including attachments to this Ocean Bill of Lading		
<p>These commodities, technology or software were exported from United States in accordance with the export Administration Regulation. Diversion contrary to U.S. law prohibited. To protect for a higher value, you may declare a higher value and pay the ad valorem freight charge or purchase cargo insurance. Declared Value: The shipper may increase the carrier's liability by declaring a higher value in the "Declared Value" box to the right and paying the additional charge that accompanies this. Insurance: The shipper may also purchase insurance on the goods listed on this bill of lading by indicating this in the box to the right and paying the additional premium.</p>						
FREIGHT RATES, CHARGES, WEIGHTS AND/OR MAESUREMENTS			RECEIVED FOR SHIPMENT from the MERCHANT in apparent good order and condition unless otherwise stated herein, the GOODS mentioned above to be transported as provided herein, by any mode of transport for all or any part of the Carriage, SUBJECT TO ALL THE TERMS AND CONDITIONS appearing on the face and back hereof and in the CARRIER'S applicable Tariff, to which the Merchant agrees by accepting this BILL OF LADING. Where applicable law requires and not otherwise, one original Bill OF LADING must be surrendered, duly endorsed, in exchange for the GOODS or CONTAINER(S) or other PACKAGE(S), the others to stand void. If a 'Non-Negotiable' BILL OF LADING is issued, neither an original nor a copy need be surrendered in exchange for delivery unless applicable law so requires.			
			DATED AT			
			BY			
			Mo.	Day	Year	
					B/L No.	

Рис. 4.6. Зовнішній вигляд коносаменту

Коносамент – це документ, що підтверджує наявність і зміст договору перевезення вантажу морем. Він є свідченням про укладання контракту між транспортною компанією та юридичною особою, яка здійснює перевезення товару морем, а також є розпискою за товари, які прийнято на борт судна.

Як видно з рис. 4.6 коносамент містить інформацію щодо: номера документа, номера замовлення, назви судна, імені (назви) власника судна, експортера, посередників, порту призначення, місця отримання вантажу, місця перевантаження товару, терміналу завантаження, розвантаження, опис вантажу, вартості фрахту, дати складання. Коносамент визначає право власності на товар, оскільки є товаророзпорядчим документом (власник оригіналу коносаменту має право розпоряджатися вантажем). Коносамент може бути виписано на визначену особу (іменний коносамент), його наказу (ордерний коносамент) або на пред'явника (коносамент на пред'явника). Усі примірники коносаменту є оригіналами, на них ставиться штамп "оригінал", кожний з примірників підписується капітаном судна.

Комерційні документи – це документи, у яких визначені грошові вимоги експортера до імпортера. Основним з комерційних документів є рахунок-фактура (англомовна назва *Invoice*), у якому вказується сума, що виставляється до оплати (рис. 4.7). Рахунки-фактури розподіляються на чотири типи:

попередня фактура – це документ, що містить котирування цін, яке передається потенційному партнеру;

комерційний рахунок-фактура – документ, що містить вимогу продавця до покупця щодо сплати за товари, в який включають опис товару, його кількість, ціну, умови доставки та платежу. Рахунок-фактура слугує основою для проведення розрахунків та їх підтвердження;

сертифікований рахунок-фактура – це комерційний рахунок-фактура, який містить висновок експортера про стан надісланих товарів або країні їх виготовлення;

консульський рахунок-фактура – це комерційний рахунок-фактура завірений консульством країни покупця.

Рахунки виписують в тій валюті, що і встановлена ціна за контрактом. До комерційних документів також належать: вагове свідчення, складські документи, специфікації, сертифікат перевірки якості, технічна документація.

Invoice

My company

Customer company

Foolman street 31
1234 AB Amsterdam
The Netherlands

Date	Invoice number	Client number	Page
19-07-2016	20100350	14	1/1

Description	Quantity	Unit cost (ex)	Unit cost (inc)	Total (ex)	Total (inc)
Foo 1	0.75	€ 46,00	€ 54,74	€ 34,50	€ 41,06
Foo 2	4	€ 25,00	€ 29,75	€ 100,00	€ 119,00
				€ 134,50	€ 160,06
				Subtotal excl. VAT:	€ 134,50
				VAT 19 %	€ 25,55
				Total incl. VAT	€ 160,06

76

We kindly ask you to pay this invoice within 14 days

Рис. 4.7. Загальний вигляд міжнародного рахунка-фактури

Фінансові документи – це документи, які призначені для здійснення платежу покупцем. У міжнародній практиці найбільш поширеними є векселі та чеки. Використання векселя та чека під час здійснення міжнародних розрахунків регулюється уніфікованим вексельним та чековим законодавством, затвердженим на Женевській конференції відповідно в 1930 та 1931 роках [22; 28].

У зв'язку зі стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій та операцій з платіжними картками чеки (рис. 4.8) усе рідше використовуються у міжнародній практиці.

004				
Name _____				
Address _____				
Phone number _____			DATE _____	
PAY TO ORDER OF _____			\$ _____	
/100 DOLLARS				
TD Canada Trust 220 DUNDAS ST. LONDON, ONTARIO NSA 4S4				
Memo _____			Customer signature _____	
004	12345	004	1234	1234567
Номер чека	Код філії банку	Код банку	Код Чека	Рахунок

Рис. 4.8. Зовнішній вигляд чеку міжнародного зразка

Страхові документи виписують під час відвантаження товару, якщо в контракті є обов'язкова умова про страхування вантажу від ризиків (згідно з правилами Інкотермс умови CIF або CIP). До страхових документів належать: страхові поліси і страхові сертифікати. Ці документи видають страхові компанії і вони свідчать про наявність договору про страхування. Основні реквізити страхового документа мають відповідати контракту та іншим документам. Страхові поліси можуть бути іменні, ордерні або на пред'явника.

Офіційні документи – це документи, необхідні відповідно до законодавства тієї або іншої країни, підтверджують легальність і правомірність здійснення діяльності: сертифікат походження, митні документи, ліцензії, санітарні свідчення.

4.3. Угоди на міжбанківському валютному ринку України

Для забезпечення міжнародних розрахунків своїх клієнтів, а також для власних потреб банки купують та продають валюту на міжбанківському валютному ринку України або на міжнародних валютних ринках. Для цього в Україні функціонує Система підтвердження угод на міжбанківському валютному ринку України НБУ (далі СПУ) – це комплекс організаційно-технічних засобів, який забезпечує підтвердження договорів (угод) про купівлю-продаж іноземної валюти й банківських металів за гривні протягом часу, що встановлюється і змінюється на підставі постанови Правління Національного банку України [37].

Операції на міжбанківському валютному ринку, в тому числі в Системі підтвердження угод регламентуються двома основними нормативно-правовими актами:

1. Положення про порядок та умови торгівлі іноземною валютою, затверджене Постановою Правління НБУ "Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України" № 281 від 10.08.2005 р. [37].

2. Правила функціонування Системи підтвердження угод на міжбанківському валютному ринку України Національного банку України та перерахування (зарахування) коштів за окремими операціями з іноземною валютою і банківськими металами, затверджене Постановою Правління НБУ № 281 від 10.08.2005 р. [39].

Інформація щодо основних угод, які підтверджуються, тобто виконуються на міжбанківському валютному ринку, подана на рис. 4.9.

Угода на міжбанківському валютному ринку вважається підтвердженою, якщо в СПУ є взаємні підтвердження обох її учасників. Розрахунки в безготівковій формі за всіма угодами СПУ здійснюють виключно через СЕП НБУ.

Для участі в роботі СПУ кожен уповноважений банк подає заявку у встановленій формі. У звичайні робочі дні СПУ функціонує до 17:00, а у п'ятницю та передсвяткові дні – до 16:00.

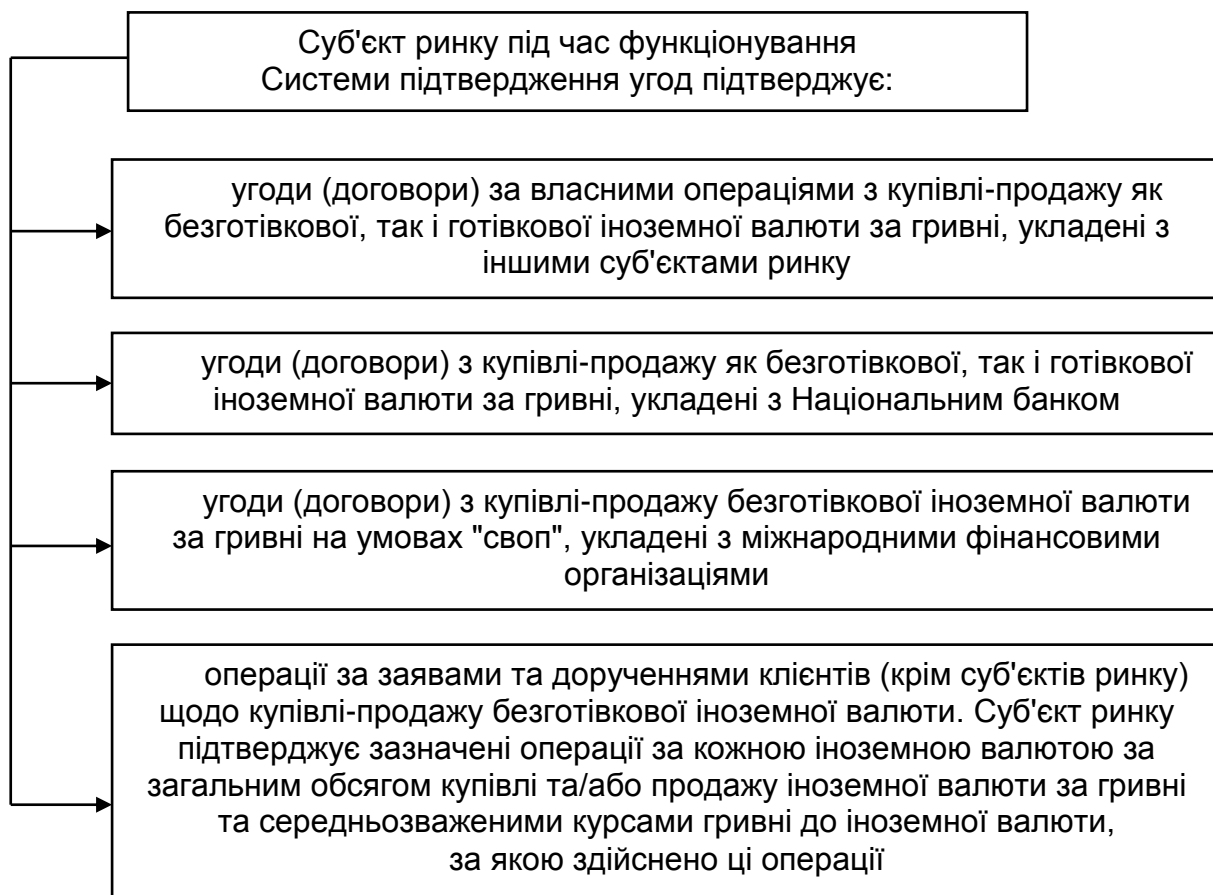

Рис. 4.9. Угоди, що підтверджуються під час функціонування Системи підтвердження угод

Щодо роботи СПУ Національний банк має право:

змінювати час її функціонування та/або термін подання заявки на участь у функціонуванні СПУ, оперативно попередивши про це суб'єктів ринку до часу зміни;

наділяти уповноважену особу правом призупиняти функціонування СПУ з оголошенням технічної перерви;

установлювати для суб'єктів ринку граничні межі продажу готівкової іноземної валюти фізичним особам-резидентам;

установлювати граничний розмір маржі, на яку курс купівлі та продажу іноземної валюти може відхилитися від офіційного курсу гривні до іноземної валюти, що встановлюється Національним банком, з метою недопущення безпідставних фінансових втрат населення та суб'єктів ринку, якщо події на міжнародному валютному ринку або інші негативно впливатимуть на міжбанківський валютний ринок України.

Валютні аукціони та валютні інтервенції також здійснюються через СПУ. Національний банк після завершення функціонування СПУ доводить

до відома суб'єктів ринку в той саме день інформацію про обсяги купівлі та продажу іноземних валют за гривні, а також середньозважені курси гривні до іноземних валют, які склалися за результатами торгів на безготівковому валютному ринку України [37]. Інформацію щодо функціонування СПУ можна знайти на сайті НБУ в розділі "Інформаційні матеріали" під заголовком "Оперативний стан валютного ринку України". У якості прикладу можна переглянути стан валютного ринку України за 14 грудня 2015 року (табл. 4.2).

Таблиця 4.2

Оперативний стан валютного ринку України

Час	14.12.2015 р.			11.12.2015 р.
	Кількість угод	Обсяг купівлі та продажу, млн дол. США	Середньозважений курс	Середньозважений курс
9:30	–	–	–	–
10:00	–	–	–	–
10:30	–	–	–	–
11:00	–	–	–	23,7250
11:30	14	8,00	23,9350	23,8075
12:00	58	24,95	23,9176	23,8401
12:30	152	57,89	23,8795	23,8645
13:00	242	85,78	23,8770	23,8763
13:30	300	100,33	23,8766	23,8702
14:00	312	103,56	23,8776	23,8739
14:30				23,8739
15:00				23,8768
15:30				23,8775
16:00				23,8613
16:30				–
17:00				–

Так, дані табл. 4.2 показують, що о 14:00 14 грудня в межах СПУ відбулося підтвердження 312 угод на загальну суму 103,56 млн доларів США. Також з табл. 4.2 видно, що впродовж дня середньозважений курс іноземної валюти змінюється. Наприклад, 14.12.2015 р. було вигідно купувати іноземну валюту на початку дня, до 11:00, оскільки після 12:00 курс почав зростати. І хоч коливання є незначним, проте зважаючи на суми угод збиток є суттєвим.

Запитання та завдання для самоконтролю

Контрольні запитання

1. Дайте характеристику зовнішньоекономічному контракту.
2. Опишіть ключові розділи зовнішньоекономічного контракту.
3. Що таке Інкотермс? Які основні групи умов Інкотермс?
4. Види документів у зовнішньоторговельних операціях.
5. Дайте характеристику комерційним документам.
6. Дайте характеристику фінансовим документам.
7. Дайте характеристику страховим документам.
8. Дайте характеристику офіційним документам.
9. Дайте визначення Системи підтвердження угод на міжбанківському ринку України.
10. Опишіть основні правила підтвердження угод на міжбанківському ринку України.

Тести

1. Матеріально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їхніх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їхніх взаємних прав і обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності, – це:
 - а) кореспондентський договір;
 - б) зовнішньоекономічний контракт;
 - в) товаросупровідний документ.
2. У зовнішньоекономічному договорі обов'язково відображено:
 - а) найменування і номер контракту, преамбулу, дату і місце його підписання;
 - б) кількість і якість товару (обсяги виконання робіт, надання послуг); базисні умови постачання товарів; умови здавання-прийняття товару (робіт, послуг); упакування і маркування вантажу;
 - в) страхування; гарантії якості; умови залучення субвиконавців (агентів, перевізників); умови передачі документації на товар;
 - г) форс-мажорні обставини; санкції і рекамації; урегулювання спорів в судовому порядку.
3. За домовленістю сторін у контракті можуть визначатися додаткові умови:

- а) місцезнаходження сторін, поштові і платіжні реквізити сторін;
- б) порядок сплати податків, мита, зборів; захисні застереження; можливість і порядок внесення доповнень і змін у контракт;
- в) ціна і загальна вартість контракту.

4. Умова перерахунку валюти ціни або валюти платежу у зв'язку з коливанням курсу валют, у яких вони виражені, – це:

- а) умови платежу;
- б) валютна обмовка;
- в) валюта контракту.

5. Якому терміну з Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів (Інкотермс) відповідає подана характеристика базисних умов постачання: "Перетинання товаром поручнів судна у відповідному порту відвантаження за умови сплати фрахту та забезпечення морського страхування від ризику втрати чи пошкодження товару під час транспортування. Продавець здійснює митне очищення товару для експорту, а також несе витрати щодо постачання товару у порт призначення, забезпечує страхування. Морський або внутрішній водний вид транспорту":

- а) CIF – вартість, страхування і фрахт (назва порту призначення);
- б) DAF – постачання до кордону (назва місця поставки);
- в) FAS – франко вдовж борта судна (назва порту відвантаження).

6. Якому терміну з Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів (Інкотермс) відповідає подана характеристика базисних умов постачання: "Надання нерозвантаженого товару в розпорядження покупця у відповідному місці призначення за умови сплати всіх витрат щодо постачання. Продавець здійснює митне очищення товару для експорту, несе всі витрати та ризики, пов'язані з постачанням товару до місця призначення. Вид транспорту будь-який":

- а) CPT – фрахт/перевезення сплачено до (назва міста призначення);
- б) DDU – постачання без сплати мит (назва місця призначення);
- в) EXW – франко-завод (назва міста).

7. У зовнішньоекономічному контракті обирають спосіб фіксації ціни:

- а) тверда ціна, змінна ціна, ціна з подальшою фіксацією;
- б) у момент укладання контракту, протягом реалізації контракту, до моменту завершення контракту;
- в) пряме, непряме і номінальне котирування.

8. Розділ контракту, який визначає спосіб, порядок та строки розрахунків та гарантії виконання сторонами взаємних платіжних зобов'язань має назву:

- а) преамбула;
- б) санкції і рекламації;
- в) умови платежів.

9. Документи, у яких визначені грошові вимоги експортера до імпортера, – це:

- а) транспортні документи;
- б) страхові документи;
- в) комерційні документи;
- г) офіційні документи.

10. Основними транспортними документами є:

- а) попередня фактура, комерційний рахунок-фактура, сертифікований рахунок-фактура, консульський рахунок-фактура;
- б) товарно-транспортна накладна, коносамент;
- в) сертифікат походження, митні документи, ліцензії, санітарні свідчення.

11. Документ, що підтверджує наявність та зміст договору перевезення вантажу морем, визначає право власності на товар, є товаророзпорядчим документом (власник оригіналу має право розпоряджатися вантажем). Він є свідченням про укладання контракту між транспортною компанією та юридичною особою, яка здійснює перевезення товару морем, а також є розпискою за товари, які прийнято на борт судна, – це:

- а) коносамент;
- б) товарно-транспортна накладна;
- в) рахунок-фактура.

12. Підставою для купівлі іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України під час розрахунків із нерезидентами за торговельними операціями вважаються такі документи:

а) договір із нерезидентом, оформлений відповідно до вимог чинного законодавства України, або інший документ, який згідно з чинним законодавством України має силу договору;

б) вантажна митна декларація, якщо товар ввезений на територію України;

в) акт (здавання-приймання тощо) або інший документ, який свідчить про надання послуг, виконання робіт, імпорт прав інтелектуальної власності;

г) документи, що передбачені для документарної та вексельної форми розрахунків.

13. Орган валютного контролю, який здійснює контроль за виконанням правил регулювання валютних операцій на території України, забезпечує виконання уповноваженими банками функцій щодо здійснення валютного контролю згідно з валютним законодавством України – це:

- а) Державна податкова інспекція України;
- б) Державний митний комітет України;
- в) НБУ.

14. Уповноважені банки у сфері валютного контролю:

а) здійснюють контроль за валютними операціями, що проводяться резидентами і нерезидентами через ці установи;

б) здійснюють фінансовий контроль за валютними операціями, що проводяться резидентами і нерезидентами на території України;

в) здійснюють контроль за дотриманням правил поштових переказів і пересилання валютних цінностей через митний кордон України;

г) здійснюють контроль за дотриманням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України.

15. Торгівля іноземною валютою на території України резидентами і нерезидентами – юридичними особами здійснюється:

а) самостійно на міжнародному та міжбанківському ринку України;

б) через уповноважені банки та інші фінансові установи, що одержали ліцензію на торгівлю іноземною валютою НБУ, виключно на міжбанківському валютному ринку України;

в) через уповноважені банки та інші фінансові установи, що одержали ліцензію на торгівлю іноземною валютою Національного банку України, на міжнародному валютному ринку та міжбанківському валютному ринку України.

16. Валютні цінності та інше майно резидентів, яке перебуває за межами України, підлягає:

а) обов'язковому декларуванню у Національному банку України;

б) не обов'язковому декларуванню у Національному банку України;

в) обов'язковому поверненню на територію України та передачі Національному банку України.

17. Банк знімає експортну операцію резидента з контролю:

а) після зарахування виручки за цією операцією на поточний рахунок останнього;

б) після пред'явлення останнім документа, який згідно з умовами договору засвідчує здійснення нерезидентом поставки продукції, виконання

робіт, надання послуг (ВМД, договори, рахунки на оплату послуг міжнародних інформаційних і платіжних систем тощо);

в) після заяви клієнта про необхідність зняття операції з контролю.

18. Виручка резидентів підлягає зарахуванню на їх рахунки в банках:

а) не пізніше 180 календарних днів із дати оформлення ВМД на продукцію, що експортується;

б) у разі експорту робіт (послуг, прав інтелектуальної власності) – з моменту підписання акта або іншого документа, що засвідчує виконання робіт, надання послуг, експорт прав інтелектуальної власності;

в) у строки виплати заборгованостей, які зазначені в контрактах без обмежень.

19. День виникнення порушення – це:

а) останній день звітного місяця після закінчення встановленого законодавством строку розрахунків за експортною, імпортною та лізинговою операцією або строку, встановленого відповідно до раніше одержаних за цією операцією ліцензій;

б) перший день після закінчення встановленого законодавством строку розрахунків за експортною, імпортною та лізинговою операцією або строку, встановленого відповідно до раніше одержаних за цією операцією ліцензій;

в) двадцяте число кожного місяця.

20. Перевищення законодавчо встановлених строків розрахунків за експортними, імпортними та лізинговими операціями резидентів дозволяється виключно за наявності:

а) дозволу податкової адміністрації;

б) ліцензії НБУ;

в) ліцензії уповноваженого банку.

Практичні завдання

Завдання 4.1. Фірма має у банку рахунок у гривнях та валютний рахунок у євро. Клієнт отримав пропозиції з трьох країн на постачання йому обладнання. В узагальненому вигляді умови пропозицій охарактеризовано у табл. 4.3. У банку та страховій компанії встановлено такі тарифи: переказ коштів на суму, до 50 000 EUR – 200 EUR; страхування – 2,4 % від загальної вартості контракту; комісійні за інкасо – 0,15 %, комісійні за акредитив – 0,65 %.

Характеристика пропозицій щодо постачання обладнання

Пропо-зиція	Країна виробник і постачальник	Вартість обладнання	Форма розрахунків	Умови постачання	Строк поставки
1	Австрія	28 500	Платіж на відкритий рахунок	FOB	1 місяць
2	Португалія	26 950	Документарне інкасо	CPT	2 місяці
3	Бельгія	29 000	Документарний акредитив	CIP	3 місяці

Поясніть сутність запропонованих умов Інкотермс. Допоможіть клієнтові визначити найкращу пропозицію.

Завдання 4.2. Перевірити, чи дотримується банк лімітів валютної позиції, якщо на звітну дату відомі такі дані:

Активи банку – 74 366 253 000 грн, у тому числі:

кошти в інших банках – 2 000 USD;

кошти в НБУ – 1 000 EUR;

кредити та заборгованість юридичних осіб – 3 048 468 USD;

кредити та заборгованість фізичних осіб – 1 158 464 EUR.

Зобов'язання банку становлять 65 859 326 000 грн, у тому числі:

субординований борг банку – 1 273 340 грн;

кошти банків – 590 084 USD;

кошти юридичних осіб – 1 580 533 EUR;

кошти фізичних осіб – 1 194 863 EUR;

боргові цінні папери, емітовані банком – 46 415 RUB.

Капітал банку становить 8 506 927 000 грн.

Курси валют на звітну дату:

1 USD – 28,08 грн.

1 EUR – 31,97 грн.

10 RUB – 4,61 грн.

У разі порушення встановлених НБУ лімітів відкритої валютної позиції запропонуйте банку шляхи вирішення даної проблеми.

Завдання 4.3. Визначити, яка валюта девальвувала, а яка ревальвувала, якщо:

- 1) курс євро на 01.04.16 – 30,634 грн, а на 01.05.16 – 29,941 грн.
- 2) курс євро на 01.09.16 – 30,302 грн, а на 01.10.16 – 30,986 грн.
- 3) курс євро на 01.08.17 – 31,423 грн, а на 01.19.17 – 31,013 грн.

Завдання 4.4. Порівняйте між собою умови Інкотермс CIF та DDU, визначте їх спільні та відмітні риси, переваги та недоліки кожної з умов.

Рекомендована література: [2 – 6; 20; 37; 39].

Розділ 2. Способи платежів і форми розрахунків

5. Способи платежів у міжнародних розрахунках

Мета – навчитися обирати та рекомендувати клієнтам банку спосіб платежу у міжнародних операціях відповідно до ситуації.

Основні питання

5.1. Авансові платежі і розрахунки між сторонами за відкритим рахунком.

5.2. Розрахунки з використанням чеків, платіжних карток і векселів.

5.3. Способи здійснення міжнародних платежів.

Компетентності, що формуються за темою:

знання: основи авансових розрахунків за зовнішньоекономічним контрактом, сутність розрахунків за відкритим рахунком, схема розрахунків через банківський переказ, основи розрахунків із використанням чеків, векселів, платіжних карток;

уміння: виконувати авансові та інші види розрахунків із використанням банківського переказу, виконувати розрахунки з використанням чеків, векселів, платіжних карток;

комунікації: донесення до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень та власного досвіду щодо здійснення платежів авансом, за відкритим рахунком, із використанням чеків і векселів;

автономність та відповідальність: відповідати за здійснені розрахунки з використанням банківського переказу, здійснені розрахунки з використанням чеку, з використанням векселя.

Ключові терміни: авансовий платіж, платіж за відкритим рахунком, банківський переказ, вексель, чек, платіжна картка, система SWIFT, перекази *Western Union*, перекази *Money Gram*.

5.1. Авансові платежі і розрахунки між сторонами за відкритим рахунком

Практика здійснення міжнародних розрахунків за експортно-імпортними операціями налічує такі основні їх форми: авансовий платіж, платіж на відкритий рахунок, документарний та/або недокumentарний акредитив, документарне та/або недокumentарне інкасо. Тобто в міжнародних розрахунках можуть використовуватися як документарні, так і недокumentарні форми розрахунків. Проте слід наголосити, що за останні роки питома вага документарних розрахунків збільшилася. Кожна із зазначених форм розрахунків має певні переваги та недоліки як для експортера, так і для імпортера.

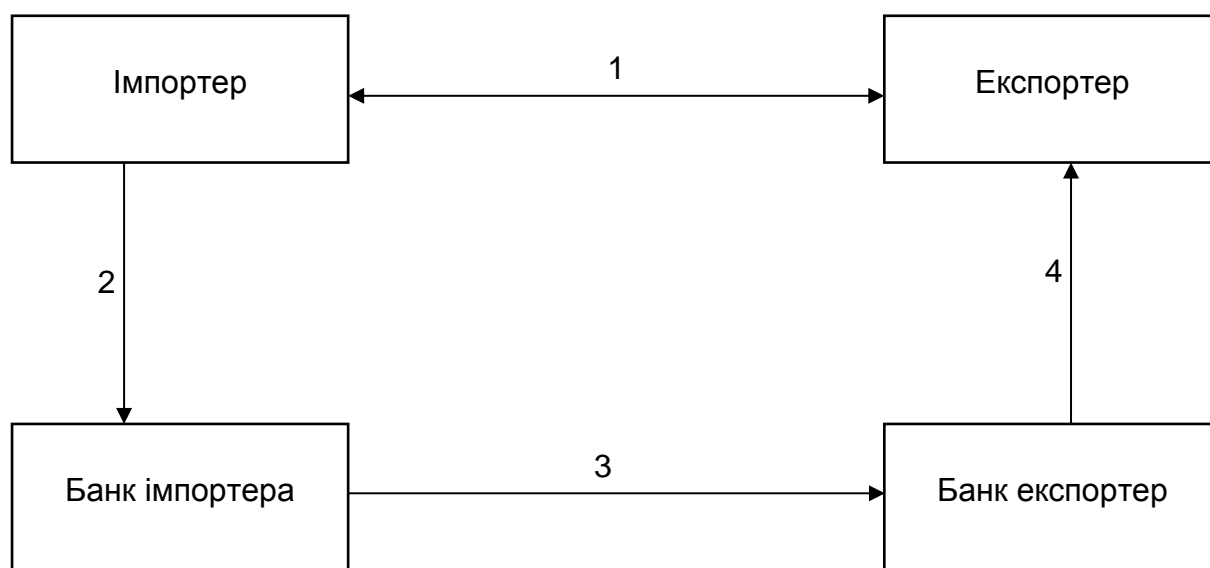
Для експортера найбільш вигідною формою розрахунків є авансові платежі. **Авансовий платіж** передбачає виплату імпортером суми, встановленої в контракті, до передачі товаросупроводжувальних документів та самого товару в розпорядження покупця [6].

Аванс може бути в грошовій і товарній формах. Аванс у товарній формі передбачає надання імпортером сировини, комплектуючих, необхідних для виконання замовлення, а аванс у грошовій формі – сплату покупцем узгодженої за контрактом суми до відвантаження товару. Як правило, сума авансу у грошовій формі визначається у відсотках до вартості контракту (іноді навіть 100 % суми контракту). Аванс у повному обсязі контракту зазвичай використовується експортером під час поставання продукції за індивідуальним замовленням (турбіна, літак), у випадку, якщо операції притаманний високий рівень ризику (невідома платоспроможність контрагента, нестабільна ситуація в країні, великі строки розрахунків).

Авансова форма розрахунків є досить не вигідною для імпортера: він відволікає фінансові ресурси, кредитує поставку продукції, але він не має

впевненості, що товар буде доставлено своєчасно та він буде відповідати вказаним у контракті вимогам щодо якості, специфікації, пакування тощо. У випадку порушення експортером своїх зобов'язань імпортер буде вимушений звернутися до суду, що призведе до збільшення видатків та затримки у часі. Тому експортери у разі наполягання на авансі досить часто пропонують імпортеру знижки на ціну товару, а імпортери, в свою чергу, вимагають виставлення на себе гарантії банку класу "А", що дозволить знизити ризик неповернення авансу.

Загальна схема авансового платежу подана на рис. 5.1.

Умовні позначення:

1 – зовнішньоекономічний контракт між експортером і імпортером;

2 – імпортер оформлює й передає до банку, в якому він обслуговується, платіжне доручення щодо перерахування суми авансового платежу експортеру;

3 – банк імпортера виконує платіжне доручення, перераховує за вказаними реквізитами суму платежу;

4 – банк експортера після отримання коштів повідомляє клієнту-експортеру, що на його рахунок зарахована сума коштів, що є авансом за зовнішньоекономічним контрактом.

Рис. 5.1. Узагальнена схема авансового платежу за експортно-імпортним контрактом

На рис. 5.1 відображено найбільш просту та загальну схему здійснення авансу з використанням банківського переказу за платіжним дорученням. Іноді, проте досить рідко, експортер спрямовує до банку

імпортера платіжну вимогу, а після отримання згоди від імпортера здійснюється відповідний банківський переказ.

Під час міжнародних розрахунків частіше за все авансовий платіж встановлюється на рівні 5 – 10 % від вартості контракту. Він сплачується упродовж відповідного строку з дати підписання контракту. Авансовий платіж може бути сплачено єдиним платежем або частинами, він здійснюється за допомогою банківського переказу або чека. Погашається аванс шляхом заліку під час поставки товару. Завдяки тому, що авансова форма розрахунків є досить ризикована для покупця, він може вимагати виставлення гарантій банку щодо повернення авансу чи виконання умов контракту.

Платіж на відкритий рахунок. Використовують експортери та імпортери, якщо вони гарно знають один одного або у разі великих обсягів взаємних поставок. Дана форма платежу передбачає ведення партнерами один для одного відкритих рахунків, на яких обліковуються суми поточної заборгованості. Контрагенти самостійно ведуть облік своїх операцій за відкритим рахунком та обмінюються минаючи банк товаророзпорядчими документами. Вимоги експортера до імпортера та зобов'язання останнього оформлюються у вигляді записів у бухгалтерських книгах: експортер відкриває дебетовий рахунок імпортеру, а імпортер кредитовий рахунок експортеру, під час погашення імпортером зобов'язань рахунки закриваються. Платежі здійснюються після отримання товару, розрахунки пов'язані з комерційним кредитом: експортер кредитує імпортера в односторонньому порядку, або у разі взаємних постачань здійснюється двостороннє кредитування і залік взаємних вимог.

Платіж на відкритий рахунок як форма розрахунків вигідна для імпортера, тому що покупець сплачує оговорену суму за контрактом через деякий час після постачання, тобто він отримує товарний кредит. Імпортер повинен сплатити вартість товару шляхом банківського переказу, чека, векселя. Погашення заборгованості за відкритим рахунком здійснюється не за кожною окремою партією товару, а у відповідні терміни – зазвичай в кінці місяця або кварталу. Під час використання даної форми розрахунків експортер наражається на максимальні ризики, оскільки товар відвантажено, а він не має гарантій щодо отримання платежу. Для підвищення надійності платежу за відкритим рахунком експортери наполягають на виставленні на свою користь платіжних гарантій першокласних банків.

Під час здійснення авансових платежів і розрахунків за відкритим рахунком частіше за все використовують банківський переказ, оскільки витрати на його здійснення є найнижчими.

Банківський переказ є простим доручення банку своєму банку-кореспонденту сплатити відповідну суму грошей на прохання і за рахунок переказника іноземному отримувачу (бенефіціару) із зазначенням способу відшкодування банку-платнику сплаченої ним суми [6].

Банківський переказ – це розрахункова банківська операція, яка полягає у пересиланні платіжного доручення та грошових коштів одного банку іншому [6].

Банківський переказ використовується для переказування грошових коштів у іноземній валюті за кордон для оплати вартості імпортованого товару, товарних документів або документів про надання послуг; як авансові платежі, передбачені умовами зовнішньоторговельних контрактів; для оплати простих і переказних векселів; для погашення заборгованості, що з'явилася в результаті перерахунків, та на інші цілі, пов'язані з імпортом та експортом товарів і послуг у межах залишку коштів на валютному рахунку клієнта.

Банківський переказ здійснюється завдяки пред'явленню платіжного доручення одного банку іншому. У цьому разі комерційні та товаророзпорядчі документи (рахунки, транспортні та інші документи) направляються від експортера імпортеру безпосередньо, минаючи банки. Банки, в свою чергу, приймають платіжні доручення тільки за наявності грошей на рахунках платників. Обґрунтуванням проведення банківського переказу є контракт. Для здійснення розрахунків за допомогою банківського переказу клієнт надає у банк платіжне доручення в іноземній валюті, яке містить інструкції для банку щодо проведення операції. У платіжному дорученні повинно бути така інформація: повне найменування платника, реквізити банку платника, код валюти та сума переказу, повне найменування одержувача платежу, найменування банку та номер рахунку бенефіціара, найменування та номер документу за яким здійснюється платіж, мета і призначення платежу, засоби здійснення переказу, хто сплачує комісійні банку.

У зв'язку із тим, що експортно-імпортні операції здійснюються між різними країнами з різним законодавством і фінансовими звичаями, реквізити більшості банківських документів уніфіковані. Наприклад, стандартні поля для заповнення у платіжному дорученні в іноземній валюті пронумеровані та мають назву двома мовами (рис. 5.2).

Платіжне доручення в іноземній валюті № XX Payment order in foreign currency		Примірник 1
52:	Назва банку Name of the Bank	Відмітки банку
50: Платник / Ordering Customer	Платіж з рахунку / P/O from the account <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> Надаємо право утримати комісії за переказ рахунку Hereby we authorize to take payment charges from the account <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> Ім'я / Name _____ Адреса / Address _____	Відділ управління рахунками Account Managing Department Дата / Date _____ Час / Time _____ Підпис / Signature _____
32: Валюта / Currency	Сума цифрами / Amount in figures	Додаткові відмітки Надтерміновий ___ Терміновий ___ Звичайний ___
59: Сума словами / Amount in words _____	Отримувач / Beneficiary _____ Ім'я / Name _____ Адреса / Address _____	Кредитний відділ Дата / Date _____ Час / Time _____ Підпис / Signature _____
57: Банк отримувача / Beneficiary's bank Рахунок / Account with instruction		72: З повідомленням отримувача одним з засобів телекомунікації телефоном
56: Банк-кореспондент Intermediary		Операційний відділ
70: Призначення платежу Details of payment		Дата валютування / Settle value date _____ _____ _____
71: Комісійні банку за рахунок ___ Відправника ___ Отримувача Bank's charges to be borne by Комісійні інш. банків за рахунок ___ Відправника ___ Отримувача Banking charges other than these of Bank to be borne by		Дата / Date _____ Час / Time _____ Підпис / Signature _____
Обов'язкові реквізити для НБУ/ Mandatory details for NBU <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> Код операції Операція Країна отримувача Країна платника Operation code Operation Beneficiary's country Ord.customer's country		Авторизатор Authorizing Officer Дата / Date _____ Час / Time _____ Підпис / Signature _____
Дата / Date _____._____._____		
Підписи та печатка платника / Signature and stamp of Ordering Customer		

Рис. 5.2. Зразок платіжного доручення у іноземній валюті

Як правило, клієнт банку оформлює декілька екземплярів платіжних доручень (рис. 5.2), на кожному з яких вказується номер примірника. Назви полів для заповнення мають також номери, що пов'язано з тим, що звичаї різних країн різні, і тому реквізити платіжних доручень можуть бути розташовані в іншому, незвичному для вітчизняних підприємств порядку. Банки не несуть відповідальності за проведення експортно-імпоротної операції, їх функції зводяться до контрольної та розрахункової. Співробітник банку під час отримання заявки на переказ від свого клієнта перевіряє валютно-фінансові умови контракту (форма розрахунків, валюта платежу, строки платежу, реквізити банків і контрагентів), правильність оформлення заяви на переказ, а також сальдо на рахунку клієнта (наявних коштів повинно вистачити на переказ та сплату комісійних). У випадку, коли наявних коштів у імпортера недостатньо на валютному рахунку, клієнт може здійснити купівлю валюти на Міжбанківському валютному ринку України.

Прийняті заявки на переказ реєструються в книзі реєстрації переказів за кордон, яка ведеться в банку в паперовому та електронному вигляді. Банк, що прийняв заяву на переказ від клієнта-імпортера, надсилає від свого імені платіжне доручення у відповідний банк експортера тим способом, який вказується в заяві клієнта: поштою, телексом, через систему СБІФТ (SWIFT). У сучасних умовах всі банки використовують систему SWIFT. Заявка повинна бути виконана банком у встановлені строки, під час проведення операції робиться відповідний запис за балансом або у формі виписки меморіального ордера, або в автоматичному режимі, а саме: сума платіжного доручення списується з рахунку клієнта і кредитується на рахунку "Ностро" в банку-кореспонденті. Сума комісії відповідно до існуючого тарифу списується з рахунку клієнта і кредитується на рахунок доходів банку, суми витрат за користування мережею СБІФТ списуються також із рахунку клієнта і кредитуються на рахунок доходів банку [6].

Після отримання платіжного доручення банк експортера перевіряє його правильність і зараховує отриману суму на рахунок експортера. У випадку, коли український банк є банком експортера, він отримує платіжні доручення іноземних банків частіше всього через мережу СБІФТ. Після отримання платежу банк сповіщає свого клієнта, або клієнт отримує інформацію через систему "Клієнт-банк", "Мобільний банкінг" або "Інтернет-банкінг".

5.2. Розрахунки з використанням чеків, платіжних карток і векселів

У міжнародних розрахунках можуть бути використані векселі, чеки та платіжні картки як самостійні засоби платежу, так і в поєднанні з іншими формами розрахунків (акредитив із акцептом, наприклад). Регулювання обігу чеків і векселів регулюється міжнародним законодавством [22; 28].

"Єдиний закон про чеки" є першим додатком до Женевської конвенції 1931 року. Він не містить визначення чека, проте у першій статті вказано, що має містити чек, а у першому реченні другої статті зазначено, що "документ, у якому відсутнє будь-яке з позначень, вказаних у попередній статті, не має сили чека" (рис. 5.3).

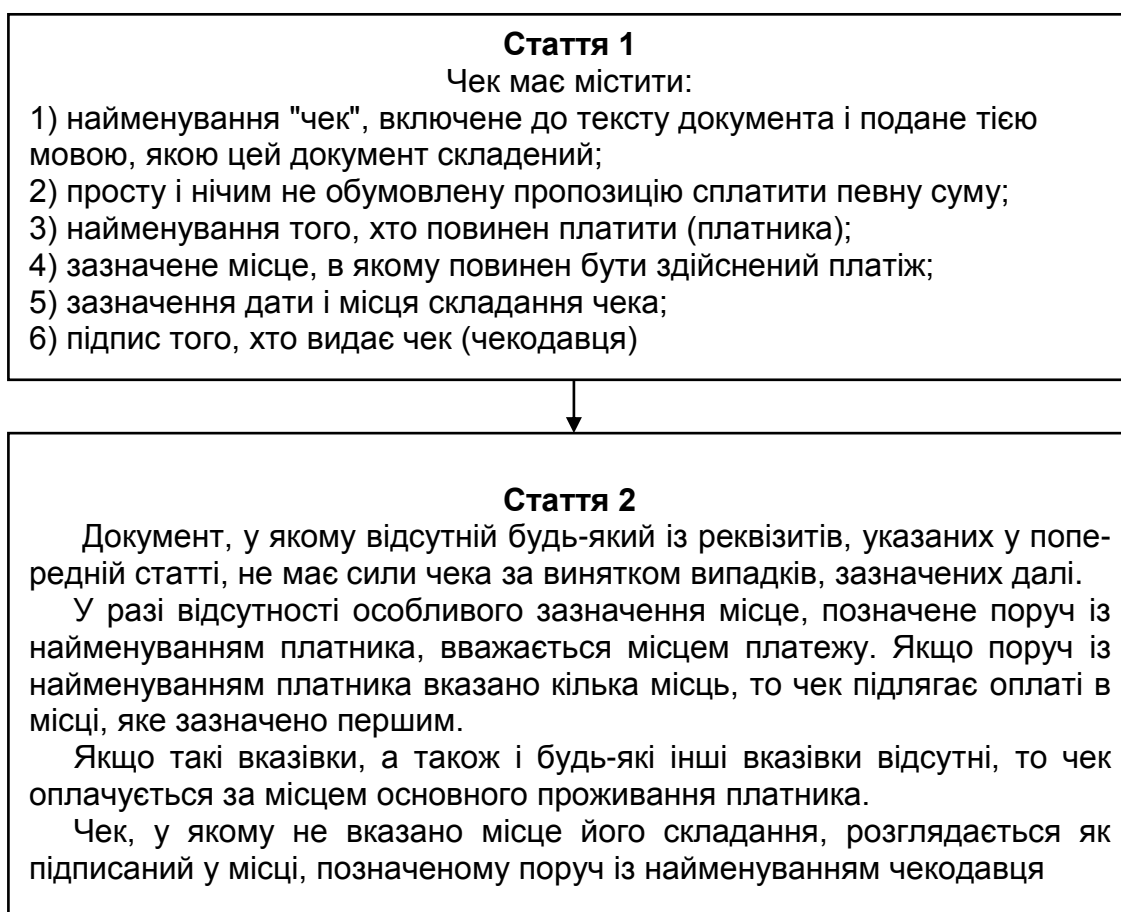

Рис. 5.3. Визначення чеку згідно з "Єдиним законом про чеки"

"Єдиний закон про чеки" (рис. 5.3) часто ще називають "Міжнародною чековою конвенцією". У цілому ж можна навести таке визначення чека:

Чек – це письмове розпорядження власника рахунку (чекодавця) банку, в якому відкрито рахунок, виплатити вказану суму грошей пред'явнику чека (чекодержателю) зазначеної в ньому суми за його пред'явленням або впродовж встановленого терміну [6]. Як правило, виписаний чек повинен мати відповідне фінансове покриття на рахунку чекодавця. Для здійснення розрахунків із використанням чеків клієнт повинен отримати в банку чекову книжку. Для цього клієнт подає в банк заяву для отримання книжки та депонує визначену суму на чековому рахунку. Після отримання чекової книжки імпортер може здійснювати розрахунки у межах встановленого ліміту. Експортер, котрий отримав чек, передає його своєму банку, який звертається до банку імпортера з вимогою перерахувати суму, вказану на чеці. Після того, як кошти будуть перераховані, банк експортера зараховує кошти на рахунок свого клієнта та повідомляє йому про це.

Чек має встановлену форму – його виписують на спеціальному бланку, як правило, провідні банки мають власні бланки чеків (рис. 5.4).

Sparkasse
Rhein Neckar Nord

PX24.com

Nur zur Verrechnung
Zahlen Sie gegen diesen Scheck

DE

sechstausendvierhundertachtundzwanzig €
Betrag in Buchstaben

noch Betrag in Buchstaben

an

Vladislav
Shevchenko
st.Uborevicha 6-a 69

61144 Kharkiv

UA

EUR

Betrag: Euro, Cent
6428,89

oder Überbringer

Lautern
Ausstellungsort

20.06.2005
Datum

Unterschrift des Ausstellers
Der vorgedruckte Schecktext darf nicht geändert oder gestrichen werden. Die Angabe einer Zahlungsfrist auf dem Scheck gilt als nicht geschrieben.

121 650 000

Scheck-Nr. X Konto-Nr. X Betrag X Bankleitzahl X Text

0000013689511J 0038142704H 67050505J 01H

Bitte dieses Feld nicht beschriften und nicht bestempeln

Рис. 5.4. Приклад чека клієнта банку "Спаркас"

Ніякі поправки чи виправлення на чекові (див. рис. 5.4) не допускаються, відсутність у ньому названих обов'язкових елементів позбавляє цей документ сили чека [6]. Залежно від умов передавання чека від однієї особи до іншої вони бувають: іменні, ордерні та на пред'явника.

Іменний чек виписують на користь певної особи і він не може бути переданий за допомогою звичайного індосаменту. Ордерний чек виписують на користь певної особи чи за її наказом, він передається за допомогою індосаменту третім особам. Чеки на пред'явника можуть бути передані іншій особі. **Під час розрахунків за зовнішньоекономічними операціями в Україні допускається використання тільки іменного чека.**

Залежності від того, хто виписав чек, чеки бувають банківські та фірмові. Банківські чеки виписуються банком на ім'я свого банку- кореспондента, а фірмові – фірмою на одержувача. Банківські чеки є більш привабливою формою, тому що ризик невиплати за таким чеком надзвичайно малий, окрім того, виплату грошей за таким чеком не можна припинити.

Під час здійснення міжнародних розрахунків торгівельного характеру чеки використовуються у разі здійснення платежів на незначні суми. У розрахунках неторговельного характеру використовуються дорожні та єврочеки. В Україні чеки використовують під час розрахунків неторговельного характеру.

Важливою особливістю роботи вітчизняних банків із чеками є відсутність можливості їх негайної оплати, тобто українські банки без підтвердження банку-емітента чека не виплачують кошти за чеками, а приймають їх на інкасо. Потім оформлюють чек належним чином, відправляють поштою до банку-емітента з одночасним відправленням СВІФТ-повідомлення, чекають на підтвердження та кошти, і тільки потім сплачують чекодавцю суму коштів.

Операції щодо ввезення-вивезення чеків здійснюються відповідно до Правил вивезення з України і ввезення в Україну уповноваженими банками національної та іноземної валюти, банківських металів, бланків чеків, затверджені Постановою Правління НБУ № 327 від 06.08.2003 р. [38].

Банківська платіжна картка – це інструмент безготівкових розрахунків і засіб отримання кредиту. За функціональними характеристиками розрізняють кредитні і дебетні картки, а також картки типу "електронний гаманець". Кредитні картки пов'язані з відкриттям кредитної лінії в банку, дебетні картки призначені для отримання готівки через банкомати або

для сплати за товари через термінали. Електронні гаманці призначені для використання готівкових коштів, внесених на саму картку під час оплати за товари та послуги (табл. 5.1) [6].

Таблиця 5.1

Характеристика різних типів платіжних карток

Типи платіжної картки	Характеристика
Кредитні	Призначені для купівлі товарів із використанням банківського кредиту, а також для отримання авансів у готівковій формі. Головна особливість цієї картки — відкриття банком кредитної лінії, яка використовується автоматично кожного разу, коли проводиться купівля товару або береться кредит у грошовій формі. Кредитна лінія діє в межах встановленого банком ліміту
Дебетні	Призначені для зарахування на них надходжень на користь держателя картки, зберігання на них грошових коштів у безготівковій формі і без відсоткового доходу, розрахунків у межах залишку на картковому рахунку
Індивідуальні	Видаються окремим клієнтам банку і можуть бути "стандартними" або "VIP" ("золотими", "платиновими", "інфініті" тощо). Останні призначені для осіб із високою кредитоспроможністю і передбачають пільги для користувачів
Корпоративні	Видаються організації, яка на основі такої картки може видати індивідуальні картки обраним особам (керівникам або просто цінним співробітникам), їм відкриваються персональні рахунки, "прив'язані" до корпоративного карткового рахунку. Відповідальність перед банком за корпоративним рахунком несе організація, а не власники індивідуальних корпоративних карток

Власники платіжних карток мають можливість отримати готівку зі свого рахунку через банкомат, здійснити валютно-обмінну операцію або сплатити за придбанні товари та надані послуги через POS-термінал у різних країнах світу. Ще одна класифікація пластикових карток пов'язана з їхніми технологічними особливостями. Найбільш розповсюджені картки двох видів – із магнітною смугою і з вбудованою мікросхемою (які мають назви **chip card** – чіп-картка, або **smart card** – смарт-картка, або "інтелектуальна" картка). Собівартість смарт-картки вища, ніж картки з магнітною смугою, але інформаційні можливості смарт-картки значно вищі.

Усе більше українських банків набувають статусу принципів або асоційованих членів міжнародних платіжних систем, що підвищує ефективність обслуговування клієнтів. Операції з платіжними картками регулюються національними законодавчими актами та правилами міжнародних платіжних систем.

Найбільш поширені у міжнародному торговельному обороті та міжнародних розрахунках такі інструменти, як векселі. Обіг векселів регулюється (рис. 5.5) як національним [5; 14; 40], так і міжнародним законодавством [28].

Рис. 5.5. Основні нормативно-правові акти, що регулюють обіг векселів в Україні

Національне законодавство щодо обігу векселів має певні застереження щодо застосування окремих положень і статей Уніфікованого закону

про переказні та прості векселі, які викладені у статті 2 Закону України "Про обіг векселів в Україні". З рис. 5.5 також зрозуміло, що в Україні фінансові векселі бувають банківські та казначейські, що зумовлено структурою фінансової системи та наявністю Державного Казначейства (табл. 5.2).

Таблиця 5.2

Визначення основних понять вексельного обігу

Поняття	Визначення
1	2
Вексель	Цінний папір, що містить безумовне абстрактне грошове зобов'язання векселедавця сплатити після настання терміну визначену суму грошей власнику векселя
Простий вексель	Нічим не обумовлене зобов'язання позичальника (векселедавця) сплатити позикодавцю відповідний борг в установлений строк
Переказний вексель	Безумовний письмовий наказ, адресований одною особою (векселедавцем) іншій особі (платнику) і підписаний особою, яка видала вексель, про виплату на вимогу або на визначену дату суми грошей третьому учаснику (одержувачу), за його наказом або пред'явнику
Фінансовий банківський вексель	Цінний папір, що посвідчує безумовне зобов'язання банківської установи сплатити після настання строку платежу визначену суму власнику векселя
Обов'язкові реквізити фінансового банківського векселя, виданого як електронний документ	<ol style="list-style-type: none"> 1) слова "Простий вексель"; 2) безумовне зобов'язання банку сплатити визначену суму грошей після настання строку платежу; 3) відсоткова ставка за векселем; 4) зазначення строку платежу; 5) зазначення місця, в якому повинен бути здійснений платіж; 6) найменування особи, якій або за наказом якої повинен бути здійснений платіж; 7) зазначення дати і місця видачі простого векселя; 8) код за ЄДРПОУ банку, який видає документ (векселедавця); 9) поле для вчинення індосаменту (передавального напису): 10) електронний цифровий підпис керівника/уповноваженої ним особи та електронний цифровий підпис головного бухгалтера або уповноваженої ним особи банку, який видає документ; 11) електронний цифровий підпис банку, який видає документ (векселедавець), спеціально призначений для засвідчення дійсності підпису на документах. <p>Реквізити фінансового банківського векселя повинні бути викладені державною мовою</p>

1	2
Індосамент	<p>Передавальний напис підписується: від імені юридичних осіб – шляхом накладення електронного цифрового підпису керівника або уповноваженої ним особи та електронного цифрового підпису головного бухгалтера (за наявності посади головного бухгалтера у штатному розписі юридичної особи) або уповноваженої ним особи, а також електронного цифрового підпису юридичної особи, спеціально призначеної для засвідчення дійсності підпису на документах; від імені фізичних осіб або фізичних осіб – підприємців – шляхом накладення одного електронного цифрового підпису зазначеної особи або уповноваженої нею особи.</p> <p>Кількість індосаментів на одному фінансовому банківському векселі не обмежена</p>
Фінансовий казначейський вексель	Цінний папір, що посвідчує безумовне грошове зобов'язання центрального органу виконавчої влади, що здійснює казначейське обслуговування бюджетних коштів, яким оформлено заборгованість державного бюджету, сплатити після настання строку платежу визначену суму власнику векселя (векселедержателю)
Платіж за векселем	Платіж за векселем на території України здійснюється тільки в безготівковій формі

У міжнародних розрахунках можуть використовуватися прості (соло) і переказні (тратта) векселі (рис. 5.6).

У вексельній угоді беруть участь три сторони:

векселедавець (трасант) – особа, яка випишує вексель і дає наказ про його оплату;

платник за векселем (трасат) – особа, якій адресований наказ про оплату векселя;

одержувач грошей за векселем (бенефіціар) – особа, яка пред'являє вексель до оплати й отримує гроші за векселем.

Під час проведення експортно-імпортних операцій векселем оформлюється відстрочка платежу імпортера, в свою чергу, експортер має можливість або зберігати вексель до закінчення строку, або заплатити цим векселем своїм контрагентам, якщо вони погодяться, за поставку товару, або продати вексель банку й отримати за ним суму достроково з відрахуванням визначеного відсотка (дисконту), а також здійснити інші операції з векселями [6].

Bill of Exchange

London, 31 August 2016

Amount **US\$ 250,00**

At **60 Days after sign**

pay against this Sole Bill of Exchange

To the order of **Ourselves**

The sum of **US Dollars Two hundred and fifty thousand**

For value **Received**

To:

Singapore Import Banking **Company**

Bank Street, 19

Singapore

Drawn under UK Export Banking Company Ltd.

Documentary Credit N 12345,

Director

dated 31 May 2016

For and on behalf of:

UK Export Company Ltd

J. Smith

James Smith,

Рис. 5.6. Приклад векселя міжнародного зразка

Окрім розрахунків банки здійснюють такі операції з векселями: акцептування векселів, авалювання, видача кредитів під забезпечення векселів, урахування (дисконт) векселів, прийняття векселів на інкасо для отримання платежів і своєчасної оплати векселів, зобов'язання оплатити вексель за платника (доміцілювання).

5.3. Способи здійснення міжнародних платежів

Міжнародні платежі можуть бути здійснені різними способами: письмово (поштою), телеграфом, телетайпом, через міжбанківські системи комунікацій та мережу Інтернет тощо. Слід зауважити, що перші три способи у XXI ст. не використовуються.

Поштовий банківський переказ – це письмове платіжне доручення, що надсилається одним банком іншому, підписане відповідною посадовою особою і є вказівкою іншому банку сплатити зазначену суму коштів вказаному бенефіціару (або за розпорядженням цього бенефіціара) [6]. Міжнародною торговою палатою розроблені спеціальні формуляри для письмових переказів. Поштовий переказ надсилається банком, який видав розпорядження, в іноземний банк авіапоштою.

На сьогодні для здійснення міжнародних платежів використовується переважно міжнародна платіжна система СБІФТ (S.W.I.F.T.) – співробітництво всесвітніх міжбанківських фінансових телекомунікацій. Система СБІФТ є системою передачі даних і не виконує жодних розрахункових функцій. У кожній країні існує своя платіжна система. В Україні – Система електронних платежів НБУ, в США – Система переказу грошових коштів і цінних паперів Федеральної резервної системи США *Fedwire*, у Великобританії – Автоматизована система клірингових розрахунків CHAPS та ін. Система СБІФТ дозволяє банкам різних країн обмінюватись стандартизованими повідомленнями для проведення міжбанківських операцій. Повідомлення системи СБІФТ мають типову структуру, яка відповідає всім міжнародним правилам та інструкціям (рис. 5.7).

RS-Bank(Юкбо)

Гридня Валюта Разное ВПС

Редактирование сообщения MT103

Номер документа 1 Номер пачки 1 Шифр операции 06
Дата валютирования 22.10.2004 Код валюты 848 Сумма 1.00
Счет ДЕБЕТ 26002010015402 Счет КРЕДИТ 123456789
Символ ПБ 1222 :116: Реквизиты клиента:
Основание перевод за товар, контракт 1 от 01.01.2001, инв 1

Название	Код	Значение
Sender's Reference	20	0410221030936
Bank Operation Code	23 B	CRED
Value Date/Currency/Amount	32 A	041022USD1,00
Ordering Customer	50 K	/26002010015402 Клиент харьков украина
Intermediary Institution	56 A	CITIUS33 CITIBANK N.A. 111 WALL STREET NEW YORK, NY UNITED STATES
Account With Institution	57 A	PKOPPLPW BANK POLSKA KASA OPIEKI SPOLKA AKCY (HEAD OFFICE) WARSZAWA POLAND
Beneficiary Customer	59	/123456789 client 2
Remittance Information	70	CNTR 1 DD 01.01.2001, INU 1
Details of Charges	71 A	OUR

CTRL+INS Добавить поле F8 Удалить поле F9 Сохранить (Ctrl/Shift)F6 Шаблон

Рис. 5.7. Приклад типового повідомлення MT 103 про платіжне доручення у системі СБІФТ

Система СВІФТ гарантує абсолютну безпеку платежів багаторівневою комбінацією фізичних, технічних і організаційних методів захисту, повну збереженість та секретність інформації. Повідомлення в будь-яку частину світу може бути доставлено від 1 до 20 хвилин. Система СВІФТ працює цілодобово, 365 днів на рік і має три сфери діяльності (рис. 5.8).

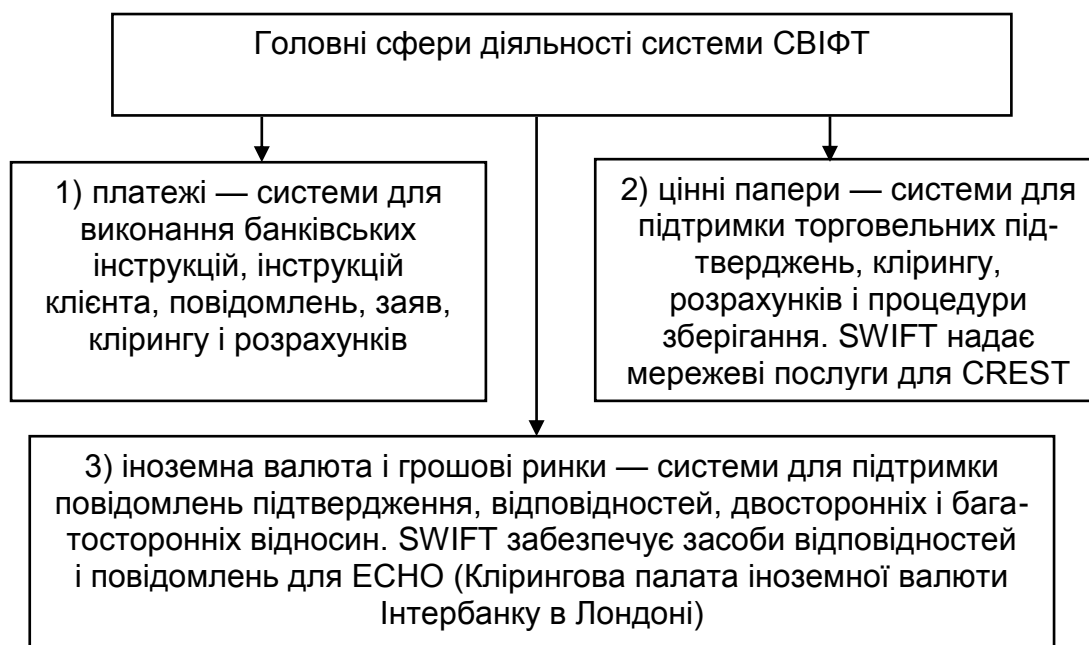

Рис. 5.8. Головні сфери діяльності системи СВІФТ

Передавання та оброблення інформації через SWIFT здійснюється протягом 20 сек. Основне досягнення SWIFT – це створення і використання стандартів банківської документації, яку визнано Міжнародною організацією інформації (ISO). Уніфікація банківських документів дала змогу уникнути багатьох помилок під час здійснення міжнародних міжбанківських розрахунків. Переваги стандартів системи міжбанківської комунікації стали настільки очевидними, що аналогічні системи почали їх також застосовувати на національному рівні.

Усі повідомлення міжнародними лініями зв'язку систематично кодуються SWIFT з використанням шифрів, які діють і змінюються за довільні проміжки часу. На бажання користувача закривається доступ до регіонального процесора. Повідомлення, що зберігаються, також шифруються для забезпечення конфіденційності даних.

Стосовно автентифікації слід зазначити, що SWIFT забезпечує алгоритм формування автентифікатора, але не бере участі у самій

автентифікації, яка є конфіденційною справою установ, що встановлюють кореспондентські відносини. Автентифікація здійснюється автоматично, бо програма цієї процедури включається у комплекс обладнання для підключення до SWIFT.

Безпека роботи SWIFT забезпечується не тільки програмними засобами, а й організаційними заходами. Для всіх приміщень SWIFT встановлюється режим обмеженого і контрольованого доступу, діють спеціальні інструкції на випадок форс-мажорних обставин. Усі регіональні процесори постійно контролюються з операційного центру. Спеціальна система автоматично виявляє несанкціоноване проникнення в регіональний процесор, фіксує аномалії і дає можливість системним операторам застосувати необхідні заходи відповідно до ситуації. У разі необхідності регіональний процесор можна ізолювати або блокувати.

Таким чином, безпека системи SWIFT складається з багаторівневих комбінацій фізичної безпеки, безпеки ліній передачі, безпеки функціонування і процедурної безпеки. Етапи передачі повідомлень в системі СВІФТ подані в табл. 5.3.

Таблиця 5.3

Послідовність передачі повідомлень в системі СВІФТ

Етап	Зміст
1	Клієнт банку подає заяву на переказ грошей, в якій повинно бути зазначено, що повідомлення буде передано з використанням системи СВІФТ. Співробітник банку формує повідомлення за стандартами СВІФТ та, отримавши доступ до мережі, відправляє повідомлення на свій вхідний регіональний процесор. Система присвоює повідомленню послідовний вхідний номер. Причому необхідно пам'ятати, що повідомлення з некоректним вхідним номером система відкидає, відключає термінал і вимагає нової ідентифікації. Повідомлення, що вводяться в систему з відступом від стандарту, протоколу або формату, відкидаються
2	Повідомлення пересилається з регіонального процесору на маршрутний процесор. Система обирає найкращий шлях для доставки повідомлення. Процесори надсилають один одному підтвердження про отримання та здійснюють запис повідомлення на диск
3	Вихідний маршрутний процесор-одержувач доставляє повідомлення від вихідного регіонального процесора отримувачу. Отримувач підтверджує достовірність одержаного повідомлення. Оформляється позитивне чи негативне повідомлення про доставку. У разі негативного повідомлення про доставку повідомлення вважається недостовірним
4	Історія доставки повідомлення передається відправнику

Усі повідомлення (див. табл. 5.3) система СВІФТ кодує, а також вимагає для всіх приміщень встановлення режиму обмеженого і контрольованого доступу, діють спеціальні інструкції на випадок форс-мажорних обставин. Спеціальна система автоматично виявляє несанкціоноване проникнення в регіональний процесор, фіксує аномалії і дає можливість системним операторам застосувати необхідні заходи відповідно до ситуації. У разі необхідності, регіональний процесор можна ізолювати або блокувати.

Повідомлення в системі мають уніфікований формат. Для виконання фінансових операцій можна використовувати приблизно 130 типів повідомлень (системні повідомлення; перекази клієнтів, чеки; переказ через банківські установи; валютна торгівля; інкасо, кредитні листи; цінні папери; документарні акредитиви та ін.). Банківські повідомлення розподіляють на термінові і звичайні. Повідомлення будуються за загальним принципом: початкова частина (мітка початку повідомлення, заголовок, мітка початку тексту), тексту повідомлення і закінчення повідомлення (мітка кінця тексту повідомлення, параметри, мітка кінця повідомлення).

Обслуговування банками фізичних осіб з переказу коштів за кордон здійснюється за допомогою спеціальних платіжних систем, таких як *Western Union* та *MoneyGram*.

Досить детально механізм роботи в системі *Western Union* подав В. Шимін [32]. Компанія *Western Union* (далі WU) була заснована в США у другій половині XIX ст. для здійснення локальних і міжнародних грошових переказів та надання супутніх послуг. Грошові перекази в системі WU є переказами до запитання, їх можна отримати відразу після відправлення. Загальними умовами для відправлення переказу є: з'ясування, чи є пункти WU у даній країні, місті; клієнт заповнює бланк "Для відправлення грошей" (сума цифрами і прописом; місто, країна отримання; ім'я, прізвище, адреса отримувача; ім'я, прізвище, адреса відправника; за необхідності – додаткові послуги).

Загальні умови для отримання переказу: клієнт заповнює бланк "Для отримання грошей" (ім'я, прізвище, адреса отримувача; ім'я, прізвище, адреса відправника; очікувана сума переказу; контрольне запитання (відповідь); контрольний номер переказу. Пошук переказу здійснюється за контрольним номером.

В Україні послуги, передбачені для юридичних осіб (*Directed Money Transfer*), не набули поширення. Під час проведення переказів у системі

WU (табл. 5.4) слід керуватися постановами НБУ, зокрема про максимальну разову суму переказу тощо.

Таблиця 5.4

Послідовність дій під час відправлення за кордон переказів у системі WU

Дія	Зміст
1	Ознайомлення клієнта з інформацією про послугу та тарифи. З'ясування наявності паспорта, суми переказу, співставлення з вимогами чинного законодавства. Для нерезидентів завжди потрібен документ про джерело походження грошей. У разі потреби відкриття поточного рахунку
2	Заповнення клієнтом бланку заяви "Для відправлення грошей" і перевірка оператором правильності заповнення (має бути запис "ця операція не пов'язана зі здійсненням підприємницької діяльності") та можливості виплати переказу в країні й місті, вказаному клієнтом у заяві
3	Підготовка прибуткового касового документа на суму переказу, комісії за переказ і вартість додаткових послуг. Внесення клієнтом грошей у касу
4	Внесення і перевірка оператором введених даних із даними бланку "Для відправлення грошей" і відправлення переказу. Коли відправлення завершено, то має висвітитись контрольний номер грошового переказу (MTCN), для відправленого переказу, друк документів
5	Заповнення оператором правої частини бланку заяви "Для відправлення грошей", штамп і підпис оператора, видача клієнту копії заяви
6	Запис у "Журналі обліку переказів іноземної валюти фізичними особами за межі України, здійснених без відкриття поточних рахунків в іноземній валюті", якщо переказ було виплачено без відкриття поточного рахунку. Після закінчення операційного дня – відправлення і друк звітів по WU: "Денний звіт" і "Підсумковий звіт" (якщо установа субагент) і друк операційного щоденника
7	Формування документів за WU: за кожним переказом під оригінал заяви "Для відправлення грошей" підклеюється екран відправки з MTCN, ксерокопія паспорта клієнта, підтверджуючі документи про джерела походження грошей (для нерезидентів). Бланки "Для відправлення грошей" разом із відповідними документами за усіма відправленими за день переказами підкладаються під "Операційний щоденник" і зберігаються з "Денним звітом" і "Підсумковим звітом", що мають бути підписані керівництвом установи

Подана послідовність дій щодо відправлення переказів (табл. 5.4) є типовою для більшості подібних систем, наприклад, "Золота Корона", *Money Gram*. Є також певний алгоритм щодо виплати переказів, поданий в табл. 5.5.

Послідовність дій під час виплати переказів у системі WU

Дія	Зміст
1	Ознайомлення клієнта з інформацією про послугу. З'ясування очікуваної суми і наявності паспорта, суми переказу, співставлення з вимогами чинного законодавства. У разі потреби – поточного рахунку
2	Заповнення клієнтом бланку заяви "Для отримання грошей" і перевірка оператором правильності її заповнення (якщо немає контрольного номера – прізвище, ім'я, по батькові відправника та отримувача мають бути вказані латинськими літерами, має бути запис "ця операція не пов'язана зі здійсненням підприємницької діяльності")
3	Пошук переказу (за МТСN; за прізвищем, ім'ям, по батькові відправника чи отримувача; за номером телефону відправника, зазначеного в бланку заяви), перевірка екрана виплати з заявою "Для отримання грошей", відмітка виплати переказу – з'являється МТСN і запис <i>Will Call Money Transfer Paid</i> , друк екрана виплати
4	Заповнення оператором правої частини бланку "Для отримання грошей", штамп і підпис оператора, видача клієнту копії бланку. Підготовка видаткових касових документів, видача клієнту суми переказу
5	Запис у "Журналі обліку переказів іноземної валюти фізичними особами із-за кордону, одержаних фізичними особами без відкриття поточних рахунків в іноземній валюті", якщо переказ був виплачений без відкриття поточного рахунку
6	Після закінчення операційного дня – відправлення і друк звітів за WU: "Денний звіт" і "Підсумковий звіт" (якщо установа субагент) і друк операційного щоденника (<i>Transaction Log</i>)
7	Формування документів за WU: за кожним переказом під оригінал заяви "Для отримання грошей" підклеюється екран виплати і, бажано, ксерокопія паспорта клієнта, підтверджуючі документи про джерела походження грошей (для нерезидентів). Бланки "Для отримання грошей" разом із відповідними документами за усіма відправленими за день переказами підкладаються під "Операційний щоденник" і зберігаються з "Денним звітом" і "Підсумковим звітом", що мають бути підписані керівництвом установи

Money Gram – це система, яка поєднує технології переказів через кореспондентські рахунки між банками різних країн і сплату фізичним особам через поштові відділення в країні отримувача коштів [6]. Механізм переказу коштів у системі *Money Gram*:

1. Банк або інша юридична особа укладає угоду з *American Express*, про надання агентських послуг.

2. Клієнти вносять агентові суми, що належать до переказу і суми комісійної винагороди.

3. Не пізніше наступного робочого дня агент зараховує ці суми на спеціальний трастовий рахунок у банку й оповіщає транзакційний центр про їх надходження.

4. *Amerikan Express* надає право дебетувати цей рахунок і наступного робочого дня *Amerikan Express* виплачує суми отримувачам.

5. Щомісячно *Amerikan Express* переказує агенту процент комісійних винагород і відшкодування витрат на проведення трансакцій [6].

Система *Money Gram* використовує технологію прямого переказу. До основних недоліків системи можна віднести: клієнту не надаються додаткові послуги, платіж доставляється через 3 – 4 дні після відправки, в системі використовується не вигідний для банку-агента порядок сплати комісійних.

Банки та їх клієнти обирають, виходячи з власних потреб, найбільш ефективну систему для переказу коштів.

Запитання та завдання для самоконтролю

Контрольні запитання

1. Які є засоби здійснення міжнародних платежів?
2. Поясніть особливості авансових розрахунків. У яких випадках їх доцільно використовувати?
3. Охарактеризуйте платежі на відкритий рахунок. Назвіть переваги та недоліки для імпортера й експортера.
4. Опишіть роль банківського переказу в міжнародних розрахунках.
5. Охарактеризуйте організацію розрахунків із використанням чеків.
6. Назвіть обов'язкові реквізити векселя.
7. Назвіть п'ять нормативно-правових актів, що регулюють вексельний обіг в Україні.
8. Опишіть особливості розрахунків із використанням векселів.
9. Дайте характеристику розрахункових операцій із використанням платіжних карток.
10. Міжнародна міжбанківська система комунікацій СВІФТ.
11. Назвіть основні переваги міжбанківська система комунікацій СВІФТ.
12. Електронні системи переказу коштів фізичних осіб.
13. Опишіть послідовність дій під час відправки грошового переказу системою Вестерн Юніон.
14. Яка структура повідомлень у СВІФТ?

Тести

1. Авансовий платіж передбачає:

а) виплату імпортером суми, встановленої в контракті, після передачі товаросупроводжувальних документів та самого товару в розпорядження покупця;

б) виплату імпортером суми, встановленої в контракті, з передачею товаросупроводжувальних документів та самого товару в розпорядження покупця через обумовлений строк;

в) виплату імпортером суми, встановленої в контракті, до передачі товаросупроводжувальних документів і самого товару в розпорядження покупця.

2. Товарна форма авансу передбачає:

а) надання імпортером сировини, комплектувальних, необхідних для виконання замовлення;

б) сплату покупцем узгодженої за контрактом суми до відвантаження товару, ця сума визначається у відсотках до вартості контракту (іноді 100 % суми контракту);

в) обидві відповіді правильні.

3. У разі великих обсягів взаємних поставок експортерам та імпортерам доцільно використовувати таку форму розрахунків, як:

а) авансовий платіж;

б) платіж на відкритий рахунок;

в) документарне інкасо.

4. Джерелом регулювання зовнішньоекономічних відносин двох контрагентів є:

а) міжнародні торгівельні угоди, протоколи про взаємні постачання;

б) класифікатор іноземних валют;

в) митна декларація та Інкотермс.

5. Які з названих форм міжнародних розрахунків належать до документарних:

а) інкасо;

б) чек;

в) акредитив;

г) вексель.

6. Банківський переказ є:

а) просте доручення банку своєму банку-кореспонденту сплатити відповідну суму грошей на прохання і за рахунок переказника іноземному

отримувачу (бенефіціару) із зазначенням способу відшкодування банку-платнику сплаченої ним суми;

б) розрахункова банківська операція, яка полягає у пересиланні платіжного доручення експортера до імпортера;

в) виконання банком отриманих від клієнта-векселедавця прийняти вексель до сплати та здійснити його сплату за рахунок поручителя.

7. У міжнародній практиці використовують такі види чеків:

а) гарантований, доміцильований;

б) ордерний, іменний, на пред'явника;

в) відзивний, револьверний, покритий.

8. Які реквізити повинен мати чек:

а) номер, преамбула, валюта, ціни, валюти платежу, дата і місце підписання, реквізити сторін;

б) безумовне абстрактне грошове зобов'язання боржника сплатити після настання терміну визначену суму грошей власнику документа;

в) просте і нічим не обумовлене розпорядження платнику сплатити зазначену суму, яка вказується прописом від руки, найменування банку-платника, рахунок у банку, з якого здійснюється платіж, місце платежу, дата, підпис?

9. Ордерний чек – це:

а) чек, виписаний на користь певної особи, який не може бути переданий за допомогою звичайного індосаменту;

б) чек, виписаний на користь певної особи чи за її наказом, який передається за допомогою індосаменту;

в) чек, виписаний на пред'явника, який може бути передано іншій особі.

10. Індосамент виконує такі функції:

а) переказу – індосамент передає всі права з векселем та на сам вексель індосанту;

б) ідентифікації – тримач векселя є його власником;

в) відповідальності та гарантії – кожний індосант несе відповідальність за оплату векселя;

г) усі відповіді правильні.

11. Який з названих документів може бути використаний в якості розписки, бути гарантією платежу під час звертання до судових органів і є зручним методом інкасації платежів від іноземних покупців:

а) чек;

б) вексель;

в) платіжна картка;

г) акредитив.

12. Бенефіціар у вексельній угоді – це:

а) векселедавець – особа, яка виписує вексель і дає наказ про його оплату;

б) платник за векселем – особа, якій адресований наказ про оплату векселя;

в) одержувач грошей за векселем – особа, яка пред'являє вексель до оплати й отримує гроші за векселем.

13. Електронна комунікаційна система, яка використовується для обміну стандартизованими повідомленнями банкам різних країн – це:

а) Система електронних платежів НБУ;

б) Система переказу грошових коштів і цінних паперів Федеральної резервної системи США Fedwire;

в) Співробітництво всесвітніх міжбанківських фінансових телекомунікацій SWIFT;

г) Автоматизована система клірингових розрахунків CHAPS.

14. Грошові кошти, переказані в Україну із-за кордону на користь фізичних осіб, можуть бути виплачені їм:

а) в іноземній валюті, в якій здійснено переказ;

б) тільки в іноземній валюті 1-ї групи Класифікатора іноземних валют Національного банку;

в) тільки в національній грошовій одиниці України.

15. Система грошових переказів *Western Union* – це:

а) система, в якій грошові перекази є переказами до запитання, їх можна отримати відразу після відправлення;

б) система, яка поєднує технології переказів через кореспондентські рахунки між банками різних країн та сплату фізичним особам через поштові відділення в країні отримувача коштів;

в) система міжбанківських переказів.

16. Розрахунок за відкритим рахунком:

а) передбачає надання експортером імпортеру товаророзпорядчих документів, минаючи банк, зарахування відповідної суми платежу на відкритий рахунок в обумовлений строк;

б) передбачає проходження документів через обслуговуючі банки, використовують контрагенти, які бажають знизити ризик не виконання умов контракту з боку контрагенту;

в) передбачає виплату заборгованості за отримані товари, послуги через визначений у векселі строк.

17. Корпоративні платіжні картки:

а) видаються банками окремим клієнтам на основі договору;

б) видаються банками організації для здійснення платіжних операцій з її співробітниками;

в) видаються банками власникам поточних рахунків у банку для ідентифікації чекодавця і гарантії платежу за чеком.

18. Вексельна порука, в силу якої особа, яка здійснила її, переймає на себе відповідальність за виконання зобов'язання будь-якою зобов'язаною за векселем особою акцептантом, векселедавцем, індосантом:

а) акцепт;

б) аваль;

в) індосамент.

19. Суб'єкт, який випускає в обіг гроші, цінні папери, документи – це:

а) резидент;

б) емітент;

в) трасант;

г) акцептант.

20. Особа, якій адресується наказ про виплату векселя – це:

а) дилер;

б) трасат;

в) індосант;

г) бенефіціар.

Практичні завдання

Завдання 5.1. Підприємство, що є клієнтом банку, має намір укласти експортний контракт на продаж товарів вартістю 800 тис. EUR і надає своєму контрагенту можливість сплатити його вартість упродовж трьох років шістьма рівними частинами зі сплатою 8 % річних. Оформлюється товарний кредит векселями. Ставка врахування за векселем становить 10 %. Необхідно визначити номінальну вартість контракту, на яку оформлюються векселі.

Завдання 5.2. Підприємство, яке має у банку рахунки в євро та гривнях, отримало три пропозиції на постачання йому обладнання:

1) італійська фірма запропонувала оплату за допомогою документарного інкасо на умовах FAS, строк поставки – п'ять тижнів;

2) іспанська компанія пропонує умови постачання – CFR, оплата через відкритий рахунок, строк – через два місяці;

3) польська фірма ставить за умову документарний акредитив, умови поставки – CIF, строк через три місяці.

Допоможіть клієнтові визначити найкращий варіант імпортування товару, враховуючи, що вартість обладнання в євро складає: Італія – 32 450; Іспанія – 29 500; Польща – 31 240.

У банку та страховій компанії встановлені такі тарифи:

1. Банківський переказ на суму більше 10 000 євро – 125 євро.
2. Комісійні за інкасо становлять 0,13 % від вартості контракту.
3. Комісійні за акредитив – 0,72 % від вартості контракту.
4. Страхування коштує 2,00 % від вартості контракту.

Завдання 5.3. Перевірити, чи дотримується банк нормативів валютної позиції, якщо на звітну дату відомі такі дані про його діяльність (табл. 5.6).

Таблиця 5.6

Дані щодо статей Балансу банку

Показники	Сума, валюта
Активи банку, в тому числі:	41 378 344 тис. грн
кошти в інших банках	159 398 тис. дол.
кредитна заборгованість юридичних осіб	769 103 тис. дол.
	64 941 тис. євро
кредитна заборгованість фізичних осіб	1 912 520 тис. грн
Зобов'язання банку, в тому числі:	34 946 464 тис. грн
субординований борг	51 854 тис. грн
кошти банків	582 085 тис. дол.
	173 908 тис. євро
	2 259 994 тис. рубл.
кошти юридичних осіб	4 835 411 тис. грн
	124 220 тис. євро
кошти фізичних осіб	4 130 668 тис. грн
кошти фізичних осіб у іноземній валюті	143 185 тис. дол.
боргові цінні папери емітовані банком	60 155 тис. грн
Капітал	6 431 880 тис. грн

Регулятивний капітал банку 12 700 000 тис. грн.

Курс валют на звітну дату за курсом НБУ:

1 USD = 27,9888 UAH;

1 EUR = 32,8128 UAH;

1 RUB = 0,4572 UAH.

Завдання 5.4. Порівняйте чек і вексель як засоби міжнародних розрахунків, виокремте переваги та недоліки їх використання для фізичних та юридичних осіб, а також для резидентів і нерезидентів.

Завдання 5.5. Підприємство, що є клієнтом банку має право укласти експортний контракт на продаж товарів вартістю 65 000 євро і надає можливість своєму контрагенту сплатити його вартість упродовж двох років дванадцятьма рівними частинами з інтервалом 90 днів і річною ставкою 11 %. Оформлюється товарний кредит векселями. Ставка врахування за векселями 13 %. Необхідно визначити номінальну вартість контракту, на яку оформлюється векселі і реальну ставку кредиту.

Рекомендована література: [5; 6; 14; 22; 28; 28; 38; 40].

6. Документарні форми розрахунків

Мета – навчитися оформлювати та здійснювати міжнародні розрахунки за допомогою інкасо та акредитиву.

Основні питання

6.1. Міжнародні розрахунки за допомогою інкасо.

6.2. Міжнародні розрахунки за допомогою акредитиву.

Компетентності, що формуються за темою:

знання: сутність документарного інкасо, схема руху інформації і коштів за документарним інкасо, сутність акредитивної форми розрахунків, схема руху інформації і коштів за акредитивом;

уміння: оформляти документарне інкасо, здійснювати обслуговування документарного інкасо, оформляти заявку на відкриття акредитиву, застосовувати правила розрахунків акредитивом;

комунікації: донесення до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень та власного досвіду щодо розрахунків за допомогою документарного інкасо і акредитиву;

автономність та відповідальність: відповідати за рух документів під час розрахунків за документарним інкасо, відповідати за рух документів під час розрахунків акредитивом, відповідати за представлення документів за акредитивом.

Ключові терміни: інкасо, акредитив, банк-ремітент, інкасуєчий банк, бенефіціар, акредитиводавець, акредитивний банк, авізуєчий банк, підтверджуєчий банк, виконуєчий банк, неоголюєчий банк.

6.1. Міжнародні розрахунки за допомогою інкасо

Міжнародні розрахунки за допомогою інкасо регулюються передусім Уніфікованими правилами щодо інкасо [43]. Інкасо буває чистим та документарним (рис. 6.1).

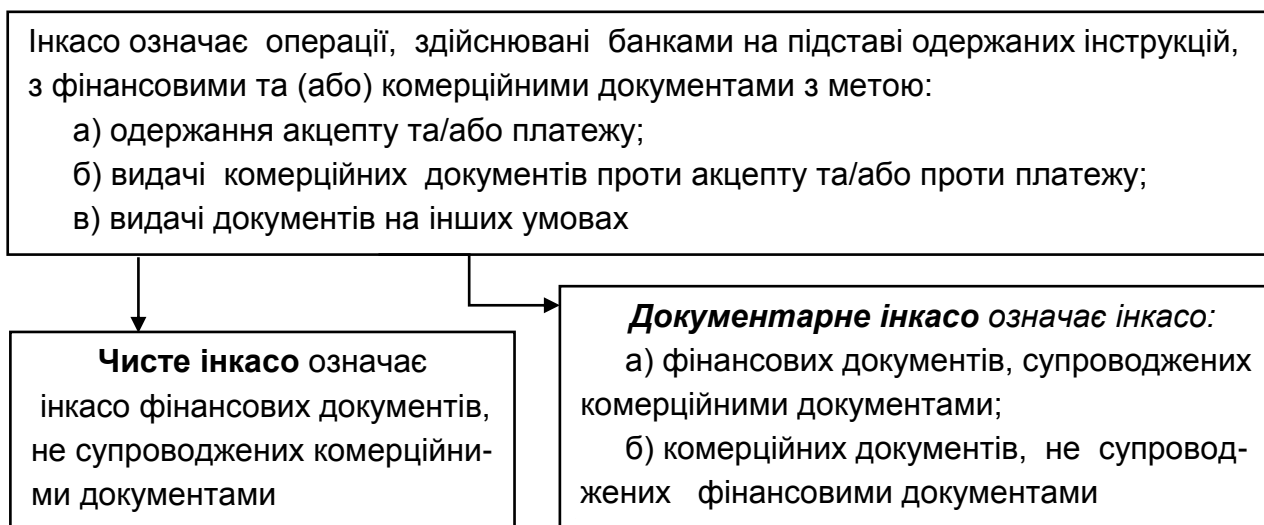

Рис. 6.1. Сутність та види інкасо

Дані рис. 6.1 показують види інкасо згідно з Уніфікованими правилами щодо інкасо, розробленими Міжнародною торговою палатою [43]. У разі інкасової форми розрахунків, як правило, беруть участь чотири сторони (табл. 6.1): експортер, банк-ремітент, інкасуєчий банк, імпортер (покупець, платник).

Учасники інкасової операції

Учасники операції	Характеристика
Експортер (продавець, довіритель)	Сторона, що виставляє документи на інкасо
Банк-ремітент	Банк, як правило, банк експортера, якому довіритель доручає операцію щодо інкасування
Інкасуючий банк	Будь-який банк, що бере участь у виконанні інкасового доручення, за винятком банку-ремітента. Цей банк подає документи платнику
Імпортер (покупець, платник)	Сторона, що здійснює платіж або акцепт за отриманий товар

Процес розрахунку за допомогою інкасо можна розподілити на три стадії: 1. Визначення умов інкасо. 2. Інкасування платіжної вимоги і переказ документів. 3. Пред'явлення документів та їх оплата.

Стадія 1. Визначення умов інкасо.

Експортер та імпортер перед підписанням контракту повинні досягти домовленості про умови інкасо. У міжнародній практиці частіше всього використовують два варіанти інструкцій: документи проти платежу (D/P), документи проти акцепту (D/A).

Документи проти платежу. Банк, який подає документи, може вручити їх платнику тільки проти негайної оплати. "Негайно" в міжнародній практиці означає "найпізніше, коли прийде товар".

Документи проти акцепту. Банк, який подає документи, передає їх платнику після того, як імпортер акцептує тратти. Як правила векселі підлягають сплаті протягом 30 – 180 днів після пред'явлення, але може бути й інший термін, визначений сторонами. У даному випадку має місце комерційний кредит: імпортер до здійснення платежу має всі права на отриманий товар. Для зменшення ризику несплати за векселем експортер може вимагати, щоб акцепт був доповнений авалем інкасуючого банку або іншого першокласного банку чи отримання від банку імпортера банківської гарантії.

У деяких випадках можуть бути використані інші інструкції: документи проти листа-зобов'язання (документи можуть бути видані без оплати під письмове зобов'язання платника здійснити платіж у визначений термін) або акцептування із врученням документів проти платежу

(імпортер після пред'явлення документів повинен акцептувати вексель, а отримати документи він зможе тільки після оплати векселя).

Стадія 2. Інкасування платіжної вимоги і переказ документів.

На цій стадії експортер повинен відвантажити товар, зібрати необхідні документи та оформити інкасове доручення. Інкасове доручення має містити такі дані:

1. Номер і дату виписки доручення.

2. Реквізити сторін, що приймають участь в операції: експортера, імпортера, банків, представника чи агента.

3. Назву валюти платежу і суму, що підлягає інкасуванню, у разі необхідності – курс перерахунку валют.

4. Перелік доданих до інкасового доручення документів і спосіб їх вручення. В інкасовому доручення вказують вид та кількість примірників документів, позначки та номери на документах повинні бути однаковими та збігатися з маркуванням на упаковці.

5. Умови і строки оплати виставлених на інкасо документів.

6. Порядок й умови сплати комісійних і витрат, пов'язаних з інкасуванням.

7. Особливі зауваження. У цьому розділі довіритель може дати своєму банку такі вказівки: про можливість заявлення протесту в разі несплати або неакцепту, про право інкасу чого банку дозволити платнику переглянути товар, про можливість банку включити в платіж витрати, пов'язані з укладанням термінового контракту з метою страхування валютного курсу.

8. Підпис та печатка. Документ має юридичну силу тільки за наявності підписи та печатки.

Співробітник банку-ремітенту приймає інкасове доручення та документи від експортера, під час цього він повинен перевірити наявність усіх наведених у дорученні документів, правильність їх оформлення, наявність передавальних підписів. Банк-ремітент оформлює прийняті і перевірені документи шляхом проставляння на звороті передаточного напису "Видайте за наказом (назва банку, якому відсилають наведені у дорученні документи на інкасо)".

В інкасовому дорученні заповнюють інструкції щодо акцептованих векселів (збереження, повернення тратт), порядку зарахування експортної виручки, стягнення витрат та ін.

Інкасові доручення реєструються в журналі, який ведеться в паперовому або/та електронному вигляді, зразок форми реєстраційного журналу наведено в табл. 6.2.

Таблиця 6.2

Реєстраційний журнал інкасових операцій банку

Дата реєстрації	№ п/п	Номер інкасо кореспондента	Найменування іноземного банку	Найменування платника	Шифр валюти	Сума інкасо в валюті	Строк оплати	Дата оплати	Примітки

Банк-ремітент після перевірки та оформлення інкасового доручення передає документи в експедицію банку для відсилання їх банку в країні імпортера. За кожною операцією встановлюють контрольний термін отримання платежу.

Стадія 3. Пред'явлення документів та їх оплата.

Інкасуючий банк інформує покупця про надходження документів, а також про умови викупу. Платник може перевірити документи в банку та з дозволу довірителя оглянути товар. Банк приймає платіж або акцептований вексель і передає покупцеві документи. Після отримання платежу від імпортера інкасуючий банк повинен відразу переслати виручку в банк-ремітент для зарахування її на рахунок експортера.

Інкасове доручення знімається з контролю під час одержання платежу або акцепту, у разі повернення документів інкасуючим банком зі вказівкою причин, під час одержання відповідних інструкцій від експортера.

Більш детально схема розрахунку за допомогою інкасо подана на рис. 6.2.

Інкасо є простішою і дешевшою операцією, ніж акредитив. Інкасова форма розрахунків перешкоджає покупцеві отримувати у свою власність товари, не сплативши чи не акцептувавши вексель.

Рис. 6.2 показує основні дії кожного з учасників під час здійснення розрахунків за допомогою інкасо. Більш детальну інформацію доцільно переглянути в Уніфікованих правилах щодо інкасо [43].

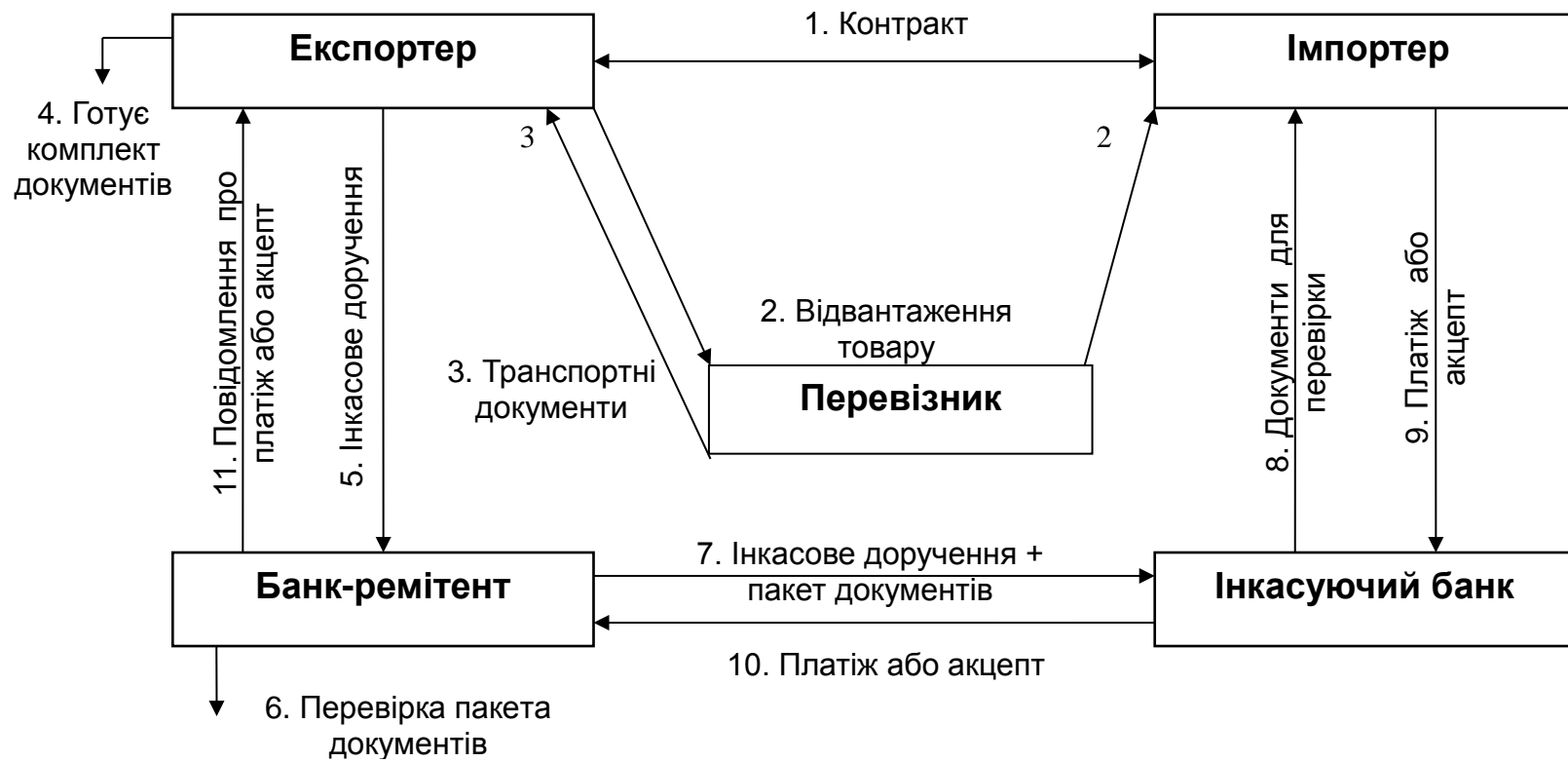

Рис. 6.2. Схема розрахунку за допомогою інкасо

Роль банків під час здійснення розрахунків у формі інкасо зводиться до переказування і вручення документів проти сплати чи акцепту, але без власного зобов'язання здійснити платіж, якщо покупець не виконає або не зможе виконати своїх зобов'язань за інкасо.

Під час проведення розрахунків за допомогою інкасо експортер може зіткнутися з рядом проблем: імпортер може затримувати платіж або відмовитися його здійснити взагалі. У зв'язку з цим експортер повинен бути зберігати товар у країні імпортера до моменту оплати, знаходити іншого покупця або повертати товар за свій рахунок, що призведе до додаткових витрат. Для зниження ризику неплатежу під час інкасової форми розрахунку використовують страхування та банківські гарантії. У зв'язку з цим рекомендується використовувати інкасо тоді, коли імпортер та експортер досить добре знають один одного, мають високий рівень довіри, кредитоспроможність покупця не викликає сумніву, в країні імпортера стабільна економіко-політична ситуація, в країні імпортера відсутні обмеження щодо міжнародних платіжних операцій тощо.

6.2. Міжнародні розрахунки за допомогою акредитиву

Акредитивна форма розрахунків на сьогодні є найбільш безпечною під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Акредитив становить універсальний та дієвий інструмент забезпечення платежів.

Розрахунки у формі акредитиву регулюються Уніфікованими правилами та звичаями для документарних акредитивів (англійською *The Uniform Customs and Practice for Documentary Credit*, далі UCP), розробленими Міжнародною торговельною палатою [41]. Уніфіковані правила мають шість редакцій, остання з яких діє сьогодні – UCP 600. UCP 600 містять 39 статей, визначають основні поняття і види акредитивів, засоби та порядок їх використання, обов'язки та відповідність банків, вимоги до документів, що надаються разом з акредитивом.

За формою акредитиви розподіляються на документарні акредитиви та акредитивні листи (акредитивні комерційні листи направляються не банку в країні продавця, а безпосередньо бенефіціарові), хоча в більшості країн це терміни-синоніми. Прийнято розрізняти грошові (циркулярні або фінансові) та документарні (товарні) акредитиви. Документарні акредитиви використовуються для розрахунків за товари та послуги у разі надання обумовлених в акредитиві документів, а за грошовими акредитивами

виплата не обумовлена наданням документів. Документарні акредитиви є найбільш поширені. Основні визначення щодо акредитивної форми розрахунків подано в табл. 6.3.

Таблиця 6.3

Визначення понять акредитивної форми розрахунків згідно з UCP 600

Поняття	Визначення
Авізуючий банк	Банк, який авізує акредитив на прохання банку-емітента
Акредитив	Будь-яка угода, як вона не була б названа чи позначена, яка є безвідкличною і є твердим зобов'язанням банку-емітента сплатити у термін належну суму. Сплата в строк означає: а) платіж за пред'явленням, якщо акредитив передбачає платіж за пред'явленням; б) здійснити платіж із розстрочкою і оплатити після настання строку, якщо акредитив передбачає розстрочку платежу; в) акцептувати вексель (тратту), виставлений бенефіціаром і оплатити після настання строку, якщо акредитив передбачає акцепт
Банк-емітент	Банк, який виставляє акредитив на прохання заявника або від свого власного імені
Бенефіціар	Сторона, на користь якої виставлений акредитив
Виконуючий банк	Банк, який уповноважений на здійснення платежу за акредитивом, або будь-який банк у випадку, якщо платіж за акредитивом проводиться будь-яким банком
Наказодавець	Сторона, на прохання якої виставляється акредитив
Належне представлення	Представлення, яке проводиться відповідно до термінів і умов акредитива, застосовними положеннями цих правил і міжнародним стандартом банківської практики
Негоціація	Продаж виконуючим банком векселів (виставлених банком іншим, ніж виконуючий банк) та/або документів відповідно до належним поданням, шляхом авансування або згоди авансувати суми бенефіціару в банківський день, який відшкодування має бути здійснене виконуючим банком, або до цього терміну
Підтвердження	Тверде зобов'язання підтверджуючого банку на додаток до зобов'язання банку-емітента сплатити у строк або негоціювати належне представлення
Підтверджуючий банк	Банк, який додає своє підтвердження акредитива за дорученням або проханням банку-емітента
Подання (представлення)	Означає як подання документів за акредитивом банку-емітента або виконуючому банку, так і документів, поданих належним чином (належне представлення)

Окрім банків в акредитивній операції беруть участь транспортні та страхові компанії, а також митні брокери [15].

Акредитив виконує такі основні функції: **розрахункова** – акредитив визначає порядок платежу за поставлений товар; **забезпечувальна** (або гарантійна) – акредитив гарантує продавцеві від імені банку, що відкриває акредитив, своєчасну оплату вартості поставки; **кредитна**, оскільки акредитив є засобом короткострокового фінансування зовнішньоекономічних угод; **інформаційна** – акредитив надає інформацію учасникам міжнародних торговельних операцій щодо руху товарів, документів та грошових коштів за зовнішньоекономічним контрактом.

Механізм розрахунків у формі документарного акредитива подано на рис. 6.3. Більш детально розрахунки за допомогою акредитива здійснюють у такі етапи:

1. Експортер та імпортер підписують зовнішньоекономічний контракт, у якому зазначається, що розрахунки буде здійснено у формі документарного акредитиву. У контракті повинно бути чітко визначено умови здійснення платежів, а також вказано банк-емітент, авізуючий та виконуючий банки.

2. Експортер повідомляє імпортеру щодо готовності відвантажувати товар.

3. Імпортер після отримання повідомлення про готовність відвантаження товару подає заяву на відкриття акредитива. У заяві банку доручається відкрити акредитив на умовах, які відповідають укладеному контракту.

4. Банк-емітент перевіряє документи та відкриває акредитив в іноземному банку. Відкритий банком акредитив направляється експортеру, який указаний у цьому акредитиві. Як правило, акредитив направляється через авізуючий банк, що знаходиться в країні експортера.

5. Банк-емітент відправляє повідомлення до авізуючого банку (часто це й виконуючий банк) щодо відкриття акредитиву з повним переліком умов на користь бенефіціара.

6. Авізуючий банк перевіряє дійсність отриманого акредитива за зовнішніми ознаками, не бере на себе жодних зобов'язань щодо гарантії платежу експортеру. Банк-емітент може звернутися до авізуючого банку щодо надання підтвердження відкритому акредитиву, тобто додати власну гарантію платежу (рис. 6.3).

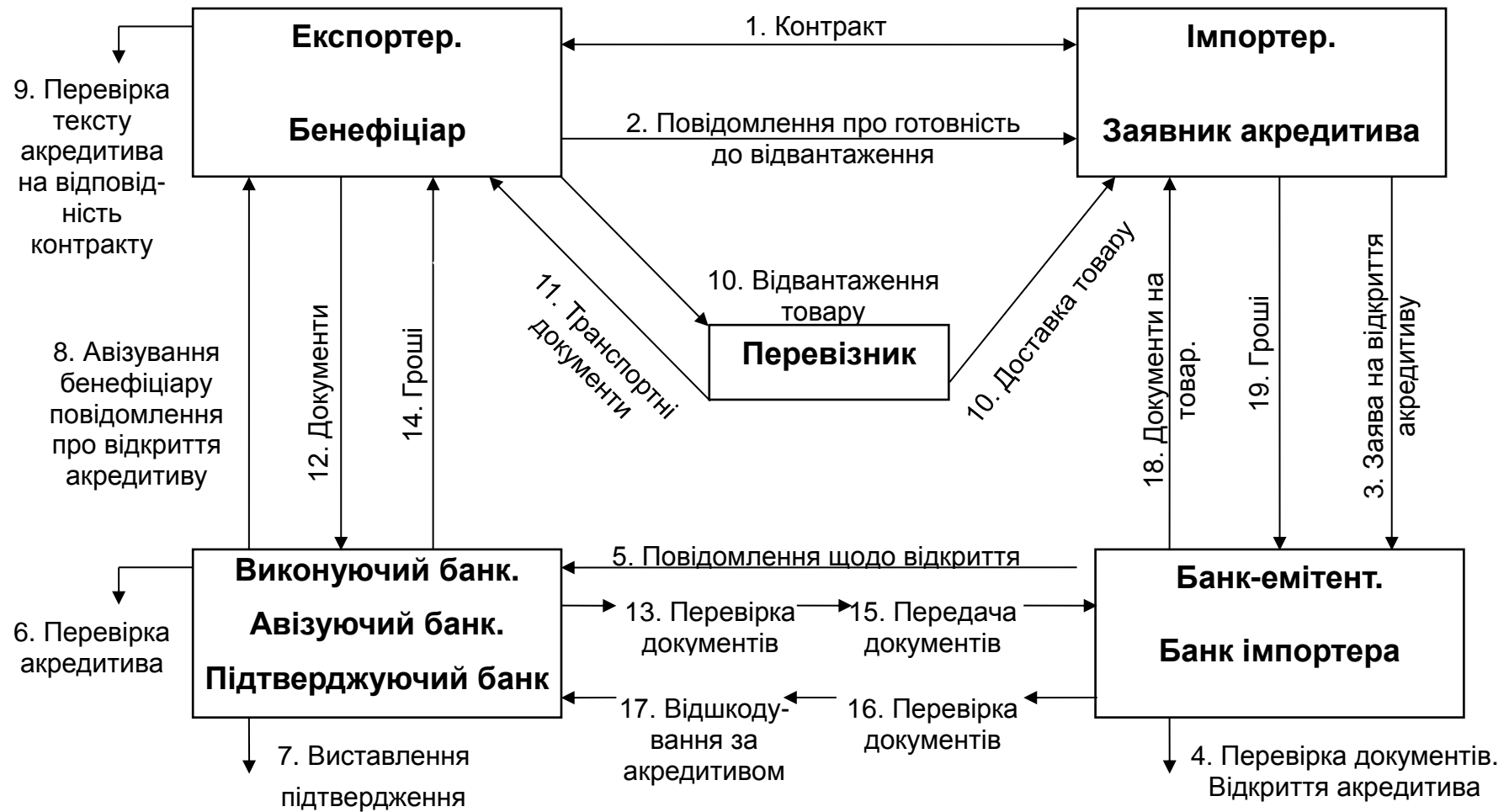

Рис. 6.3. Схема розрахунку за допомогою документарного акредитива

У такому випадку авізуючий банк стає підтверджуючим, тобто виступає в ролі банку, що підтверджує цей акредитив, в цьому випадку відкритий акредитив має гарантії двох банків, один із яких перебуває в країні експортера, а другий — у країні покупця.

7. Виставлення підтвердження щодо акредитиву.

8. Авізування бенефіціара про відкриття акредитива.

9. Бенефіціар перевіряє відповідність умов акредитива платіжним умовам договору, якщо бенефіціар знаходить розбіжності в умовах акредитиву та контракту він може сповістити свій банк про умовне прийняття акредитива і вимагати у покупця внесення необхідних змін до його умов.

10. Експортер відвантажує товар перевізнику, який, у свою чергу, здійснює перевезення товару.

11. Перевізник надає експортеру всі необхідні транспортні документи.

12. Експортер отримує від перевізника транспортні документи, формує повний комплект документів, які були вказані в умовах акредитиву та подає їх у виконуючий (авізуючий, підтверджуючий) банк.

13. Виконуючий банк перевіряє відповідність документів умовам акредитива.

14. Виконуючий банк здійснює виплату бенефіціару суми, зазначеної в акредитиві, тобто зарахування (переказ) платежу за акредитивом на рахунок бенефіціара.

15. Виконуючий банк здійснює фізичну, як правило авіапоштою, передачу пакета документів до банку-емітента для оплати, акцепту або неогоціації.

16. Банк-емітент здійснює власну перевірку пакета документів на відповідність умовам акредитиву.

17. Банк-емітент після перевірки документів і виявлення належного їх подання здійснює відшкодування акредитиву, тобто перераховує суму, вказану в акредитиві, на користь виконуючого (авізуючого) банку.

18. Банк-емітент здійснює передачу документів заявнику акредитива (імпортеру).

19. Імпортер, якщо акредитив був непокритий, здійснює переказ банку-емітенту суми платежу за акредитивом і комісії за його відкриття.

Витрати, пов'язані з відкриттям акредитива, як правило, бере на себе імпортер, хоча він може вимагати в експортера, щоб той взяв на себе всі витрати і комісії або їх частину.

У міжнародній практиці розрахунків може бути використана велика кількість видів акредитивів. Класифікацію документарних акредитивів подано в табл. 6.4.

Таблиця 6.4

Класифікація документарних акредитивів

Класифікаційні ознаки	Види акредитива	Характеристика
1	2	3
Підстави виконання	<p>Акредитив товарний.</p> <p>Акредитив резервний.</p> <p>Акредитив чистий (грошовий).</p> <p>Акредитив змішаний</p>	<p>Найбільш поширеними формами акредитиву є товарний та резервний акредитив, тому що товарний виконує чотири функції акредитиву: розрахункову, забезпечувальну, кредитну та інформаційну, а резервний акредитив, хоча не виконує розрахункову та кредитну функцію, є універсальним інструментом забезпечення платежів (за економічним змістом він подібний банківській гарантії). Змішані акредитиви використовують з метою попереднього фінансування експортерів</p>
Технологія виконання	<p>Акредитив платіжний (із платежем за пред'явленням, із розстрочкою платежу, із частковою розстрочкою платежу).</p> <p>Акредитив акцептний.</p> <p>Акредитив із неоголошеною тратт</p>	<p>Платіжний акредитив є найпростіший, він становить акредитив з оплатою після пред'явлення. Розрахунки з бенефіціаром здійснюються банком-платником безпосередньо після подання документів, які відповідають умовам акредитива. Даний вид акредитива виконує всі чотири функції акредитива. Завдяки можливості добору виду платіжного акредитива (із платежем за пред'явленням, із розстрочкою платежу, із частковою розстрочкою) у експортера та імпортера є можливість більш ефективно використовувати кредитну функцію акредитива.</p> <p>Акредитив з розстрочкою платежу передбачає отримання бенефіціаром платежу не проти наданих документів, а через визначений в акредитиві термін. Бенефіціар надає у банк необхідні документи та отримує письмову згоду банку-емітента здійснити платіж у визначений час. Акредитив з розстрочкою платежу не може бути дисконтований подібно до векселя, але дозволяє імпортеру стати власником відповідних документів до виникнення в нього заборгованості на визначену в акредитиві суму</p>

1	2	3
Технологія виконання	<p>Акредитив акцептний.</p> <p>Акредитив із негоціацією тратт</p>	<p>Акредитив з акцептом тратт бенефіціара використовується коли імпортеру необхідний проміжок часу для здійснення платежу. Під час використання даного виду акредитиву оплата здійснюється у формі строкового векселя, виписаного на імпортера, банк-емітент, банк-кореспондент. Бенефіціар може вимагати, щоб після виконання умов за акредитивом переказний вексель, який він виставив на покупця, був йому повернений банком-емітентом, що відкрив акредитив, або банком-кореспондентом, що його акцептував, тобто замість платежу відбувається акцепт тратти. Бенефіціар може обирати: передати тратту своєму банку для оплати в день настання строку, або, якщо він хоче одразу мати гроші, для дисконтування.</p> <p>Негоціація є купівлею-продажем векселів та інших цінних паперів, які користуються попитом на ринку. Особливістю даного виду акредитива є те, що товарний акредитив виставляється банком-емітентом у його національній валюті та адресується безпосередньо бенефіціару акредитива. У кредитному листі, який Банк-емітент відправляє бенефіціару кредитний лист, в якому він дає повноваження останньому виставити вексель на нього, на іншого трасата, вказаного в акредитиві. Цей вексель може бути пред'явлений бенефіціаром разом з оригіналом кредитного листа, де вказується також перелік документів для негоціації банку. За умови подання банком правильно оформлених документів банк-емітент гарантує оплату за векселем.</p> <p>Акцептний акредитив та акредитив з негоціацією тратт передбачає використання векселів. Завдяки використанню в конструкції акредитива векселів експортер надає відстрочку платежу імпортеру, причому такі акредитиви можуть бути підтверджені або непідтверджені, умовні зобов'язання банку за акредитивом трансформуються у безумовне вексельне зобов'язання, вексель може бути передано третім особам, дозволяє експортеру отримати достроково кошти за поставлені товари шляхом врахування векселів у банку</p>

1	2	3
Можливість відкличання	<p>Акредитив відкличний.</p> <p>Акредитив безвідкличний</p>	<p>Відкличний акредитив у будь-який час може бути змінений або анульований як імпортером, так і банком-емітентом без попереднього повідомлення бенефіціара. За таких умов банк-емітент повинен сплатити банку, уповноваженому здійснити платіж, визначену суму компенсації, якщо останній здійснив платіж до повідомлення. Відкличний акредитив не утворює платіжного зобов'язання банку, не виконує забезпечувальної та кредитної функції, тому застосовують його рідко. Відкличні акредитиви використовують контрагенти, які довіряють один одному та мають довгострокові комерційні відносини, тому в розрахунках надають перевагу безвідкличним акредитивам (якщо в заявці на акредитив нема додаткової обмовки він вважається безвідкличним).</p> <p>Безвідкличний акредитив – це тверде зобов'язання банку перед експортером, його не може бути змінено або анульовано без згоди експортера. Такий акредитив дає бенефіціару високий ступінь гарантії того, що його поставки і послуги будуть оплачені, як тільки він виконає умови акредитива. Якщо продавець бажає змінити або анулювати окремі умови акредитива, то він повинен вимагати від покупця видачі відповідного доручення банку-емітентові. Без такого доручення прийняття змін, навіть часткових, не дозволяється</p>
Наявність покриття	<p>Акредитив покритий.</p> <p>Акредитив непокритий</p>	<p>За наявністю покриття акредитиви бувають покриті та непокриті. Покритий акредитив мінімізує ризики, пов'язані з країною імпортера. Існують три основні способи надання покриття: відкриття банком-емітентом депозиту у виконуючому банку, кредитування на суму акредитива кореспондентського рахунку виконуючого банку в банку-емітенті чи іншому банку, надання виконуючому банку права списувати суму акредитива з відкритого в нього кореспондентського рахунку банку-емітента. Покриті акредитиви відкриваються банком-емітентом після того, як заявник надасть цьому банку покриття, тобто операція буде здійснена за рахунок коштів заявника акредитиву</p>

1	2	3
Наявність покриття	<p>Акредитив покритий.</p> <p>Акредитив непокритий</p>	<p>Під час використання покритих акредитивів банк-емітент надає у розпорядження виконуючого банку валютні кошти (покриття), що належать імпортеру, на суму акредитива на термін дії зобов'язань банку-емітента з умовою можливості їх використання для платежів за акредитивом. Валютні кошти можуть бути надані шляхом кредитування рахунку виконуючого банку в банку-емітенті, або відкриттям депозиту у виконуючому банку.</p> <p>Непокритими вважаються такі акредитиви, за якими відсутнє попереднє резервування коштів клієнтів на рахунках для оплати товару (послуги) за акредитивом. Такі акредитиви використовуються тоді, коли банки довіряють один одному та своїм клієнтам, завдяки тому, що покриті акредитиви передбачають відволікання суттєвих валютних коштів, тому частіше використовуються непокриті акредитиви</p>
Наявність підтвердження	<p>Акредитив підтверджений.</p> <p>Акредитив непідтверджений</p>	<p>Підтвердження акредитива здійснюється шляхом надання гарантії платежу третім банком, який бере на себе зобов'язання зі сплатити за документами, які відповідають умовам акредитива, якщо це не може зробити банк-емітент. Підтверджений акредитив має великий ступінь надійності, оскільки відповідність за платіж несе не тільки банк емітент (як у разі непідтвердженого акредитива), а і виконуючий банк. У міжнародній практиці такі зобов'язання бере на себе банк експортера. Так під час використання безвідкличного непідтвердженого акредитива банк-кореспондент лише авізує бенефіціару відкриття акредитива і не бере ніякого власного зобов'язання щодо платежу. А у разі безвідкличного підтвердженого акредитива банк-кореспондент підтверджує бенефіціару акредитив – він зобов'язується здійснити платіж за документами, відповідними акредитиву і поданими в строк</p>
Можливість переказу	Акредитив переказний	Переказний акредитив застосовують тоді, коли експортером є посередник між виробником і покупцем-імпортером

1	2	3
Можливість переказу	<p>Акредитив переказний.</p> <p>Акредитив непереказний.</p> <p>Акредитив компенсаційний</p>	<p>Така форма акредитива дозволяє спростити документообіг і схему платежів (експортер має змогу виконувати свої зобов'язання відразу перед кількома кредиторами). Переказний (трансферабельний) акредитив дає можливість використовувати кошти акредитива для розрахунків із декількома поставальниками, він дозволяє торговельному посереднику передати своє право на отримання коштів з акредитива клієнту-поставальнику і тим самим дає змогу йому оформлювати угоди з обмеженим використанням власних коштів. Переказ акредитива може бути здійснено повністю або частково.</p> <p>Непереказні акредитиви доречні, якщо імпортер передбачив у тексті акредитива застереження про заборону його переказу, а також якщо схемою поставання товарів не передбачено участі третіх осіб.</p> <p>В окремих випадках, якщо торговельний посередник хотів би переказати свою вимогу за акредитивом якому-небудь поставальникові, але умови акредитива це не допускають, він може скористатися двома конструкціями переказного акредитива: акредитив "<i>back to back</i>" (компенсаційний) та перевідступлення виручки з акредитива (цесія)</p>
Можливість відновлення	<p>Акредитив відновлювальний (револьверний).</p> <p>Акредитив невідновлювальний</p>	<p>Револьверний акредитив використовують під час поставок товарів однаковими партіями через відповідні проміжки часу. Умовою відкриття револьверного акредитиву передбачають можливість поповнення акредитиву на визначену суму (квоту). Сума, що сплачується за акредитивом, дорівнює вартості часткового відвантаження товару. Револьверний акредитив може бути кумулятивним (часткові суми, не використані або використані частково у попередніх проміжках часу, можуть бути сплачені у наступних проміжках) або не кумулятивним.</p> <p>Відновлювальний акредитив дозволяє експортеру уникати ризику того, що після використання акредитива за першу партію товару банк-емітент відмовиться від використання акредитива для оплати наступних заявок, а імпортеру – зменшити витрати</p>

1	2	3
З авансом	Акредитив з "червоним застереженням"	<p>З авансом виокремлюють акредитив з "червоним застереженням", що є акредитивом зі спеціальною умовою (вона спочатку виділялася червоним чорнилом), яка дозволяє авізуючому або підтверджуючому банку авансувати бенефіціара до подання обумовлених в акредитиві документів – експортер може отримати позику від банку- кореспондента на визначену суму. Відповідальність за позику несе банк-емітент. Аванс надається під письмове зобов'язання бенефіціара своєчасно надати всі необхідні документи, або на незабезпеченій основі – авансування здійснюється проти простої заяви бенефіціара щодо необхідності авансу для оплати за попереднє відвантаження товару. Цей вид акредитиву зустрічається дуже рідко</p>

Необхідно приділити додаткову увагу **резервним акредитивам** або акредитивам "*stand by*", які за своєю сутністю схожі з умовною гарантією, яка надається банком-емітентом. Резервні акредитиви поширені в США, вони можуть бути відкриті як на користь імпортера, так і на користь експортера. Резервний акредитив використовується так само, як і документарний, і становить додаткове забезпечення платежів на користь експортера під час розрахунків у формі інкасо або банківського переказу. Одночасно резервний акредитив може бути гарантією повернення раніше сплаченого імпортером авансу або сплати штрафів, пені на користь імпортера за умови не виконання експортером умов контракту. За допомогою резервних акредитивів можуть бути гарантовані такі платежі та послуги: виплата за векселями, які підлягають оплаті після пред'явлення; погашення банківських кредитів; оплата товарних поставок та ін.

Резервний акредитив заснований на концепції відмови наказодавця від виконання своїх зобов'язань за контрактом. Бенефіціар резервного акредитива має право на проведення розрахунків тільки у разі небажання або неспроможності покупця оплатити товар чи надані послуги. Так, якщо наказодавець не виконає гарантованого платіжного зобов'язання, то бенефіціар може спонукати банк-емітент зробити це, подавши у комплекті документів заяву про невиконання наказодавцем своїх зобов'язань [6].

У разі виявлення розбіжностей банк може піти на зустріч клієнту або здійснити інші дії, передбачені UCP 600 [41].

Акредитивна форма розрахунків має переваги та недоліки для експортера та імпортера.

Переваги для експортера використання акредитивної форми розрахунків: мінімальний ризик несплати, оплата банком проводиться швидше, ніж під час інкасо, є можливість використовувати різноманітні види та конструкції акредитива з векселями, який може бути дисконтований.

Переваги для імпортера використання акредитивної форми розрахунків: можливість кредитування та фінансування за рахунок використання векселя, гарантія дотримання експортером строків постачання та умов акредитива.

До недоліків акредитивної форми розрахунків можна зарахувати: для експортера – це важкість знайти імпортерів, які будуть готові здійснювати великий обсяг роботи з паперами та сплачувати комісію банку, а для імпортера відповідно – це збільшення витрат і зниження зручності.

Запитання та завдання для самоконтролю

Контрольні запитання

1. Що таке міжнародне інкасо?
2. Назвіть типи інкасо. Чим вони відрізняються?
3. Обґрунтуйте зручність використання інкасової форми розрахунків з позиції експортера та імпортера.
4. Назвіть основних учасників інкасової форми розрахунків.
5. Опишіть типову схему розрахунків за допомогою документарного інкасо.
6. Дайте характеристику основним розділам Уніфікованих правил за інкасо.
7. Що таке акредитив?
8. Назвіть типи акредитивів.
9. Сторони-учасники і фази документарного акредитиву.
10. Опишіть типову схему розрахунків за допомогою документарного акредитиву.
11. Опишіть ключові етапи акредитивної форми розрахунків.
12. Дайте характеристику основним розділам Уніфікованих звичаїв та правил за акредитивом.

Тести

1. Банківська операція, за допомогою якої банк за дорученням свого клієнта (експортера) отримує на основі розрахункових документів суму коштів, що йому належить, від платника (імпортера) за відвантажені йому товари чи надані послуги і зараховує ці кошти на рахунок клієнта-експортера у себе в банку – це:

- а) акредитив;
- б) авізо;
- в) інкасо.

2. Інкасо – це операція, що здійснюється банками на базі отриманих інструкцій з метою: отримання платежу або акцепта, видачі комерційних документів проти акцепту чи платежу, видачі документів на інших умовах:

- а) так;
- б) ні.

3. Документарне інкасо – це:

а) операція, яка здійснюється на основі фінансових документів: чеків, векселів, розписок та інших;

б) операція, яка здійснюється на основі офіційних документів:

в) операція, яка здійснюється на основі фінансових документів, які супроводжуються комерційними документами, або тільки комерційних документів.

4. Інкасуєчий банк – це:

а) сторона, що виставляє документи на інкасо;

б) банк, якому довіритель доручає операцію щодо інкасування;

в) будь-який банк, що бере участь у виконанні інкасового доручення і подає документи платнику;

г) сторона, що здійснює платіж або акцепт за отриманий товар.

5. Банк, якому довіритель доручає операцію щодо інкасування, – це:

- а) неогоціуючий банк;
- б) банк-ремітент;
- в) інкасуєчий банк;
- г) виконуючий банк.

6. Банк, який подає документи, може вручити їх платнику тільки проти негайної оплати. "Негайно" в міжнародній практиці означає "найпізніше, коли прийде товар". Дане твердження відповідає варіанту інструкцій під час інкасової форми розрахунків:

- а) документи проти платежу;
- б) документи проти акцепту;
- в) документи проти листа-зобов'язання.

7. Акредитив – це письмове зобов'язанням банку-емітента, яке виконується на вимогу і на основі інструкцій клієнта (заявника акредитива):

- а) здійснити оплату бенефіціарові чи на його вимогу третій особі;
- б) акцептувати та оплатити переказні векселі (тратти), складені на бенефіціара;
- в) уповноважити інший банк виконати оплату, акцептування чи неогоціацію (купівля тратти, виставленої бенефіціаром на наказодавця акредитива) таких переказних векселів (тратт);
- г) усі відповіді правильні.

8. Акредитивний банк – це:

- а) банк, який відкриває акредитив за дорученням клієнта або звертається з проханням до іншого банку відкрити акредитив за його дорученням та за його рахунок;
- б) банк, якому доручається повідомити експортера про відкриття на його користь акредитива і передати його текст;
- в) банк, який бере на себе зобов'язання додаткові до зобов'язань банку-емітента здійснити платіж (акцепт тратт) експортеру під час виконання ним умов акредитиву;
- г) банк, який вказано в акредитиві як платника експортера визначеної суми коштів проти документів, передбачених акредитивом;
- д) банк, який здійснює платіж проти документів та приймаючий на себе фінансові ризики.

9. Банк, якому доручається повідомити експортера про відкриття на його користь акредитива і передати його текст:

- а) акредитивний банк;
- б) авізуючий банк;
- в) підтверджуючий банк;
- г) виконуючий банк;
- д) неогоціуючий банк.

10. Проведення розрахунків тільки за фінансовими документами – це:

- а) чисте інкасо;
- б) документарне інкасо;
- в) попередня оплата;
- г) акредитив;
- д) просте інкасо.

11. Найскладніша та найдорожча форма розрахунку – це:

- а) документарне інкасо;
- б) акредитив;
- в) вексель;
- г) чек.

12. Акредитиви, за якими відсутнє попереднє резервування коштів клієнтів на рахунках для оплати товару (послуги) за акредитивом:

- а) резервний;
- б) непокритий;
- в) з неогоціацією трат;
- г) платіжний.

13. Даний акредитив дає можливість використовувати кошти акредитиву для розрахунків із декількома постачальниками, він дозволяє торговельному посереднику передати своє право на отримання коштів з акредитива клієнту-постачальнику і тим самим дає змогу йому оформляти угоди з обмеженим використанням власних коштів:

- а) револьверний акредитив;
- б) акредитив із неогоціацією тратт;
- в) переказний (трансферабельний) акредитив;
- г) акредитив "з червоним застереженням".

14. У разі виявлення розбіжностей комерційний банк може запропонувати своєму клієнту, щоб:

а) банк-кореспондент повідомив банку-емітенту про невідповідність і попросив його все ж дозволити здійснити оплату;

б) банк-кореспондент запропонував бенефіціару відправити документи в банк-емітент на інкасо. У цьому разі покупець, сплативши вартість товару, стає володарем документів;

в) банк-кореспондент зміг оплатити документи "умовно". Якщо покупець або банк-емітент не заявить про свою готовність оплатити документи, які мають недоліки, бенефіціар зобов'язаний повернути суму акредитива банку (включаючи комісійні витрати і відсотки). Застереження знімається, тобто платіж вважається закінченим, якщо покупець або банк-емітент приймає документи з повною згодою (не робить зауважень).

15. За способом забезпечення валютними ресурсами акредитиви розподіляються на:

- а) підтвержені та непідтвержені;

- б) покриті та непокриті;
- в) відкличні та невідкличні;
- г) трансферабельні та револьверні.

16. У разі закриття акредитива банк повинен:

- а) зробити повернення невикористаного залишку на рахунок наказодавця акредитива, із якого він був відкритий;
- б) невикористаний залишок коштів перерахувати на користь центрального банку країни-імпортера;
- в) невикористаний залишок коштів перерахувати на користь бенефіціара.

17. Акредитив, який може бути в будь-який час змінений, або анульований банком-емітентом без обов'язкового повідомлення бенефіціара – це:

- а) авізований акредитив;
- б) відзивний акредитив;
- в) підтверджений акредитив;
- г) трансферабельний акредитив.

18. Акредитив вважається відкритим після того, як:

- а) прийнято від бенефіціара заяву на відкриття акредитиву;
- б) зроблений бухгалтерський запис на рахунках і відіслане повідомлення на адресу іноземного банку, причому дати цих двох документів повинні збігатися;
- в) зроблений бухгалтерський запис на рахунках і отримано документи, які підтверджують постачання товару, виконання робіт, послуг.

19. В акредитивному досьє співробітник банку повинен заповнити такі графи:

- а) номер акредитива, вид акредитива, термін дії та номер акредитива;
- б) місце витікання, оцінка про пролонгацію, номер акредитивного балансового рахунку;
- в) код валюти, сума відкриття акредитива, найменування авізуючого, виконуючого, рамбрусуючого банків;
- г) найменування та номер рахунку наказодавця, порядок оплати витрат, оцінка про відсоток покриття, оцінка дати відкриття.

20. Зміна умов безвідкличного акредитива проводиться на підставі:

- а) акредитивної заяви бенефіціара із точною вказівкою внесених змін за умови і з підтвердженням згоди банка-емітента на внесення цих змін;
- б) листів наказодавців акредитивів із точною вказівкою внесених змін за умови і з підтвердженням згоди бенефіціара на внесення цих змін;

в) прохання отриманого від іноземного банку. Запит із супровідним листом направляється до наказодавця для отримання його згоди на внесення змін.

Практичні завдання

Завдання 6.1. Дайте визначення видам акредитивів за підставами виконання. За допомогою табл. 6.5 надайте характеристику акредитивів за підставами виконання, у відповідні клітинки необхідно вставити "так", "ні" або "частково".

Таблиця 6.5

Характеристика акредитивів за підставами виконання

Види акредитивів за підставами виконання	Функції акредитивів			
	розрахункова	забезпечувальна	кредитна	інформаційна
Товарний				
Резервний				
Чистий				
Змішаний				

Наведіть приклади доцільності використання товарного, резервного, чистого та змішаного акредитивів.

Завдання 6.2. Розкрийте сферу застосування та особливості використання акредитивів залежно від наявності покриття. У який момент здійснюються перерахування коштів банком-емітентом виконуючому банку під час використання покритого та непокритого акредитиву?

Завдання 6.3. Наведіть особливості використання акредитивів залежно від наявності підтвердження. Під час використання підтвердженого або непідтвердженого акредитиву яку відповідальність несуть банки, що беруть зобов'язання за акредитивом (банк-емітент і виконуючий банк)? Охарактеризуйте особливості використання акредитивів залежно від способу їх виконання.

Завдання 6.4. У табл. 6.6 у відповідні клітини залежно від умов платежу вставте "повністю" або "частково". У табл. 6.7 у відповідні клітини

вставте учасників операції "бенефіціар", "банк-емітент", "бенефіціар або третя особа" залежно від виконуваних ними функцій.

Таблиця 6.6

Характеристика платіжних акредитивів

Види платіжного акредитива	Умови платежу	
	після пред'явлення документів	через визначений строк після пред'явлення документів
Із платежем за пред'явленням		
Із розстрочкою платежу		
Із частковою розстрочкою платежу		

Поясніть, у яких випадках експортер згоден на акредитив із розстрочкою платежу. Якою згідно з чинним законодавством може бути максимальний термін розстрочки платежу?

Таблиця 6.7

Характеристика акредитивів за строком платежу

Види акредитива	Учасники та їх функції		
	векселедавець	векселетримач	акцептант
Акцептний			
З неогоціною тратт			

Наведіть приклади доцільності використання акредитиву з неогоціною тратт та акцептного. Розкрийте сферу застосування та особливості використання акредитивів залежно від можливості переказу. У яких ситуаціях можуть бути використані переказні акредитиви для спрощення документообігу та платежів?

Надайте рекомендації щодо використання акредитивів залежно від можливостей поновлення. У яких випадках доцільно використовувати поновлювальні та непоновлювальні акредитиви?

Завдання 6.5. Надайте характеристику акредитивів залежно від можливості їх відкликання. У відповідні клітинки табл. 6.8 необхідно вставити "так", "ні" або "частково" залежно від функцій акредитива.

Характеристика акредитивів за можливістю відкликання

Види акредитивів за можливістю відкликання	Функції акредитивів			
	розрахункова	забезпечувальна	кредитна	інформаційна
Відкличний				
Безвідкличний				

Наведіть приклади доцільності використання відкличного акредитиву.

Рекомендована література: [2 – 6; 41; 43].

7. Банківська гарантія у міжнародних розрахунках

Мета – навчитися оформлювати гарантії та поручництва, супроводжувати ними міжнародні розрахунки.

Основні питання

7.1. Принципи та сутність банківського гарантування.

7.2. Учасники гарантійних операцій і взаємовідносини між ними.

Компетентності, що формуються за темою:

знання: сутність та види гарантії, сутність поручництва, сутність та види Інкотермс;

уміння: оформляти поручництво, гарантії банку, розраховувати винагороду банку за гарантію;

комунікації: донесення до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень та власного досвіду щодо супроводження банківською гарантією або поручництвом міжнародних розрахунків;

автономність та відповідальність: відповідати за надані поручництва та за надані гарантії.

Ключові терміни: гарантія, банківська гарантія, умовна гарантія, платіжна гарантія, договірна гарантія, умовна гарантія, поручництво, гарант, принципал.

7.1. Принципи та сутність банківського гарантування

Гарантія є одним із дієвих інструментів забезпечення виконання розрахункових і кредитних зобов'язань. У зовнішній торгівлі використовують фірмові, особисті, урядові та банківські гарантії. Найбільш надійними є гарантії банків, що беруть на себе зобов'язання здійснити за покупця передбачені контрактом платежі. Покупці сплачують банкам вартість гарантій, що є оцінкою ризику невиконання платіжних зобов'язань.

Міжнародною торговельною палатою були розроблені правила для гарантій – "Уніфіковані правила щодо договірних гарантій" [42], які мають факультативний характер і застосовуються до будь-якої банківської гарантії або доповнення до неї. В Україні гарантійні операції також регулюються Господарським кодексом (рис. 7.1), Цивільним кодексом та Положенням про порядок здійснення банками операцій за гарантіями в національній та іноземних валютах, затвердженим Постановою Правління НБУ № 639 від 15.12.2004 р. [5; 35].

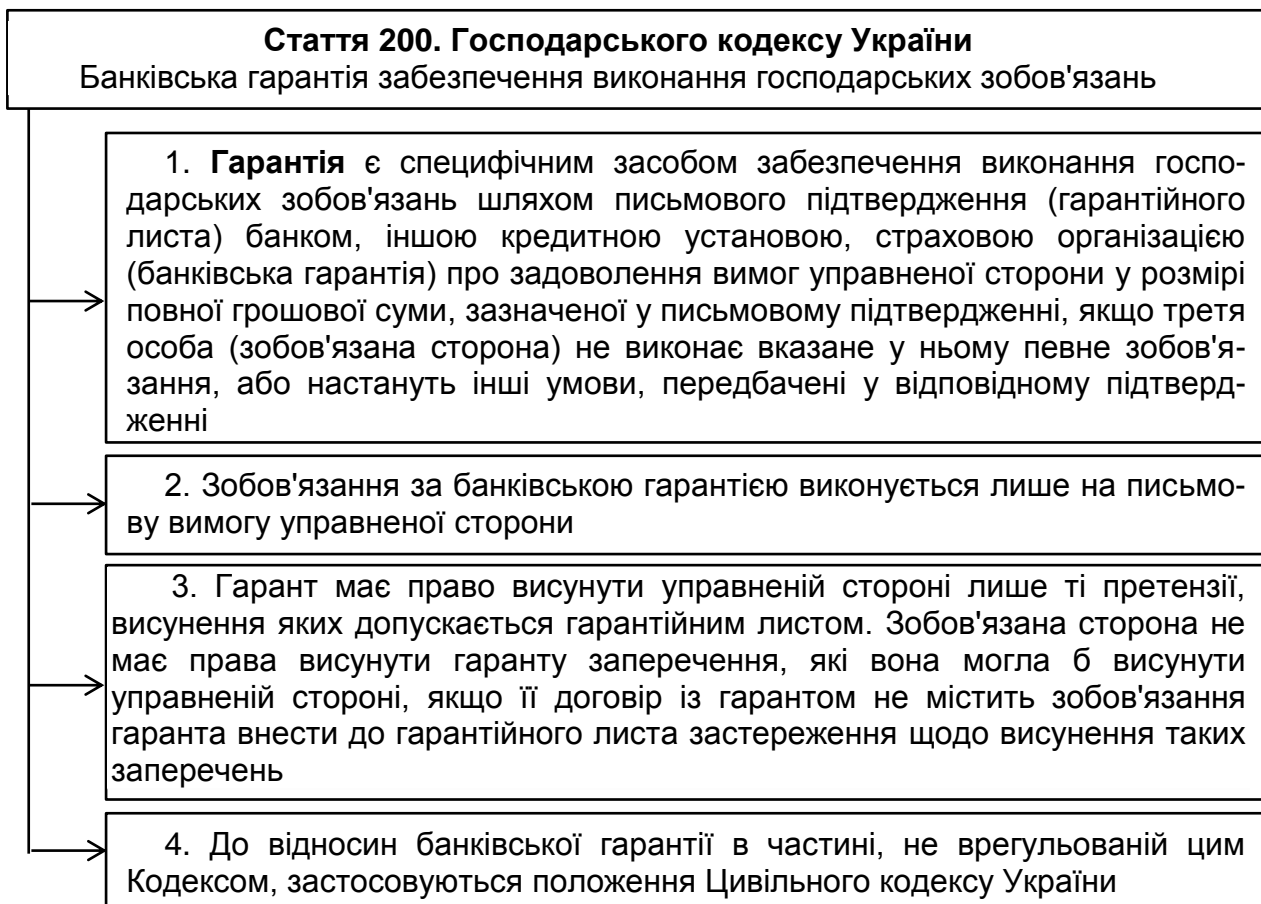

Рис. 7.1. Положення Господарського кодексу України щодо гарантій

Положення Господарського кодексу України щодо гарантій (рис. 7.1) є досить стислими. Більш детальну інформацію для банківських установ надає Положення про порядок здійснення банками операцій за гарантіями в національній та іноземних валютах (табл. 7.1).

Таблиця 7.1

Визначення основних понять щодо гарантій та операцій з ними

Поняття	Визначення
Авізуючий банк	Банк, який авізує та надає письмове повідомлення бенефіціару або банку бенефіціара про умови наданої гарантії на користь бенефіціара
Банк бенефіціара	Банк, що обслуговує бенефіціара за гарантією
Банк-гарант	Банк, який надає гарантію на користь бенефіціара
Банк-контргарант	Банк, який надає контргарантію на користь банку-гаранта або на користь іншого банку-контргаранта
Вимога	Лист або повідомлення з вимогою до банку-гаранта/банку-контргаранта сплатити кошти за гарантією. Вимога складається бенефіціаром і подається за довільною письмовою формою (у якій має зазначатися причина порушення принципалом основного зобов'язання, забезпеченого гарантією) або надсилається у формі повідомлення банку-гаранту/банку-контргаранту
Гарантійний випадок	Факт порушення принципалом перед бенефіціаром зобов'язання, забезпеченого гарантією, у зв'язку із настанням якого банк-гарант одержує вимогу бенефіціара на сплату коштів відповідно до виданої гарантії з урахуванням умов наданої гарантії та протягом строку дії гарантії
Гарантійний лист	Гарантія, що оформлена належним чином на паперовому носії
Гарантія	Спосіб забезпечення виконання зобов'язань, відповідно до якого банк-гарант бере на себе грошове зобов'язання перед бенефіціаром (оформлене в письмовій формі або у формі повідомлення) сплатити кошти за принципала в разі невиконання останнім своїх зобов'язань у повному обсязі або їх частину в разі пред'явлення бенефіціаром вимоги та дотримання всіх вимог, передбачених умовами гарантії. Зобов'язання банку-гаранта перед бенефіціаром не залежить від основного зобов'язання принципала (його припинення або недійсності), зокрема і тоді, коли посилання на таке зобов'язання безпосередньо міститься в тексті гарантії
Контргарантія	Гарантія, яку надає банк-контргарант на користь банку-гаранта або іншого банку-контргаранта
Принципал	Особа, за заявою якої надається гарантія/контргарантія
Тендерна документація	Документація, що готується замовником тендера і передається особам (учасникам тендера) для підготовки та їх участі в тендері

Доцільно пояснити різницю між такими поняттями, як "гарантія" та "поручництво". **Поручництво** є однією з форм гарантії і є договором, згідно з яким одна особа (поручник) бере на себе перед кредитором відповідальність за виконання боржником зобов'язання у повному обсязі або тільки частково. Порука має акцесорний характер і має силу тільки в тому випадку, коли головне зобов'язання є чинним. За формою порука може бути простою або солідарною. Принциповими моментами, які відрізняють поручництво від гарантії є:

1) зобов'язання поручника поширюється тільки на зобов'язання основного боржника, він платить лише в тому разі, коли доведено, що основний боржник не виконав договір із кредитором;

2) зобов'язання гаранта є самостійним, тобто не залежить від договірних стосунків між принципалом і бенефіціаром;

3) гарантія за своєю суттю є самостійною угодою, незалежною від основного контракту або тендера, на яких вона ґрунтується, тому гарант ніяким чином не пов'язаний таким контрактом або тендером, незважаючи на те, що посилання на них є в тексті гарантії;

4) обов'язок гаранта – сплатити грошову суму, зазначену в гарантії, під час подання письмової вимоги платити та інших документів, зазначених у гарантії, які за зовнішніми ознаками відповідають умовам, описаним у гарантії [6].

Основні види гарантій охарактеризовані у табл. 7.2.

Таблиця 7.2

Види гарантій

Види	Характеристика
Відклична гарантія	Гарантія, умови якої можуть бути в будь-який час змінені і вона може бути відкликана банком-гарантом за заявою принципала без попереднього повідомлення бенефіціара
Безвідклична гарантія	Гарантія, умови якої не можуть бути змінені і вона не може бути припинена банком-гарантом згідно із заявою принципала без згоди та погодження з бенефіціаром
Безумовна гарантія	Гарантія, за якою банк-гарант у разі порушення принципалом свого зобов'язання, забезпеченого гарантією, сплачує кошти бенефіціару за першою його вимогою без подання будь-яких інших документів або виконання будь-яких інших умов
Умовна гарантія	Гарантія, за якою банк-гарант у разі порушення принципалом свого зобов'язання, забезпеченого гарантією, сплачує кошти бенефіціару на підставі вимоги бенефіціара та в разі виконання ним відповідних умов або подання документів, зазначених у гарантії

Щодо умовної гарантії, то доцільно надати пояснення: до умов, які можуть висуватися додатково, належать, як правило, такі:

бенефіціар повинен вказати причину заявлення своєї вимоги за гарантією, наприклад, додаючи сертифікат про те, що він виконав свої зобов'язання за контрактом, а його контрагент не здійснив платіж у встановлені строки;

до вимоги бенефіціара на платіж у рахунок гарантії мають бути додані документи, які підтверджують виконання ним своїх зобов'язань за контрактом (комерційні і/або інші документи); такі гарантії, що передбачають подання комплекту документів на відвантаження, називаються документарними;

вимога бенефіціара в рахунок гарантії повинна бути підтверджена спеціальним документом – свідоцтвом повноважного представника третьої особи (наприклад, торговельної або торговельно-промислової палати, органу сертифікації товару, арбітражу) про те, що контрагент (принципал) не виконав своїх зобов'язань;

згода принципала на здійснення платежу в рахунок гарантії – така умовна гарантія найменш вигідна для бенефіціара [6]

Текст типової банківської тендерної гарантії подано на рис. 7.2.

Усі гарантії повинні містити такі обов'язкові умови:

- 1) найменування принципала;
- 2) найменування бенефіціара;
- 3) найменування гаранта;
- 4) посилання на основний контракт, у якому передбачена необхідність видачі гарантії;
- 5) максимальну грошову суму, що підлягає виплаті, і валюту платежу;
- 6) строк, на який видана гарантія, або подія, у разі настання якої припиняється гарантійне зобов'язання;
- 7) умови, на підставі яких здійснюється платіж;
- 8) положення, спрямовані на скорочення суми гарантійних виплат.

У міжнародній практиці розрізняють два види банківських гарантії – платіжні та договірні (контрактні) гарантії.

Платіжні гарантії виставляються банками-гарантами в забезпечення платіжних зобов'язань покупців (боржників) щодо продавців (кредиторів), вони захищають інтереси експортерів під час розрахунків за відкритим рахунком, у формі інкасо, під час розрахунків на умовах комерційного кредиту.

БАНКІВСЬКА ГАРАНТІЯ

№ GTD00550003

від 08.01.2016 р.

Ми, ПУАТ “Золотий Міжнародний банк”, були проінформовані про те, що відповідь на Ваше оголошення торгів від 28 грудня 2015 року Товариства з обмеженою відповідальністю «МаксДІН», 61031, м. Харків, пр. Гагаріна, 211 (далі «Учасник») надало Вам (далі “Замовнику”) пропозицію щодо виконання поставки м’яса для забезпечення потреб Головного управління внутрішніх військ МВС України за рахунок державних коштів та за умовами торгів вимагається видача банківської Гарантії як тендерного забезпечення.

На цій підставі ми, ПУАТ “Золотий Міжнародний банк”, вул. Університетська 2а, м. Київ, 31000, Україна (далі “Банк”) беремо на себе безвідкличні зобов’язання негайно сплатити Вам за Вашою першою письмовою вимогою надісланою за адресою: ПУАТ “Золотий Міжнародний банк”, вул. Університетська 2а, м. Київ, 31000, Україна, суму в межах 200 000,00 грн (двісті тисяч гривень 00 коп.) за умови Вашого письмового підтвердження, що Учасник не виконав своїх зобов’язань, що передбачаються його пропозицією, разом із зазначенням, що сума підлягає до сплати за однією або усіма такими умовами: а) учасник відкликає або змінює свою пропозицію після кінцевого терміну її подання; б) учасник відмовляється від підписання Договору після оголошення його переможцем торгів.

З метою встановлення справжності, письмова вимога Замовника має супроводжуватись тестованим СВІФТ або Телекс повідомленням банку Замовника, яке б підтверджувало справжність підписів Замовника на його письмовій вимозі, а також те, що особи, які підписали вимогу Замовника, мають усі відповідні повноваження на підпис вимоги за цією гарантією.

Термін дії цієї гарантії як тендерного забезпечення припиняється 08.02.2016 р., навіть якщо оригінал цієї гарантії не повернений до ПУАТ «Золотий Міжнародний банк». Ваша письмова вимога за цією гарантією повинна надійти до нас до або у цей день. Першу ж вимогу Замовника, що надійде до Банку впродовж строку дійсності гарантії буде виконано Банком упродовж двох банківських днів після дати одержання вимоги і тестованого СВІФТ або Телекс повідомлення банку Замовника, як це було зазначено.

За умови повернення до Банку оригіналу цієї Гарантії, незалежно від того, яка зі сторін її повернула, дія цієї Гарантії припиняється.

Передача прав за цією Гарантією можлива тільки за нашою письмовою згодою.

Ця гарантія як тендерне забезпечення підпорядковується законодавству України

Рис. 7.2. Текст типової гарантії як тендерного забезпечення

Договірні (контрактні) гарантії виставляються банками-гарантами для забезпечення платежів за будь-якими договорами.

До основних видів договірних гарантій належать: гарантії повернення авансу, тендерні гарантії (гарантії участі у тендерних торгах), гарантії на тимчасове ввезення товару (гарантія митного очищення), гарантія якості, гарантія платежу, гарантія забезпечення кредиту, гарантія коносаменту, гарантія постачання, судова гарантія та ін.

Детальну інформацію щодо правил роботи з договірними гарантіями можна побачити у статтях 3 – 8 Уніфікованих правил щодо договірних гарантій [42].

7.2. Учасники гарантійних операцій і взаємовідносини між ними

Банківська гарантія може виставлятися бенефіціару прямо (пряма банківська гарантія), або з авізуванням через його банк (непряма банківська гарантія). У гарантійній операції беруть участь такі сторони: принцип, гарант, бенефіціар, авізуючий банк (рис. 7.3).

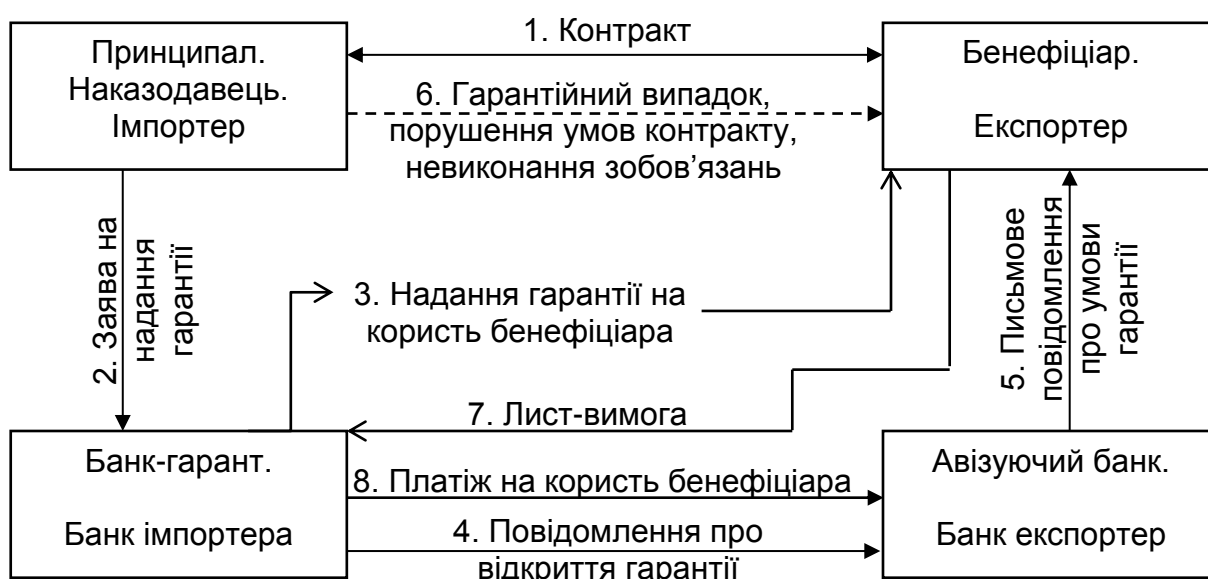

Рис. 7.3. Загальна схема здійснення гарантійної операції

У зв'язку з тим, що використання Уніфікованих правил щодо гарантій має факультативний характер, експортеру перед наданням наказу на виставлення гарантії бажано отримати консультацію в банку, законодавчих особливостей, видів і форм гарантій, прав та зобов'язань сторін. Порядку оформлення та подання принципалом до банку-гаранта заяви

про надання гарантії (рис. 7.4) присвячена Глава 1 Розділу II Положення про порядок здійснення банками операцій за гарантіями в національній та іноземних валютах [35].

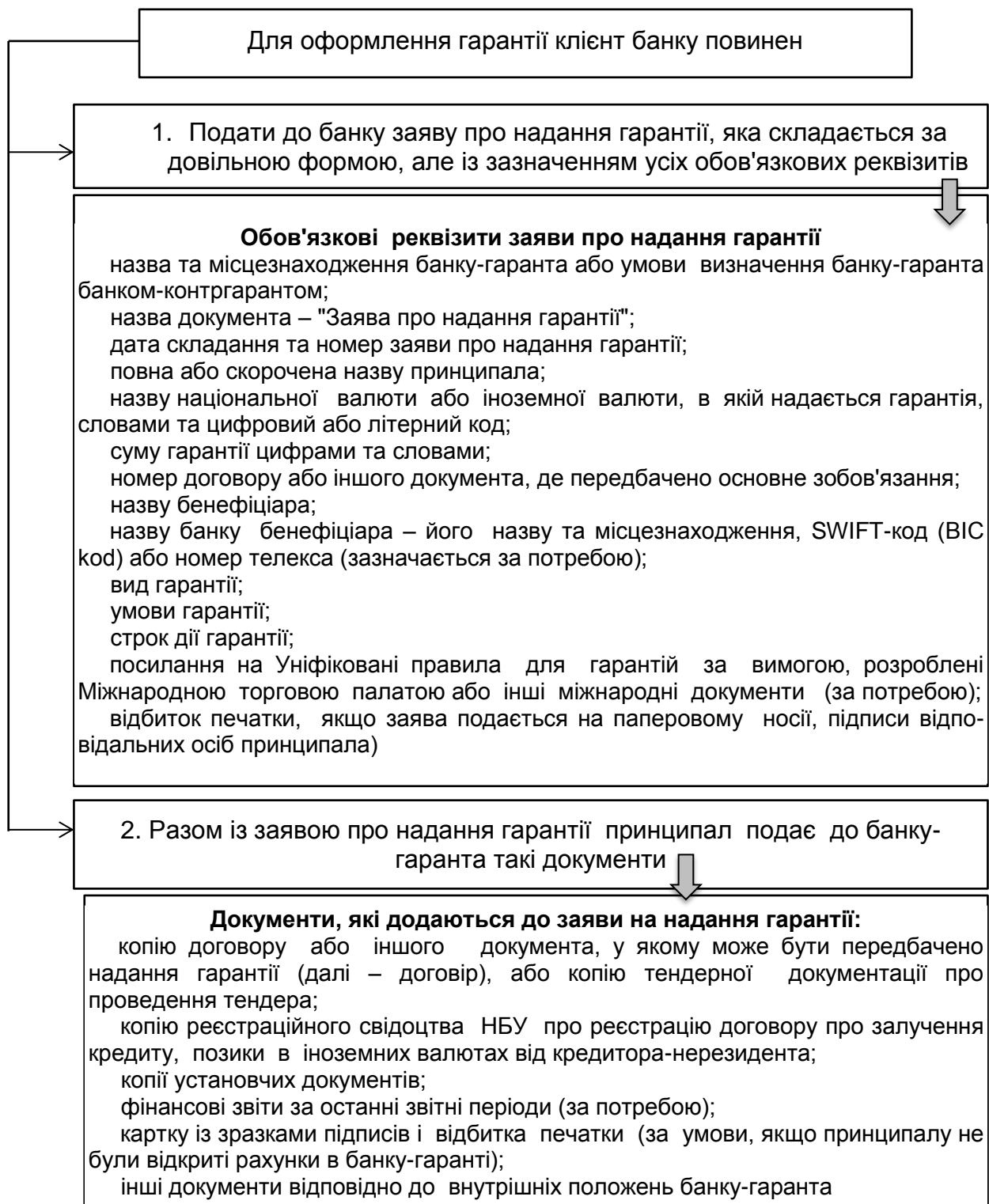

Рис. 7.4. Порядок оформлення та подання принципалом до банку-гаранта заяви про надання гарантії

Співробітник банку перевіряє отримані документи, складає проект гарантії банку або доручення іноземному банку про видачу гарантії за рахунок уповноваженого банку (контргарантії останнього) і передає їх на підпис особі, яка має право підпису таких документів у банку. Підписані гарантії і контргарантії уповноваженого банку реєструються в спеціальному журналі (табл. 7.3).

Таблиця 7.3

Журнал обліку виданих гарантій

Номер гарантії	Найменування клієнта-принципала	Найменування бенефіціара	Найменування банку бенефіціара	Сума гарантії в іноземній валюті	Термін дії гарантії

Видані банками гарантії, відповідно до умов гарантії, передаються з супроводжувальним листом клієнтам для подальшого їх передання бенефіціару або направляються останньому безпосередньо через іноземний банк [35].

Гарантія вступає в силу з моменту її видачі. Гарант несе відповідальність перед бенефіціаром тільки відповідно до умов гарантії, доповнення до неї або справжніми правилами й тільки в розмірі суми, що не перевищує зазначену в гарантії або доповненні до неї суму [35].

Порядку сплати банком-гарантом (резидентом) коштів за гарантією в разі настання гарантійного випадку (табл. 7.4) присвячена Глава 4 Розділу II Положення про порядок здійснення банками операцій за гарантіями в національній та іноземних валютах [35].

Таблиця 7.4

Етапи сплати банком-гарантом (резидентом) коштів за гарантією у разі настання гарантійного випадку

Етапи	Зміст етапу
1	2
1	Банк-гарант (резидент), отримавши від бенефіціара або банку бенефіціара, або іншого банку вимогу, має переконатися в достовірності цієї вимоги. У разі отримання вимоги від бенефіціара банк-гарант (резидент) повинен перевірити справжність підписів на вимозі або в разі отримання повідомлення від іншого банку про виставлення бенефіціаром вимоги – перевірити ключі, підписи, формат SWIFT

1	2
	У разі потреби банк-гарант (резидент) надсилає запит до банку бенефіціара або іншого банку, через який було передано вимогу, для уточнення достовірності цієї вимоги/повідомлення. Банк-гарант (резидент) приймає вимогу, яка відповідає умовам гарантії, надсилає копію цієї вимоги принципалу (разом із копіями документів, якими вона супроводжувалась, якщо подання таких документів передбачалось умовами гарантії) після отримання відповідних уточнень, що підтверджують її достовірність, або до отримання таких уточнень. Якщо після подання копії вимоги принципалу банк-гарант отримує письмове підтвердження недостовірності пред'явленої вимоги, то банк-гарант надсилає письмове повідомлення про такий факт принципалу та бенефіціару
2	Одержана вимога/повідомлення бенефіціара або банку бенефіціара є достатньою умовою для банку-гаранта (резидента) сплатити кошти бенефіціару за гарантією, якщо вимога/повідомлення та документи, обумовлені в гарантії, відповідатимуть умовам, які містяться в наданій гарантії, а також отримані банком-гарантом (резидентом) протягом строку дії гарантії і способом, зазначеним у гарантії
3	Сплата за вимогою/повідомленням коштів бенефіціару за гарантією здійснюється банком-гарантом (резидентом) на умовах і в строки, передбачені гарантією для оплати вимоги/повідомлення, та згідно з інструкціями і реквізитами, зазначеними в тексті гарантії та/або у вимозі/повідомленні, отриманими від бенефіціара/банку бенефіціара або іншого банку. Банк-гарант (резидент) здійснює перерахування коштів з рахунку, на якому обліковувалися кошти принципала для грошового забезпечення (покриття) гарантії, або з інших відповідних рахунків банку-гаранта (резидента). Якщо гарантія надавалася за рахунок іншого забезпечення, прийнятного для банку, то банк-гарант вирішує питання щодо погашення заборгованості принципала шляхом звернення стягнення на предмет застави або договірною списання коштів із поточних/депозитних рахунків принципала, або шляхом проведення інших дій, передбачених законодавством України (за умови, якщо це передбачено договором)
4	Банк-гарант (резидент) списує з позабалансового обліку гарантію, якщо: здійснена повна або часткова сплата бенефіціару коштів, на які видано гарантію; закінчився строк дії гарантії; бенефіціар відмовився від своїх прав за гарантією шляхом повернення до банку-гаранта оригіналу гарантії або шляхом подання банку-гаранту (резиденту) письмового підтвердження або повідомлення про звільнення банку-гаранта від зобов'язань за гарантією
5	У разі отримання вимоги/повідомлення не на повну суму коштів, що забезпечені гарантією, і здійснення банком-гарантом (резидентом) часткової сплати коштів банк-гарант (резидент) має списати з обліку суму, яка сплачена за гарантією

Усі документи, що надаються в банк, повинні бути перевірені гарантом, якщо документи не відповідають за зовнішніми ознаками умовам гарантії, вони повинні бути відхилені.

Гарант повинен без зволікання передати платіжну вимогу бенефіціара й супровідні його документи принципалові, а в необхідних випадках – емітенту для передачі принципалові. Якщо гарант вирішить відмовити сплачувати гарантовану суму, він повинен негайно повідомити про це бенефіціара [35].

Закінчення періоду часу, зазначеного в гарантії для пред'явлення платіжної вимоги, обумовлюється календарною датою або поданням певних документів гарантові. Гарантія припиняється на підставі подання гарантові самої гарантії або письмової заяви бенефіціара про звільнення гаранта від відповідальності за гарантійним зобов'язанням [35].

Якщо дія гарантії припинена на підставі її виконання (виплати гарантійної суми), у чинність закінчення терміну дії, анулювання або іншим шляхом, володіння гарантією або доповненням до неї не зберігає яких-небудь прав бенефіціара. Після виплати гарантійної суми гарант повинен негайно сповістити про це принципала або, у необхідному випадку, емітенту, що, у свою чергу, сповістить про це принципала [35].

Якщо інше не передбачено в гарантії, то застосовним правом буде право тієї країни, де розташований центр ділової активності гаранта або емітента (у випадку непрямой гарантії). Будь-яка суперечка між гарантом або бенефіціаром, яка пов'язана з гарантією, буде розглядатися в компетентному суді тієї країни, де перебуває центр ділової активності гаранта або емітента.

Запитання та завдання для самоконтролю

Контрольні запитання

1. Які принципи та сутність банківського гарантування?
2. Яким документом регламентується порядок використання міжнародних гарантій?
3. Солідарна та проста порука. Що означає акцесорний характер поруки?
4. Дайте характеристику відкличної та безвідкличної, умовної та безумовної гарантій.
5. Поясніть, чим відрізняються платіжні гарантії від контрактних.
6. Назвіть види контрактних гарантій.

Тести

1. У зовнішній торгівлі використовують такі види гарантій;

- а) прості та солідарні;
- б) фірмові, особисті, урядові, банківські;
- в) переказні, револьверні, трансферабельні, умовні.

2. Письмове одностороннє зобов'язання банку-гаранта, прийняте стосовно якої-небудь особи за дорученням іншої особи, у забезпечення виконання останнім своїх зобов'язань перед бенефіціаром – це:

- а) банківська гарантія;
- б) поручництво;
- в) задаток.

3. Одна з форм гарантії, є договором, згідно з яким одна особа бере на себе перед кредитором відповідальність за виконання боржником зобов'язання у повному обсязі або тільки частково, має акцесорний характер і має силу тільки в тому випадку, коли головне зобов'язання є чинним, – це:

- а) банківська гарантія;
- б) поручництво;
- в) завдаток.

4. Гарантія за своєю природою є:

а) самостійною угодою, незалежною від основного контракту або тендера, на яких вона ґрунтується, тому гарант ніяким чином не зв'язаний таким контрактом або тендером, незважаючи на те, що посилання на них утримується в тексті гарантії;

б) самостійною угодою, яка залежить від основного контракту або тендера, на яких вона ґрунтується;

в) не є самостійною угодою, залежить від основного контракту або тендера, на яких вона ґрунтується.

5. Сплатити грошову суму, зазначену в гарантії, під час подання письмової вимоги платити та інших документів, зазначених у гарантії, які за зовнішніми ознаками відповідають умовам, описаним у гарантії, – це:

- а) обов'язок принципала;
- б) обов'язок гаранта;
- в) обов'язок бенефіціара.

6. Відклична банківська гарантія є:

а) такою гарантією, яка може бути відкликана або її умови можуть бути змінені без попереднього повідомлення принципала;

б) такою гарантією, яка може бути відкликана або її умови можуть бути змінені без попереднього повідомлення бенефіціара;

в) такою гарантією, яка не може бути відкликана, її умови не можуть бути змінені без згоди бенефіціара.

7. Умовні гарантії є такими гарантіями, за реалізації яких необхідно виконувати певні умови. Як правило, до таких умов належать:

а) бенефіціар повинен вказати причину заявлення своєї вимоги за гарантією, наприклад, додавши сертифікат про те, що він виконав свої зобов'язання за контрактом, а його контрагент не здійснив платіж у встановлені строки;

б) до вимоги бенефіціара на платіж у рахунок гарантії мають бути додані документи, які підтверджують виконання ним своїх зобов'язань за контрактом (комерційні і/або інші документи);

в) вимога бенефіціара в рахунок гарантії повинна бути підтверджена спеціальним документом – свідоцтвом повноважного представника третьої особи (наприклад, торговельної або торговельно-промислової палати, органу сертифікації товару, арбітражу) про те, що контрагент (принципал) не виконав своїх зобов'язань.

8. Гарантії, що передбачають подання комплексу документів на відвантаження, називаються:

а) акцесорними;

б) трансферабельними;

в) документарними.

9. Гарантії, які застосовуються під час розрахунків за відкритим рахунком й у формі інкасо, під час розрахунків на умові комерційного кредиту. Вони виставляються банками-гарантами в забезпечення платіжних зобов'язань покупців (боржників) щодо продавців (кредиторів) – це:

а) платіжні гарантії;

б) документарні гарантії;

в) умовні гарантії;

г) особисті гарантії.

10. У процесі використання платіжних гарантій банки-гаранти просять виписувати товаророзпорядчі документи за їх наказом, а операція здійснюється аналогічно операціям із документарними акредитивами:

а) так;

б) ні.

11. Гарантія, яка складається банком імпортера на користь експортера і забезпечує узгоджене у контракті проведення платежу за торговою угодою у визначений день:

- а) платіжна гарантія;
- б) гарантія постачання;
- в) гарантія коносаментів;
- г) гарантія якості.

12. Документ, який забезпечує бенефіціару гарантії у разі нестач товарів, що виникають протягом визначеного періоду на випадок, якщо контрагент не усуне ці недоліки, – це:

- а) платіжна гарантія;
- б) гарантія постачання;
- в) гарантія коносаментів;
- г) гарантія якості.

13. Гарантія може завершитися такими шляхами:

- а) виконанням зобов'язань;
- б) пред'явленням претензії;
- в) пред'явленням комерційних документів.

14. Митна гарантія видається банками за дорученням підрядчиків для забезпечення безмитного тимчасового ввезення устаткування або матеріалів, необхідних для будівництва або проведення інших робіт. Вона вимагає:

а) ввезене устаткування після закінчення робіт повинно бути вивезене з країни;

б) у випадку, якщо устаткування не буде вивезено, гарантія забезпечить отримання або виплату мита;

в) ввезене устаткування після закінчення робіт не повинно бути вивезене з країни, а у випадку, якщо устаткування буде вивезено, то гарантія забезпечить отримання або виплату мита.

15. Наказодавець за гарантією, який уповноважує свій банк виставити гарантію, він же дає інструкції своєму банку щодо того, яку гарантію необхідно надати (її вигляд, сума, дата закінчення строку дії, специфічні умови тощо) – це:

- а) трасант;
- б) принципал;
- в) бенефіціар.

16. Банк бенефіціара під час здійснення гарантійної операції – це:

- а) інкасуєчий банк;
- б) банк-гарант;
- в) авізуєчий банк;
- г) виконуючий банк;
- д) підтверджуючий банк.

17. Гарантія вступає в силу:

- а) з моменту її видачі;
- б) з моменту укладання зовнішньоекономічного контракту;
- в) з моменту подання претензії.

18. Платіжна вимога повинна бути відхилена гарантом, якщо:

а) вимога про сплату гарантійної суми складена відповідно до умов гарантії до припинення її дії, а саме, до закінчення терміну її дії, обумовленого календарною датою або настанням певної події;

б) усі документи, зазначені в гарантії й необхідні для пред'явлення платіжної вимоги, а також будь-яка заява представлені гарантові після закінчення терміну дії гарантії в місці її видачі;

в) документи, що надаються в банк, не відповідають за зовнішніми ознаками умовам гарантії;

г) платіжна вимога зроблена в письмовій формі на додаток до документів, які перелічені у самій гарантії.

19. Будь-яка суперечка між гарантом або бенефіціаром, яка пов'язана з гарантією, буде розглядатися:

а) у компетентному суді тієї країни, де перебуває центр ділової активності гаранта або емітента;

б) у компетентному суді тієї країни, де перебуває центр ділової активності бенефіціара;

в) у компетентному суді тієї країни, де перебуває центр ділової активності принципала;

г) у будь-якому суді відповідно до фінансового міжнародного законодавства.

20. Непряма гарантія використовується, якщо:

а) немає прямого зв'язку між банком принципала і бенефіціаром за гарантією;

б) банк-гарант і банк, що авізує, не є кореспондентами, тому в операції беруть участь банки-посередники (загальний кореспондент);

в) банк-гарант надає гарантію на користь бенефіціара.

Практичні завдання

Завдання 7.1. Надайте кваліфіковану консультацію клієнтам банку щодо таких питань.

Поясніть різницю між поручництвом та платіжним зобов'язанням.

Клієнт А банку експортує сировину в Італію, йому надійшла пропозиція від нових клієнтів з Польщі. Який вид банківської гарантії можна порекомендувати?

Клієнт Б банку бажає імпортувати поліграфічне обладнання з Німеччини і бажає обрати вид контрактної гарантії.

Яким чином і на яких умовах може бути видана банківська гарантія? Розкрийте особливості використання контрактної гарантії.

Завдання 7.2. Фірма-клієнт банку, здійснює упродовж півроку експортні операції, використовуючи акредитивну форму розрахунків. Фірма звернулася до банку із запитанням про доцільність застосування інкасової форми розрахунків з її постійними контрагентами.

Поясніть клієнтові, чим відрізняється документарне інкасо від чистого інкасо. Яку саме форму інкасо доцільно запропонувати клієнтові?

Поясніть клієнтові, чим відрізняються акредитивна та інкасова форми розрахунків, а також наведіть їх позитивні та негативні властивості. Яку саме форму розрахунків доцільно запропонувати клієнтові?

Завдання 7.3. До банку 15 квітня надійшли такі акредитивні заяви:

1. Від деревообробного комбінату з Італії на 130 тис. євро для розрахунків із лісгоспом (Україна) за деревину. Акредитив безвідкличний, з депонуванням коштів у виконуючому банку, умовою використання акредитиву є заборона його часткового використання постачальником.

2. Від фірми-реалізатора одягу з Німеччини для розрахунків із швейною фабрикою на суму 80 тис. євро. Акредитив відкличний, непокритий.

3. Від заводу з Польщі на ім'я кабельного заводу для розрахунків за кабельну продукцію. Акредитив безвідкличний, з покриттям у виконуючому банку, платежі за акредитивом проти залізничних квитанцій без акцепту уповноваженого покупця, сума акредитиву – 115 тис. євро.

17 квітня до банку надійшли від постачальників реєстри документів: від лісгоспу на 125 тис. євро про відвантаження продукції італійському деревообробному комбінату;

від швейної фабрики про відвантаження продукції на 60 тис. євро із повідомленням про відмову фабрики від подальшого використання акредитиву;

від кабельного заводу про відвантаження продукції заводу в Польщі на 115 тис. грн. На реєстрах рахунків, які подав до банку кабельний завод, були зроблені акцептовані написи уповноваженої особи заявника акредитиву.

Перелічити дії банку під час одержання заяв про виставлення акредитивів від банків-емітентів. Що зробить виконуючий банк, одержавши від постачальників реєстри документів і транспортні документи? Дії виконуючого банку з невикористаним залишком акредитиву після закінчення його строку дії або відмови постачальника від подальшого використання акредитиву. Назвати позитивні і негативні властивості акредитивної форми розрахунків, намалювати схему документообігу під час використання в розрахунках документарного акредитиву.

Завдання 7.4. Українська кондитерська фабрика розраховується з маслозаводом за допомогою акредитива. Угодою між ними передбачено безвідкличний акредитив на суму 150 тис. грн. Фабрика 10 квітня звернулася до банку з проханням відкрити непокритий акредитив. Кореспондентським договором між банком-емітентом і виконуючим банком за авізування та інші операції з акредитивом передбачено комісійних 0,1 %.

Після перевірки всіх необхідних документів фабрики банк відкрив їй непокритий гарантований акредитив. 18 квітня банк-емітент отримав від виконуючого банку реєстр документів на 120 тис. грн та інші передбачені умовами акредитива документи. На рахунку кондитерської фабрики залишок коштів на 18 квітня становив 30 тис. грн.

Рекомендована література: [1 – 6; 35; 42].

8. Банківське фінансування зовнішньоторговельних угод

Мета – набути здатність фінансувати міжнародні розрахунки клієнтів і оформлювати відповідні документи.

Основні питання

8.1. Види і форми міжнародного кредиту.

8.2. Міжнародний факторинг та форфейтинг.

8.3. Лізинг у фінансуванні зовнішньоекономічних угод.

Компетентності, що формуються за темою:

знання: сутність та види банківського кредитування, сутність міжнародного фінансового лізингу, факторингу, форфейтингу;

уміння: визначати умови фінансування зовнішньоекономічних операцій клієнтів, супроводжувати міжнародні кредитні операції, оформляти форфейтингові угоди та угоди фінансового лізингу;

комунікації: донесення до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень та власного досвіду щодо способів фінансування зовнішньоекономічних угод;

автономність та відповідальність: відповідати за надані консультації щодо фінансування зовнішньоекономічних угод, відповідати за оформлені угоди з фінансування зовнішньоекономічних угод.

Ключові терміни: міжнародний кредит, фінансовий лізинг, міжнародний факторинг, форфейтинг, фінансування, фінансове забезпечення.

8.1. Види і форми міжнародного кредиту

У роботі будь-якого підприємства часто виникає ситуація наявності розривів у часі та фінансах щодо виконання власних зобов'язань перед постачальниками та отриманням платежів від покупців. У зв'язку із цим виникає необхідність отримання додаткового фінансування власної діяльності, у тому числі й зовнішньоекономічної. Для цього банки пропонують своїм клієнтам різні інструменти: кредити, факторинг, форфейтинг і лізинг.

У найбільш загальному розумінні **міжнародний кредит** – рух судного капіталу в сфері міжнародних економічних відносин, пов'язаний з наданням валютних і товарних ресурсів на умовах строковості, платності, поверненості, забезпеченості та цільового використання [6].

Кредиторами зовнішньоторговельних угод можуть бути банки, держава, експортери, імпортери, кредитно-фінансові організації. Однак здебільшого кредитування зовнішньої торгівлі здійснюється банками. Міжнародні кредити можна класифікувати за такими основними ознаками:

за джерелами міжнародні кредити розподіляють на внутрішнє, іноземне і змішане кредитування зовнішньої торгівлі;

за призначенням міжнародні кредити розподіляють на комерційні, фінансові та "проміжні" (фінансування підрядних робіт);

за видами: товарні, які надаються експортерами своїм покупцям, та валютні або банківські.

за валютою кредиту. Міжнародні кредити можуть бути надані в валюті країни боржника, країни кредитора або третьої країни;

за строками міжнародні кредити поділяють на короткострокові (до одного року), середньострокові (від одного до трьох років) та довгострокові (більше трьох років);

за технікою надання розрізняються: фінансові кредити, які перераховують на рахунок боржника; акцептні кредити (акцепт тратт); депозитні сертифікати; облігаційні позики та ін.

Основними видами міжнародних кредитів є: фірмовий (або комерційний), банківський, урядовий, кредит міжнародної фінансової організації.

Фірмовим кредитом називається кредит, який надається підприємством (фірмою) однієї країни підприємству (фірмі) іншої країни. Різновиди фірмового кредиту: вексельний кредит, кредит за відкритим рахунком, купівельний аванс, обліковий кредит, овердрафт, акцептний кредит, факторинг, форфейтинг, лізинг.

Банківські кредити надаються банками чи іншими кредитними установами, які мають відповідний дозвіл на здійснення кредитних операцій. Банківські гарантії розподіляються на два види: фінансові та експортні. Фінансовий кредит забезпечує можливість здійснювати торгівлю на будь-якому ринку, він частіше не пов'язаний із поставками товару. Експортний кредит навпаки використовується лише для закупівлі товару в країні кредитора. Такий кредит надається банком експортера банку імпортера чи безпосередньо імпортеру.

Урядові кредити надаються урядом однієї країни уряду іншої країни за рахунок державного бюджету.

Кредити міжнародних організацій. МВФ та МБРР – це міжнародні валютно-кредитні установи, які надають стабілізаційні та структурні кредитні, спрямовані на розвиток економіки країни.

У сфері міжнародної торгівлі **кредитування імпорту** може бути здійснено на базі: векселя, документарного акредитиву, прямого банківського кредитування імпортера.

Вексельний кредит – це кредит, що оформлюється шляхом виставлення переказного векселя на імпортера, який акцептує його після одержання товаросупроводжувальних і платіжних документів [4; 6].

Для підвищення надійності операції з векселями у міжнародних розрахунках використовують банківський акцепт, який дозволяє знизити ризик неплатежу за векселями. Акцептний кредит – це кредит, наданий

банком у формі акцепту переказного векселя, що виставляється на банк експортерами та імпортерами. У міжнародній практиці часто використовується акцептно-рамбурсний кредит (банк акцептує тратти, що виставляються на них іноземними комерційними фірмами) [4; 6].

Однією з функцій документарного акредитиву є кредитна функція, яка реалізується шляхом використання таких форм акредитиву, як: акцептний акредитив, акредитив із відстрочкою, компенсаційний акредитив.

Кредитування експортера може бути здійснено у формах: аванс під інкасо, акредитив з авансом, урахування та акцепт векселів, овердрафт як у національній, так і в іноземній валюті для забезпечення можливості здійснення торговельних операцій.

Аванс під інкасо та акредитив з авансом використовують, якщо необхідно кредитувати експортера перед відвантаженням товару. Аванс експортеру видається під його письмове зобов'язання подати у визначений строк необхідні документи. Одним із методів короткострокового кредитування експортера є акцептні кредитні лінії, які можна розглядати як угоди, відповідно до яких банк дає згоду акцептувати векселі, що виписані на нього експортером під забезпечення торговельними векселями на товари, що експортуються. Овердрафт є негативним балансом на поточному рахунку клієнта банку, це форма короткострокового кредиту, надання якого здійснюється шляхом списання банком коштів із рахунку клієнта понад його залишок.

Міжнародний комерційний (фірмовий) кредит – це кредит, який надається постачальником покупцеві у вигляді відстрочки платежу за поставлений товар. Під фірмовим кредитом розуміють не тільки розстрочку платежу, а й авансовий платіж.

У разі надання фірмового кредиту в контракті зазначають: його вид, термін і ціну; валюту отримання і валюту погашення кредиту; спосіб погашення основного боргу; умови нарахування і сплати відсотків; гарантії та ін. Крім того, в контракті обумовлюється графік поставки товару та графік погашення основного боргу і відсотків.

Експортер за рахунок використання фірмового кредиту прискорює реалізацію продукції та отримує додатковий прибуток у формі відсотка, а імпортер отримує відстрочку платежу. Частіше всього фірмові кредити оформляються векселем або надаються за відкритим рахунком.

У світовій практиці використовують таку формулу обчислення відсотків, нарахованих за фірмовий кредит:

$$B = \frac{C \times r \times d}{360 \times 100 \%}$$

де B – вартісна величина нарахованих відсотків;

C – величина основного боргу;

r – річна відсоткова ставка за кредит;

d – кількість днів користування кредитом;

360 – кількість днів у році, прийнята за базу (може використовуватись 365 днів).

У світовій практиці під час поступової оплати продукції використовують два способи калькуляції нарахованих відсотків: лінійний і штафельний [4; 6]. За **лінійного методу** величину відсотків розраховують для кожної частини кредиту окремо з дати його надання, а за **штафельного методу** відсотки нараховують на залишок основного боргу за період із дати його використання до дати погашення.

Експортери та імпортери під час визначення умов кредитування можуть обирати способи нарахування і сплати відсотків: прогресивний, регресивний і пропорційний (змішаний). За **прогресивного способу** відсотки нараховують із суми наступної тратти з дати її виставлення до дати оплати. У цьому разі сума відсотків, яка сплачується з першої тратти, найменша, надалі сума сплачених відсотків збільшуватиметься. За **регресивного способу** відсотки нараховують із залишкової суми заборгованості від дати останнього платежу. У цьому випадку з першим платежем сплачується найбільша сума відсотків, потім вони поступово зменшуються. **Пропорційний (змішаний) спосіб** нарахування відсотків полягає в обчисленні загальної суми за кредит і діленні її на кількість платежів (траншів).

Процес кредитування міжнародної діяльності можна умовно розподілити на кілька етапів, кожний з яких робить свій внесок у якісну характеристику кредиту і визначає ступінь його надійності, а також рівень прибутковості банку:

1. Одержання і розгляд заявки на надання кредиту, а також інтерв'ю з майбутнім позичальником.
2. Аналіз кредиту та оцінювання кредитоспроможності позичальника.
3. Структурування кредиту.
4. Підготовка і підписання кредитного договору.
5. Контроль за виконанням умов кредитного договору і погашенням кредиту.

Етапи процесу банківського кредитування не відрізняються від процесу внутрішньодержавного кредитування, але окрему увагу необхідно приділяти зниженню ризиків, які притаманні міжнародним кредитним операціям.

Особливим видом фінансування є **кредити міжнародних фінансових організацій**. Україна почала співробітництво з міжнародними кредитними організаціями у 1992 році з моменту прийняття Закону "Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної Асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях та інвестицій" та Указу Президента "Про членство України в Європейському банку реконструкції та розвитку".

З метою підвищення ефективності міжнародного кредитування забезпечення зобов'язань юридичних осіб-резидентів відносно погашення іноземних кредитів Національним банком встановлено порядок залучення іноземних кредитів і надання гарантій Кабінету Міністрів України.

Міжнародне кредитування може бути здійснено шляхом відкриття кредитних ліній або укладання угод щодо спільного фінансування. Основними міжнародними кредиторами України європейський банк реконструкції та розвитку та Світовий банк. ЄБРР здійснює фінансування під гарантію уряду крупних проектів, які спрямовані на розвиток окремих галузей (транспорт, зв'язок, енергетика) економіки. Позиками світового банку фінансуються проекти у вугільному секторі, енергетичній галузі, сільському господарстві, соціальній та управлінській сферах [4; 6].

Розробленням проектів із залучення в Україну та використання суб'єктами підприємницької діяльності іноземних кредитів під гарантії Кабінету Міністрів України займаються центральні органи виконавчої влади, галузеві управління і відділи Кабінету Міністрів, Міністерство фінансів, Міністерство економіки, Національна агенція України з питань розвитку та європейської інтеграції, банки-агенти ("Укрексімбанк", "Правекс-банк", "Фінанси та кредит", "Приватбанк" та ін.).

Для отримання гарантії необхідно подати до Кабінету Міністрів України юридичною особою-резидентом такі документи:

лист-заяву на отримання гарантій Кабінету Міністрів України для забезпечення зобов'язань щодо погашення кредиту;

висновок-підтримку проекту від органу центральної виконавчої влади відповідної галузі (галузевого міністерства) з висновком техніко-технологічної експертизи проекту (за підписом міністра на ім'я голови Валютно-кредитної ради Кабінету Міністрів України);

техніко-економічне обґрунтування (бізнес-план) із детальним аналізом вартості й обсягу товарів (послуг), що забезпечуватимуть окупність заявленого проекту;

анкету позичальника;

документи, що підтверджують можливість погашення кредиту.

У разі прийняття Кабінетом Міністрів позитивного рішення юридична особа-резидент подає до Департаменту міжнародного з розвитку та європейської інтеграції Мінекономіки, Мінфіну, банку-агента повний пакет документів для остаточної експертизи проекту.

У процесі кредитування міжнародними банками важливу роль відіграють банки-агенти. В Україні необхідно виокремити Державний експортно-імпортний банк України, який є спеціалізованим банком, що проводить операції за спільним фінансуванням з Міжнародним банком реконструкції та розвитку Проекту розвитку експорту. Цей проект спрямований на сприяння розвитку експортних можливостей вітчизняних виробників товарів і послуг, їх кредитування, а також надання технічної допомоги (грантового фінансування) [17; 18].

"Укрексімбанк" здійснює пряме кредитування вітчизняних виробників, а також проводить оцінювання проектів розвитку експорту, здійснює банківський нагляд за реалізацією проекту, а також систематично оцінює кредитоспроможність позичальника.

Відповідно до кредитної політики банку за рахунок кредитних коштів "Укрексімбанк" може фінансувати оплату зовнішньоекономічних контрактів, придбання необхідних технологій, обладнання, устаткування, здійснення інших закупівель, що мають інвестиційний характер, будівельних і монтажних робіт, оплати консалтингових послуг тощо.

МБРР надає кредити підприємствам, які відповідають таким вимогам: стабільно (прибуткове) працювати протягом кількох останніх років; частка державної власності не повинна перевищувати 50 %; фактично здійснювати експортну діяльність і планувати її розвиток або, якщо підприємство не здійснювало експортної діяльності, у проекті повинно бути детальне обґрунтування її започаткування;

протягом всього терміну реалізації проекту підтримувати значення коефіцієнта обслуговування боргу не нижчим 15 %;

передбачати власний внесок у розмірі не менше 30 % від загальної вартості проекту (кошти, основні засоби, матеріально-технічні запаси, технології, ноу-хау тощо);

протягом всього терміну реалізації підтримувати співвідношення власних і залучених коштів (у тому числі суму кредиту, який підприємство планує залучити для здійснення проекту) не більше ніж 30 : 70 %; відкрити основні рахунки в "Укресімбанку" та здійснювати через них усі розрахунки за проектом [4; 6].

МБРР встановлено галузі, заборонені для фінансування, а саме:

- виробництво тютюну та тютюнових виробів;
- виробництво фарб, що містять свинець;
- виробництво радіоактивних продуктів;
- виробництво електричного та побутового обладнання, яке використовує і містить фреони;
- ввезення шкідливих відходів в Україну (для захоронення або перероблення);
- виробництво наркотичних засобів;
- виробництво озброєння і боєприпасів та ін.

Після видачі кредиту важливим моментом є організація ефективної системи моніторингу за операцією. Контроль за іноземними кредитами, особливо під гарантію Кабінету Міністрів України здійснюється шляхом перевірок: банками-агентами Кабінету Міністрів України; органами державної податкової служби; митними органами. Звіти щодо використання кредитів надаються банками-агентами в Кабінет Міністрів та в міжнародні кредитно-фінансові установи.

8.2. Міжнародний факторинг та форфейтинг

Специфічними різновидами кредитування експортно-імпортних операцій є: факторинг, форфейтинг і лізинг.

Міжнародний факторинг – це операція кредитного характеру, яка полягає у придбанні спеціалізованою фінансовою компанією або банком грошових вимог експортера до імпортера та їх інкасація [4; 6].

Факторинг є торгово-комісійною і водночас посередницькою послугою банку чи спеціалізованої компанії – фактора. У загальному вигляді факторинг – це викуп платіжних вимог у постачальника товарів чи послуг. Розрізняють два види факторингу: конвенційний та конфіденційний.

Конвенційний факторинг – це універсальна система фінансового обслуговування клієнтів, що містить бухгалтерський облік, розрахунки з постачальниками і покупцями, страхове кредитування та ін.

Конфіденційний факторинг обмежується виконанням тільки окремих операцій: поступка права на одержання грошей, сплата боргів.

Загальна схема факторингової операції подана на рис. 8.1.

Слід зауважити, що на рис. 8.1 банк-фактор і банк імпортера можуть співпадати, проте принципово це не змінює схему здійснення факторингової операції.

Існує думка, яка в загальному розумінні є правильною, що міжнародний факторинг і є форфейтингом. Проте ці поняття мають певні відмінності, про які слід зазначити (табл. 8.1).

Форфейтинг – це купівля банком зобов'язань, строк оплати яких не настав, які виникли в результаті поставки товарів або надання послуг переважно за експортно-імпортними угодами без права регресу на будь-якого попереднього кредитора. Засобами платежу за форфейтингом можуть бути: вексель, рахунок без права регресу, ефективний рахунок.

Рис. 8.1. **Схема здійснення факторингової операції**

Під час форфейтування продавець вимоги (експортер) захищає себе від будь-якого регресу включенням у індосамент слів "без обороту", він

акцептує векселя і прагне передати всі ризики і відповідальність за інкасування форфейтеру в обмін на негайну оплату готівкою.

Таблиця 8.1

Основні відмінності факторингу і форфейтингу

Характеристика	Факторинг	Форфейтинг
Рівень фінансування	Державний (внутрішній)	Міжнародний
Обсяги фінансування	Як правило менше \$500 тис.	Обов'язково більше \$500 тис.
Строки фінансування	90 – 180 днів	180 днів – кілька років
Валюта фінансування	Національна	Долар, євро, швейцарський франк
Ризики, які покриваються	Комерційні	Ризики валюти, країни, комерційні, відсоткової ставки
Додаткові гарантії	Не потребує	Потребує акцепту й авалю або додаткової гарантії третьої особи

Дані табл. 8.1 показують, що форфейтинг (на відміну від факторингу) покриває ще й валютний ризик, відсотковий і ризик країни.

Важливі вимоги (основні пункти заявки на форфейтинг):

1. Валюта, сума і період фінансування.
2. Країна імпортера (для врахування ризику країни).
3. Назва і юридична адреса гаранта.
4. Реквізити документа, що підтверджує дебіторську заборгованість (реквізити векселю або рахунку).
5. Форма забезпечення – аваль або гарантія.
6. Графік платежів.
7. Опис експортованого товару.
8. Дата поставки товару.
9. Дата подання документів.
10. Відповідні ліцензії та дозволи.
11. Місце оплати заборгованості.
12. Назви та юридичні адреси імпортера та експортера.

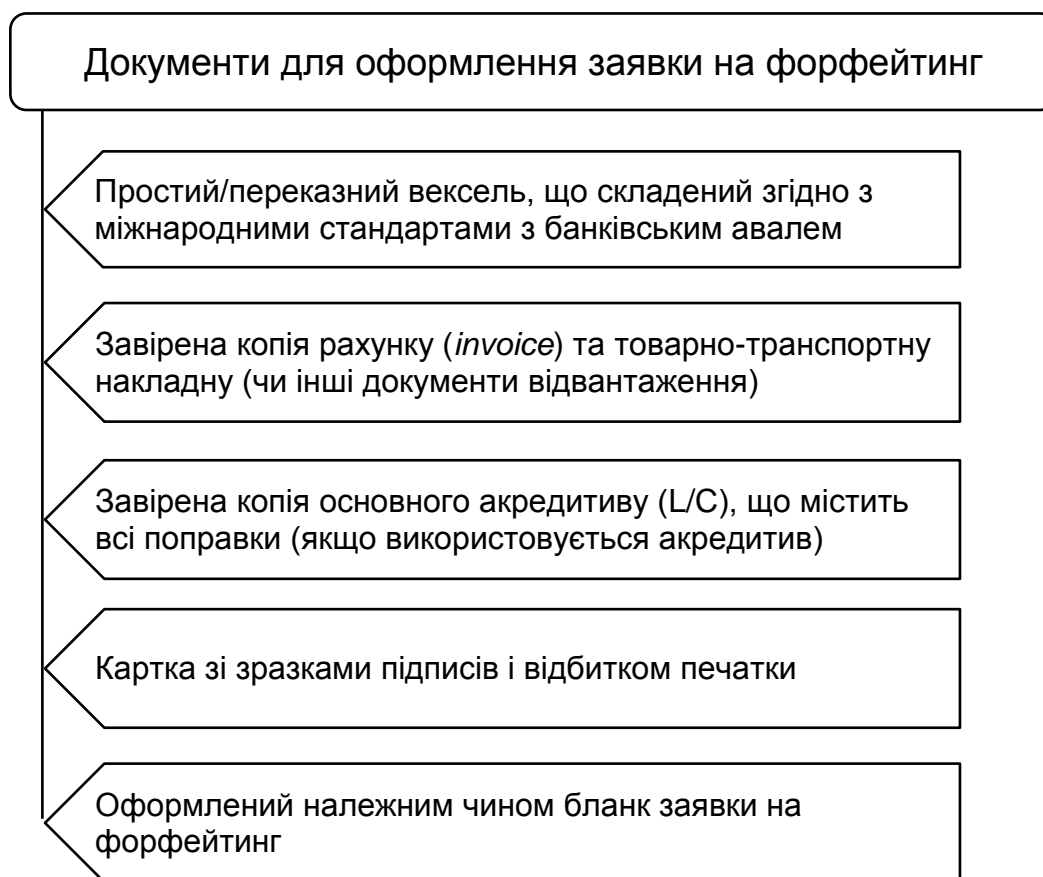

Рис. 8.2. Перелік документів, які необхідно надати для оформлення форфейтингу

С. М. Еш виокремив такі переваги та недоліки форфейтингу, що показані в табл. 8.2.

Таблиця 8.2

Переваги та недоліки форфейтингу

Переваги		Недоліки	
Для експортера	Для форфейтера	Для експортера	Для форфейтера
1	2	3	4
Можливість одержання грошових коштів відразу після відвантаження продукції	Простота та оперативність в оформленні документації	Висока вартість	Відсутність права регресу у разі несплати боргу

1	2	3	4
У разі купівлі векселів застосовується фіксована облікова ставка, тобто дисконт є визначеною сумою і протягом усього строку кредитування не змінюється	Вища маржа, ніж під час кредитування	Ймовірність того, що експортер може не знайти гаранта або аваліста, який би задовольняв форфейтера	Необхідність знання вексельного законодавства країни-імпортера
Відсутність ризиків, оскільки експортер продає боргові вимоги форфейтеру на безповоротній основі, тобто без права регресу	Є можливість легкої реалізації куплених активів на вторинному ринку	Необхідність підготувати документи у такий спосіб, щоб на експортера не було регресу у разі банкрутства гаранта або аваліста	Необхідність нести всі відсоткові ризики до погашення векселів
Відсутність витрат часу та коштів на управління боргом або на організацію його погашення	–	Необхідність знати законодавство країни-імпортера	Наявність відповідальності за перевірку кредитоспроможності гаранта або аваліста
Простота документації та оперативність її оформлення	–	Набагато вища, ніж у разі звичайного комерційного кредитування, маржа форфейтера	Неможливість зробити платіж раніше терміну
Відсутнє експортне страхування	–	–	–

Форфейтинг почав розвиватися після Другої світової війни. Кілька банків Цюріха, що мали багатий досвід фінансування міжнародної торгівлі, стали використовувати цей прийом для фінансування. В умовах стрімкого розвитку міжнародній торгівлі багато африканських, азіатських, а також латиноамериканських країн стали більш активні на світових ринках, у той же час західноєвропейські підприємці все рідше погоджувались надати комерційний кредит. У зв'язку з цим учасники міжнародної торгівлі були змушені звернути увагу на цей досить новий метод фінансування власних угод.

Форфейтинг у практиці вітчизняних банків і підприємств використовується дуже рідко через певні обмеження, зокрема, висока сума фінансування, через низький рейтинг України та соціально-економічну нестабільність.

8.3. Лізинг у фінансуванні зовнішньоекономічних угод

Особливим видом фінансування зовнішньоекономічних угод є лізинг. В Україні регулювання лізингових операцій здійснюється Законом України "Про фінансовий лізинг" [17], а також Конвенцією УНІДРУА про міжнародний фінансовий лізинг, до якої Україна приєдналась у 2006 році [27].

Лізинг у загальному розумінні – це надання лізингодавцем матеріальних цінностей лізингоотримувачу у користування на визначений термін за певну винагороду – орендну плату, що містить відсоткову ставку, яка покриває вартість залучених засобів лізингодавцем на грошовому ринку з урахуванням необхідного прибутку банку та амортизації майна. Залежно від особливостей здійснення лізингових операцій (ступеня окупності), лізинг може бути двох видів – фінансовий та оперативний.

Оперативний лізинг – це договір лізингу, який укладається на термін, менший за період амортизації орендованого майна. Для оперативного лізингу характерне часткове відшкодування вартості майна, що здається в лізинг (термін амортизації довший за термін договору). Витрати лізингодавця, які пов'язані з придбанням і утриманням предмета лізингу, не покриваються тут орендними платежами протягом одного лізингового контракту.

Головна мета міжнародного фінансового лізингу – сприяння розвитку НТП, розширення можливостей зміцнення і розвитку сучасної матеріально-технічної бази підприємств, їх технічного переоснащення, розгортання і поглиблення коопераційних зв'язків між вітчизняними і зарубіжними суб'єктами лізингових відносин.

Законодавче визначення фінансового лізингу подано на рис. 8.2.

Рис. 8.2 показує, що суттєвих відмінностей у визначеннях фінансового лізингу згідно з національним та міжнародним законодавством немає, просто визначення, подане в Конвенції УНІДРУА про міжнародний фінансовий лізинг, є більш детальним. Лізинг як інструмент кредитування у сфері зовнішньоекономічних відносин є особливо вигідним тоді, коли через механізм лізингу можна отримати податкові чи митні пільги, проте на даний момент таких пільг в Україні немає.

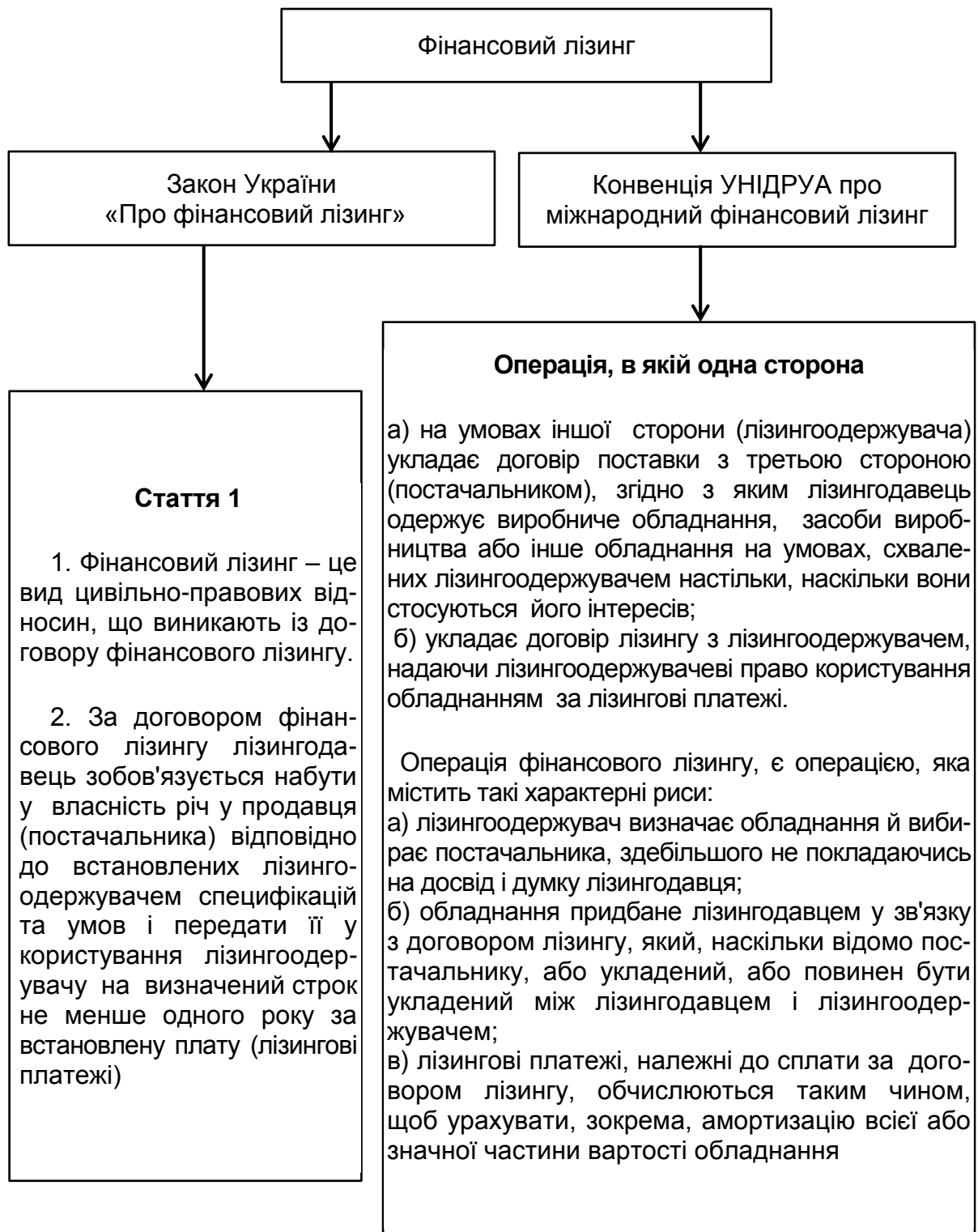

Рис. 8.2. **Визначення фінансового лізингу**

Права та обов'язки основних сторін лізингової операції – лізингодавця та лізингоодержувача – визначають відносини між ними, подані в табл. 8.3

Права та обов'язки лізингодавця і лізингоодержувача

Учасник операції	Права	Обов'язки
1	2	3
Лізингодавець	<p>1) інвестувати на придбання предмета лізингу як власні, так і залучені та позичкові кошти;</p> <p>2) здійснювати перевірки дотримання лізингоодержувачем умов користування предметом лізингу та його утримання;</p> <p>3) відмовитися від договору лізингу у випадках, передбачених договором лізингу або законом;</p> <p>4) вимагати розірвання договору та повернення предмета лізингу у передбачених законом та договором випадках;</p> <p>5) стягувати з лізингоодержувача прострочену заборгованість у безспірному порядку на підставі виконавчого напису нотаріуса;</p> <p>6) вимагати від лізингоодержувача відшкодування збитків відповідно до закону та договору;</p> <p>7) вимагати повернення предмета лізингу та виконання грошових зобов'язань за договором сублізингу безпосередньо йому в разі невиконання чи прострочення виконання грошових зобов'язань лізингоодержувачем за договором лізингу</p>	<p>1) у передбачені договором строки надати лізингоодержувачу предмет лізингу у стані, що відповідає його призначенню та умовам договору;</p> <p>2) попередити лізингоодержувача про відомі йому особливі властивості та недоліки предмета лізингу, що можуть становити небезпеку для життя, здоров'я, майна лізингоодержувача чи інших осіб або призводити до пошкодження самого предмета лізингу під час користування ним;</p> <p>3) відповідно до умов договору своєчасно та у повному обсязі виконувати зобов'язання щодо утримання предмета лізингу;</p> <p>4) відшкодувати лізингоодержувачу витрати на поліпшення предмета лізингу, на його утримання або усунення недоліків у порядку та випадках, передбачених законом та/або договором;</p> <p>5) прийняти предмет лізингу в разі дострокового розірвання договору лізингу або в разі закінчення строку користування предметом лізингу</p>
Лізингоодержувач	<p>1) обирати предмет лізингу та продавця або встановити специфікацію предмета лізингу і доручити вибір лізингодавцю;</p> <p>2) відмовитися від прийняття предмета лізингу, який не відповідає його призначенню та/або умовам договору, специфікаціям</p>	<p>1) прийняти предмет лізингу та користуватися ним відповідно до його призначення та умов договору;</p> <p>2) відповідно до умов договору своєчасно та у повному обсязі виконувати зобов'язання щодо утримання предмета лізингу, підтримувати його у справному стані;</p> <p>3) своєчасно сплачувати лізингові платежі</p>

1	2	3
Лізингоодержувач	<p>3) вимагати розірвання договору лізингу або відмовитися від нього у передбачених законом та договором лізингу випадках;</p> <p>4) вимагати від лізингодавця відшкодування збитків, завданих невиконанням або неналежним виконанням умов договору лізингу</p>	<p>4) надавати лізингодавцеві доступ до предмета лізингу і забезпечувати можливість здійснення перевірки умов його використання та утримання;</p> <p>5) письмово повідомляти лізингодавця, а в гарантійний строк і продавця предмета, про всі випадки виявлення несправностей предмета лізингу, його поломок або збоїв у роботі;</p> <p>6) письмово повідомляти про порушення строків проведення або непроведення поточного чи сезонного технічного обслуговування та про будь-які інші обставини, що можуть негативно позначитися на стані предмета лізингу, – негайно, але у будь-якому разі не пізніше другого робочого дня після дня настання зазначених подій чи фактів, якщо інше не встановлено договором;</p> <p>7) у разі закінчення строку лізингу, а також у разі дострокового розірвання договору лізингу та в інших випадках дострокового повернення предмета лізингу – повернути предмет лізингу у стані, в якому його було прийнято у володіння, з урахуванням нормального зношування, або у стані, обумовленому договором</p>

Лізингодавець та лізингоодержувач можуть мати інші права та обов'язки відповідно до умов договору лізингу та чинних нормативно-правових актів. Як правило, з моменту передачі предмета лізингу у володіння лізингоодержувачу ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження предмета лізингу переходить до лізингоодержувача.

Узагалі всіх учасників міжнародного лізингу можна розподілити на такі групи:

- 1) дочірні лізингові компанії банків та інших фінансових інститутів;
- 2) дочірні фірми та відділення промислових і торговельних компаній;

- 3) незалежні лізингодавці;
- 4) інші лізингодавці та фірми, що займаються лізинговими операціями;
- 5) лізингові клуби й асоціації.

Більш детальна інформація про них подана в табл. 8.4.

Таблиця 8.4

Загальна характеристика основних груп лізингодавців

Групи лізингодавців	Характеристика
1	2
Дочірні лізингові компанії банків та інших фінансових інститутів	Так звані каптивні, тобто залежні лізингові компанії. Ця група є найбільш численна. На неї припадає основний обсяг лізингових операцій майже у всіх розвинених країнах. Компанії, що належать до цієї групи, мають у своєму розпорядженні найбільші кредитні ресурси, тому особливо сильні позиції таких компаній у фінансуванні лізингу великих об'єктів (комплектних поставок для промислових підприємств, бурової техніки, літаків, суден та ін.). Найбільш великі компанії в цьому секторі ринку – це <i>Deutsche Bank, Societe Generale, Credi Agricole, ING Barings, ABN-AMRO Bank, NatWest, Landesbank Baden-Wuerttemberg, Barclays Bank</i>
Дочірні фірми та відділення промислових і торговельних компаній	Виробники устаткування, обладнання та високоточної техніки в розвинутих країнах ще на початку ХХІ століття використовували лізинг як засіб розширення продажу своєї продукції, що зумовило створення спеціалізованих філій промислових компаній, діяльність яких була пов'язана з лізингом устаткування, що ними випускається. Прикладами активної роботи таких структур є діяльність <i>IBM/KAM, ATT capital, Oreck Corporation, General electric capital, Hewlett-Packard Finance</i> та інших, річні обороти яких за лізинговими операціями становлять десятки мільярдів доларів
Незалежні лізингодавці	Ці фірми розподіляються на фінансові та лізингові. Перші займаються, в основному, фінансовим лізингом і не обмежують свою діяльність якоюсь визначеною номенклатурою виробів. Крім того, вони можуть давати кредити, проводити операції з цінними паперами, брати участь в акціонерному лізингу. Другі спеціалізуються на лізингу визначених видів устаткування або обслуговують клієнтів, відібраних за певними критеріями (галузь, види лізингових операцій, географія здійснення угод та ін.)

1	2
Інші лізингодавці та фірми, що займаються лізинговими операціями	Нині у більшості розвинутих країн, як правило, відсутні принципіві обмеження за юридичним статусом лізингодавців, тому лізингом можуть займатися будь-які юридичні і фізичні особи, а також державні організації, що мають для цього фінансові ресурси. Це можуть бути страхові компанії, пенсійні фонди, інвестиційні банки та ін.
Лізингові клуби й асоціації	<p>Міжнародні лізингові клуби можна розподілити на такі підгрупи:</p> <p>асоціації та лізингові клуби, що об'єднують своїх членів за географічною ознакою. Це такі організації, як <i>Leaseurope</i>, що містить національні асоціації європейських країн, <i>Felaleas</i> (Латиноамериканська лізингова асоціація), <i>ASIALEAS</i> (Лізингова асоціація Азії); асоціації, утворені переважно найбільшими лізинговими компаніями розвинутих країн. Це такі клуби, як <i>Interlease</i> (компанії з 10 країн Західної Європи), <i>LeaseClib</i> (компанії країн Західної Європи й Австралії), <i>MultiLease Association</i> (лізингові компанії країн Західної Європи, Азії і Північної Америки);</p> <p>клуби, що об'єднують компанії, які здійснюють лізинг визначеного виду устаткування (Міжнародна асоціація лізингодавців авіатехніки, Американська асоціація лізингу устаткування, Європейська асоціація з торгівлі та лізингу обчислювальної техніки, Європейська асоціація з лізингу легкових і вантажних автомобілів та ін.)</p>

Тривалий час основними джерелами фінансування лізингових операцій в Україні були позичкові кошти, в тому числі банківських кредитів (85,2 %). Найпоширенішим нині є лізинг вантажних автомобілів, морських і повітряних суден, комп'ютерної техніки. Постачання автотехніки та обладнання на лізинговій основі пропонують *Renault, DAF, SCANIA, IBM, HP* та ін. Цілий ряд закордонних компаній висловили готовність розвивати співробітництво з вітчизняними лізинговими компаніями щодо поставки в Україну на лізинговій основі сільськогосподарської та тракторної техніки й обладнання – *John Dear, Bizon, NEUERO, URSUS, Prokop*; будівельної техніки – *Caterpillar, Zeppelin, Tatra, Condor*; автотехніки – "МАН", *Mercedes, Mitsubishi, Volvo, Shčoda*. Українські міжнародні перевізники за допомогою лізингу поновили свій автомобільний парк на суму понад 380 млн дол. США.

Як форма фінансування міжнародним лізингом має як переваги, так і недоліки, які зображено на рис. 8.3.

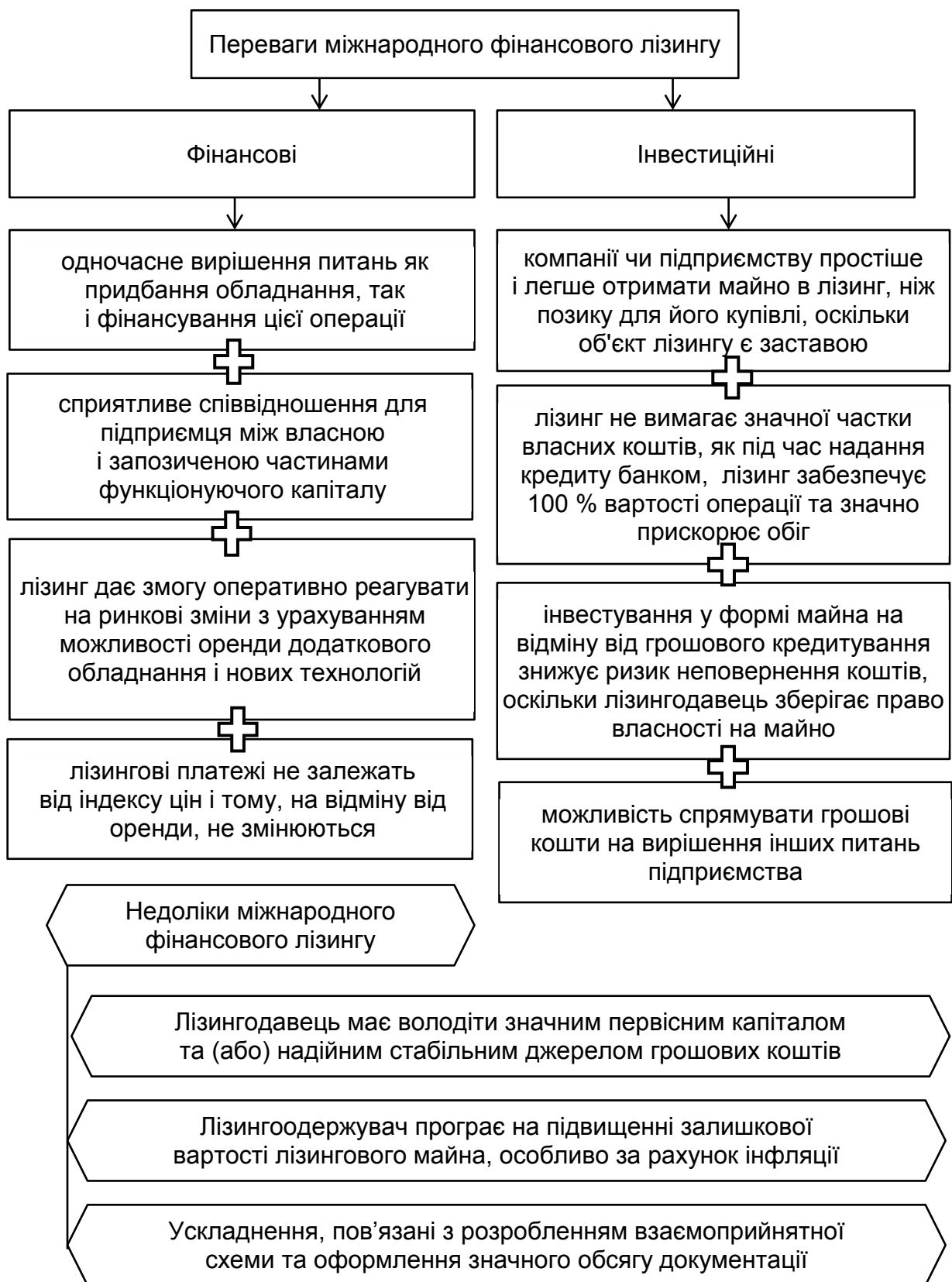

Рис. 8.3. Переваги та недоліки міжнародного фінансового лізингу

Окрім фінансових та інвестиційних переваг (рис. 8.3) фінансовий лізинг має ще й організаційно-експлуатаційні та сервісні. А окрім зазначених недоліків під час фінансування лізингових операцій виникає ціла низка ризиків:

- втрати платоспроможності лізингоодержувача;
- зниження класу кредитоспроможності виробника;
- відсотковий ризик, наприклад, зміни відсоткових ставок;
- податковий ризик – зміна ставок податків, скасування податкових пільг;
- валютний ризик, якщо фінансування здійснюється у іноземній валюті такого підприємства, що не має постійних надходжень валютної виручки;
- некоректного використання об'єкта лізингу, його псування, втрати;
- необґрунтованої передачі об'єкта третій особі та ін.

Особливо для вітчизняних підприємств-лізингоодержувачів, актуальний ризик втрати платоспроможності, а для лізингодавців – ще й ризик руйнування об'єкта лізингу, оскільки найбільш поширеним об'єктом лізингу в Україні є транспортні засоби.

У 2014 році лізингові компанії уклали нових договорів на 3,5 млрд грн – це підраховали в асоціації "Українське об'єднання лізингодавців". Ринок впав майже вдвічі, оскільки в попередні два роки обсяг нового року становив близько 6 млрд грн на рік. За 2014 рік найактивнішим учасником ринку стала компанія "ОТП Лізинг". Також лідерами ринку лізингу у 2014 році були "Райффайзен лізинг аваль" (друге місце), на третьому місці – "Український лізинговий фонд" (509 400 000 грн).

Однією із провідних компаній, які здійснюють операції з міжнародного лізингу є *ALD Automotive* (ТОВ "Перша лізингова компанія") – член ради Асоціації "Українське об'єднання лізингодавців", провідна лізингова компанія в Україні в сегменті лізингу легкового автотранспорту та *Avis Україна* (підприємство з іноземними інвестиціями "ВІП-Рент") – представництво найбільшої у світі корпорації з лізингу і прокату автомобілів.

Таким чином, міжнародний фінансовий лізинг для країни, резидентами яких є лізингодавці, становить інтерес з точки зору отримання доходу в іноземній валюті. Лізингоодержувач отримує перевагу від міжнародного лізингу у використанні більш сучасного іноземного обладнання, отримання різноманітних валютних, фінансових і податкових пільг.

Запитання та завдання для самоконтролю

Контрольні запитання

1. Дайте загальну характеристику міжнародного кредиту.
2. Охарактеризуйте міжнародний фірмовий кредит.
3. Які особливості міжнародного лізингу?
4. Які особливості міжнародного факторингу?
5. Охарактеризуйте форфейтування під час міжнародних розрахунків.
6. Охарактеризуйте банківське кредитування міжнародної діяльності.
7. Які способи та методи нарахування відсотків під час міжнародного кредитування.

Тести

1. Кредит, який надається підприємством однієї країни підприємству іншої країни – це:
 - а) банківський кредит;
 - б) фінансовий кредит;
 - в) синдикований кредит;
 - г) фірмовий кредит.
2. Основними видами комерційного кредиту є:
 - а) фірмовий, вексельний, обліковий, акцептний;
 - б) кредит за відкритим рахунком, овердрафт;
 - в) форфейтинг, факторинг, лізинг;
 - г) усі відповіді правильні.
3. Обліковий кредит – це:
 - а) купівля векселя банком до настання терміна оплати за ним;
 - б) кредит, наданий банком у формі акцепту переказного векселя, що виставляється на банк експортерами й імпортерами;
 - в) традиційна форма кредитування експорту, за якої експортер надає кредит іноземному покупцеві у формі відстрочки платежу.
4. У сфері міжнародної торгівлі кредитування імпорту може бути здійснено на базі:
 - а) аванс під інкасо, акредитив з авансом, урахування та акцепт векселів, овердрафт як у національній, так і в іноземній валюті;
 - б) векселя, документарного акредитиву, прямого банківського кредитування;

в) аванс під інкасо, врахування та акцепт векселів, овердрафт як у національній, так і в іноземній валюті.

5. У яких видах документарного акредитиву присутня кредитна функція:

- а) відкличний акредитив, покритий акредитив, товарний акредитив;
- б) револьверний акредитив, акредитив чистий (грошовий);
- в) акцептний акредитив, акредитив із відстрочкою, компенсаційний акредитив.

6. Під фірмовим кредитом розуміють:

- а) розстрочку платежу;
- б) авансовий платіж;
- в) овердрафт;
- г) факторинг.

7. За лінійного методу величину відсотків за фірмовим кредитом:

а) нарахування відсотків полягає у підрахуванні загальної суми відсотків з кредиту і її поділ на кількість платежів (траншів);

б) розраховують для кожної частини кредиту окремо з дати його надання;

в) відсотки нараховують на залишок основного боргу за період із дати його використання до дати погашення.

8. Відсотки нараховують на залишок основного боргу за період із дати його використання до дати погашення – цей спосіб нарахування відсотків має назву:

- а) лінійний;
- б) пропорційний;
- в) штафельний.

9. Контроль за цільовим використанням іноземних кредитів, залучених державою або під державні гарантії в Україні, здійснюється:

- а) центральними органами виконавчої влади;
- б) банками-агентами Кабінету Міністрів України;
- в) органами податкової служби;
- г) митними органами;
- д) фондом державного майна.

10. Міжнародний кредит у формі купівлі спеціалізованою фінансовою компанією грошових вимог експортера до імпортера та їх інкасація – це:

- а) лізинг;
- б) факторинг;

в) акцептний кредит;

г) форфейтинг.

11. Форфейтинг – це:

а) кредитування експорту шляхом купівлі векселів або інших боргових зобов'язань в обмін на готівковий платіж;

б) кредит у формі купівлі спеціалізованою фінансовою компанією грошових вимог експортера до імпортера та їх інкасація;

в) оплата купленого товару за посередництвом банку у формі акцепту банком імпортера тратт, виставлених експортером.

12. Оперативний лізинг – це договір лізингу, за яким лізингоодержувач на своє замовлення отримує у платне користування від лізингодавця об'єкт лізингу на строк, не менший строку, за який амортизується 60 % вартості об'єкта лізингу, визначеної в день укладання договору:

а) так;

б) ні.

13. Які групи коефіцієнтів використовуються для оцінювання кредитоспроможності позичальника:

а) ділової активності;

б) рентабельності;

в) ліквідності;

г) грошового потоку?

14. Забороняється надання валютного кредиту:

а) на формування статутного фонду;

б) на придбання нерухомості, купівлі споживчих товарів резидентами України;

в) на покриття збитків господарської діяльності позичальника.

15. За видами здійснюваних операцій розрізняють види факторингу:

а) оперативний, фінансовий;

б) конвенційний, конфіденційний;

в) компенсаційний, пільговий.

16. Факторингові операції не проводяться:

а) за борговими зобов'язаннями приватних осіб;

б) за вимогами, запропонованими бюджетним організаціям;

в) якщо оплата роботи проводиться поетапно або авансом у випадку компенсаційних або бартерних угод про продаж, відповідно до яких покупець має право повернути товар протягом визначеного часу;

- г) за борговими зобов'язаннями юридичних осіб;
- д) за борговими зобов'язаннями філій і відділень юридичних осіб.

17. Факторингова компанія може здійснювати оплату боргових зобов'язань:

- а) у момент настання терміну платежу;
- б) у момент надання клієнтом рахунків-фактур, виставлених на покупців;
- в) у момент настання терміну платежу або достроково.

18. Форфейтування – термін, який вживається для позначення купівлі зобов'язань (векселів), погашення яких припадає на будь-який час у майбутньому і які виникають у процесі постачання товарів і послуг (здебільшого експортних операцій) без оборнення на будь-якого попереднього боржника:

- а) так;
- б) ні.

19. Основними напрямками реалізації Проекту розвитку експорту, який здійснюється спільно з Міжнародним банком реконструкції є:

- а) кредитування проектів розвитку експорту вітчизняних підприємств (на пільгових умовах);
- б) надання технічної допомоги (грантів) експортерам для створення та розвитку необхідної експортної інфраструктури, вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності;
- в) обидві відповіді правильні.

20. Рух позикового капіталу в сфері міжнародних економічних відносин, який пов'язаний з наданням валютних і товарних ресурсів на умовах строковості, поверненості, платності, забезпеченості та цільового використання – це:

- а) технічна допомога (грантове фінансування);
- б) міжнародний кредит;
- в) факторинг;
- г) форфейтинг.

Практичні завдання

Завдання 8.1. Компанія "Альфа" та фірма "Бета" готують договір про поставку товару на суму 1 млн дол. США із розстрочкою оплати один

рік за умови щоквартального погашення боргу і нарахованих відсотків. Ставка відсотків за кредит – 5,4 %.

Обчисліть нарахування і погашення відсотків за кредит із використанням методів: лінійного і штафельного, та способів: прогресивного, регресивного і пропорційного. Порівняйте результати і дайте обґрунтовані рекомендації щодо умов контракту.

Завдання 8.2. За умовами контракту українське підприємство-експортер надало іноземному покупцю комерційний кредит на два роки в розмірі 70 % вартості експортної продукції. Розрахунки здійсніть у табл. 8.4, зробіть висновок щодо доцільності використання імпортером та експортером кожного з варіантів погашення кредиту.

Таблиця 8.4

Результати розрахунку сум основного боргу, відсотків та загальної суми

Номер тратт	Строк сплати	Сума основного боргу	Сума відсотків			Загальна сума		
			1	2	3	1	2	3
1								
2								
3								
4								
Усього								

Погашення кредиту необхідно проводити рівними внесками кожні півроку. Відповідно до умов контракту підприємство-експортер повинно виписати комплект із чотирьох тратт на загальну суму боргу та відсотків. Сума контракту складає 460 тис. доларів США, річний відсоток за кредитом 8 %. Розрахуйте суму основного боргу, суми відсотків та загальну суму платежу за траттою за трьома варіантами:

а) відсотки нараховуються з суми основного боргу, яка залишається після часткового погашення до дати наступного платежу;

б) на суму основного боргу за траттою за період від дати її виписки до дати сплати;

в) відсотки нараховуються з суми основного боргу за весь строк використання кредиту з розподілом суми нарахованих відсотків на рівні частини від кількості тратт.

Завдання 8.3. 15 січня банк уклав на умовах спот угоду про залучення 250 тис. доларів США строком на один місяць під 7 %. Паралельно банк уклав угоду про розміщення 250 тис. доларів під 8 % строком на три місяці. Дата валютування обох угод 15 січня, дата закінчення першої угоди 15 лютого, а другої – 15 квітня. Визначте валютну позицію банку, з якої дати у банку буде відкрита позиція. Розрахуйте дохід банку за умови, що банк планує підтримувати закриту валютну позицію за рахунок залучення ресурсів на ринку, причому прогнозується зниження процентних ставок на 0,6 % у кожному наступному місяці.

Завдання 8.3. Підприємство, що є клієнтом банку, має намір укласти експортний контракт на продаж товарів вартістю 900 000 EUR і надає своєму контрагенту можливість сплатити його вартість упродовж трьох років шістьма рівними частинами зі сплатою 8 % річних. Оформлюється товарний кредит векселями. Ставка врахування за векселем у вітчизняному банку становить 10 %. Комісійні фактора – вітчизняного банку, становлять 5 000 EUR. Комісійні форфейтингової компанії розраховуються за формулою: ставка Libor, коефіцієнт, що покриває ризик країни, 0,8 % від вартості контракту – на покриття відсоткового ризику, та 0,3 % комісія форфейтера за оформлення всіх документів.

Необхідно визначити номінальну вартість контракту, на яку оформлюються векселі, та запропонувати клієнту найбільш вигідний варіант дострокового погашення векселів.

Рекомендована література: [17; 27].

Глосарій

Авансовий платіж передбачає виплату імпортером суми, встановленої в контракті, до передачі товаросупроводжувальних документів та самого товару в розпорядження покупця.

Авізуючий банк – це банк, який авізує акредитив на прохання банку-емітента.

Акредитив – це будь-яка угода, як вона не була б названа чи позначена, яка є безвідкличною і є твердим зобов'язанням банку-емітента сплатити у термін належне представлення. Сплата в строк означає: а) платіж за пред'явленням, якщо акредитив передбачає платіж за пред'явленням; б) здійснити платіж із розстрочкою і оплатити після настання строку, якщо акредитив передбачає розстрочку платежу; в) акцептувати вексель (тратту), виставлений бенефіціаром і оплатити після настання строку, якщо акредитив передбачає акцепт

Базисні умови постачання товарів – це документ, що містить інформацію щодо транспорту, яким буде здійснено доставку товару та зазначає одну з умов Інкотермс, згідно з якою ця доставка буде виконуватись. Інкотермс визначають момент переходу ризиків випадкової загибелі чи пошкодження товару від продавця до покупця, регламентують, хто (продавець чи покупець) організує перевезення товару, його вантаження, розвантаження, оплачує страхування товару, здійснює його митне оформлення.

Банк-емітент – це банк, який виставляє акредитив на прохання заявника або від свого власного імені.

Банківська платіжна картка – це інструмент безготівкових розрахунків і засіб отримання кредиту.

Банківський переказ – це просте доручення банку своєму банку-кореспонденту сплатити відповідну суму грошей на прохання і за рахунок переказника іноземному отримувачу (бенефіціару) із зазначенням способу відшкодування банку-платнику сплаченої ним суми; розрахункова банківська операція, яка полягає у пересиланні платіжного доручення та грошових коштів одного банку іншому.

Банківські кредити надаються банками чи іншими кредитними установами і розподіляються на два види: фінансові та експортні.

Банк-ремітент – це банк, як правило – банк експортера, якому довіритель доручає операцію щодо інкасування.

Бенефіціар – це сторона, на користь якої виставлений акредитив, вексель, чек.

Валютна операція на умовах *forward* – це валютна операція за форвардним договором, умови якого передбачають виконання цієї операції (з поставкою валюти за договором) пізніше ніж на другий робочий день після дня укладення договору.

Валютна операція на умовах *spot* – це валютна операція за договором, умови якого передбачають виконання цієї операції на другий робочий день після дня укладення договору.

Валютна операція на умовах *tod* – це валютна операція за договором, умови якого передбачають виконання цієї операції в день укладення договору.

Валютна операція на умовах *tom* – це валютна операція за договором, умови якого передбачають виконання цієї операції в перший робочий день після дня укладення договору.

Валютна система – це сукупність взаємопов'язаних суб'єктів і об'єктів валютних відносин.

Валютний арбітраж полягає в одночасному відкритті однакових (чи різних) за строками протилежних позицій на одному чи декількох взаємопов'язаних фінансових ринках із метою отримання гарантованого прибутку за рахунок різниці в значенні курсів. Головний принцип арбітражу – купити фінансовий актив дешевше, а продати дорожче.

Валютний арбітраж конверсійний здійснюється на декількох ринках у різні періоди часу і в декількох валютах, причому початкові і кінцеві валюти можуть бути різними, тобто конверсійний арбітраж об'єднує часовий і географічний.

Валютний арбітраж просторовий – це отримання доходу за рахунок різниці курсів валют на двох географічно різних валютних ринках.

Валютний арбітраж процентний – це отримання доходу за рахунок різниці відсоткових ставок на різні фінансові інструменти.

Валютний арбітраж часовий – це отримання доходу за рахунок різниці курсів фінансових інструментів у часі.

Валютні операції на умовах *swap* – це валютні операції за договором, умови якого передбачають купівлю (продаж, обмін) іноземної валюти зі зворотним її продажем (купівлею, обміном) на певну дату в майбутньому з фіксацією умов цих операцій (курсів, обсягів, дат валютування тощо) під час укладення договору.

Валютні обмеження – це законодавче або адміністративне лімітування або заборона операцій з валютою для резидентів чи нерезидентів. Валютні обмеження є одним з інструментів валютного регулювання.

Валютні операції – це операції, пов'язані з: переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами у валюті України; використанням валютних цінностей у міжнародному обігу як засобу платежу, з передаванням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності; ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютних цінностей.

Валютні операції, пов'язані з рухом капіталу – це: 1) надання та отримання резидентами фінансових кредитів і позик; 2) здійснення іноземних інвестицій в Україну; 3) здійснення резидентами прямих і портфельних інвестицій за межі України; 4) виплата прибутків, доходів та інших коштів, отриманих іноземними інвесторами від інвестиційної діяльності в Україні тощо.

Валютні ризики – це небезпека втрат під час здійснення валютних операцій. Непередбачені коливання курсів валют можуть призвести до втрат не тільки у експортерів та імпортерів, а й у банків та фізичних осіб.

Валютно-фінансові та платіжні умови контрактів – це такі елементи: валюта ціни, валюта платежу, умови платежу, засоби платежу, форми розрахунків, фінансове становище та рейтинг банків, через які будуть здійснюватися розрахунки.

Векселедавець (трасант) – це особа, яка випишує вексель і дає наказ про його оплату.

Вексель – це цінний папір, що містить безумовне абстрактне грошове зобов'язання векселедавця сплатити після настання терміну визначену суму грошей власнику векселя

Виконуючий банк – це банк, який уповноважений на здійснення платежу за акредитивом, або будь-який банк, у випадку, якщо платіж за акредитивом проводиться будь-яким банком.

Гарантійний випадок – це факт порушення принципалом перед бенефіціаром зобов'язання, забезпеченого гарантією, у зв'язку із настанням якого банк-гарант одержує вимогу бенефіціара на сплату коштів відповідно до виданої гарантії з урахуванням умов наданої гарантії та протягом строку дії гарантії.

Гарантія є специфічним засобом забезпечення виконання господарських зобов'язань шляхом письмового підтвердження (гарантійного

листа) банком, іншою кредитною установою, страховою організацією (банківська гарантія) про задоволення вимог управненої сторони у розмірі повної грошової суми, зазначеної у письмовому підтвердженні, якщо третя особа (зобов'язана сторона) не виконає вказане у ньому певне зобов'язання, або настануть інші умови, передбачені у відповідному підтвердженні.

Дата валютування (від англ. *value date*) – це дата виконання умов угоди, тобто фізичного переміщення коштів. Датою валютування даної валюти можуть бути тільки робочі дні, крім вихідних і святкових.

Дата операції – це дата укладення угоди, коли продавець погоджується продати, а покупець придбати іноземну валюту.

Договірні (контрактні) гарантії виставляються банками-гарантами для забезпечення платежів за будь-якими договорами.

Документарне інкасо означає *інкасо*: а) фінансових документів, супроводжених комерційними документами; б) комерційних документів, не супроводжених фінансовими документами.

Зовнішньоекономічний контракт – це письмово оформлений договір двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їхніх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їхніх взаємних прав і обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності.

Індосамент – передавальний напис на фінансовому документі.

Інкасо – це операції, здійснювані банками на підставі одержаних інструкцій, з фінансовими та (або) комерційними документами з метою: а) одержання акцепту та/або платежу; б) видачі комерційних документів проти акцепту та/або проти платежу; в) видачі документів на інших умовах.

Інкасуєчий банк – це будь-який банк, що бере участь у виконанні інкасового доручення, за винятком банку-ремітента. Цей банк подає документи платнику.

Кібернетичний ризик – це ймовірність вчинення правопорушення у кібернетичному просторі щодо платежів та розрахунків і понесення у зв'язку з такими діями фінансових втрат.

Комерційний рахунок-фактура – це документ, що містить вимогу продавця до покупця щодо сплати за товари, який містить опис товару, його кількість, ціну, умови доставки та платежу. Рахунок-фактура слугує основою для проведення розрахунків та їх підтвердження.

Комерційні документи – це документи, у яких визначені грошові вимоги експортера до імпортера. Основним з комерційних документів є рахунок-фактура (англомовна назва *Invoice*), у якому вказується сума, що виставляється до оплати.

Конвенційний факторинг – це універсальна система фінансового обслуговування клієнтів, що містить бухгалтерський облік, розрахунки з постачальниками і покупцями, страхове кредитування та ін.

Коносамент – це документ, що підтверджує наявність та зміст договору перевезення вантажу морем. Він є свідченням про укладання контракту між транспортною компанією та юридичною особою, яка здійснює перевезення товару морем, а також є розпискою за товари, які прийнято на борт судна.

Консульський рахунок-фактура – це комерційний рахунок-фактура, завірений консульством країни покупця.

Контргарантія – це гарантія, яку надає банк-контргарант на користь банку-гаранта або іншого банку-контргаранта.

Конфіденційний факторинг обмежується виконанням тільки окремих операцій: поступка права на одержання грошей, сплата боргів.

Кредитний ризик – це ймовірність несплати позичальником основного боргу та відсотків за ним.

Купівля іноземної валюти – це операція з купівлі іноземної валюти за гривні.

Лізинг у загальному розумінні – це надання лізингодавцем матеріальних цінностей лізингоотримувачу у користування на визначений термін за певну винагороду – орендну плату, що містить відсоткову ставку, яка покриває вартість залучених засобів лізингодавцем на грошовому ринку з урахуванням необхідного прибутку банку та амортизації майна.

Лоро-рахунок – це рахунок, який відкривається у вітчизняному банку на ім'я банку-кореспондента.

Міжбанківський валютний ринок України – це сукупність відносин у сфері торгівлі іноземною валютою в Україні між суб'єктами ринку, між суб'єктами ринку та їх клієнтами (у тому числі банками-нерезидентами), між суб'єктами ринку і Національним банком, а також Національним банком і його клієнтами.

Міжнародний валютний ринок – це сукупність відносин у сфері торгівлі іноземною валютою за межами України між суб'єктами ринку та іноземними контрагентами, які за дорученням і за рахунок суб'єктів ринку здійснюють торгівлю іноземною валютою за межами України.

Міжнародний комерційний (фірмовий) кредит – це кредит, який надається постачальником покупцеві у вигляді відстрочки платежу за поставлений товар. Під фірмовим кредитом розуміють не тільки розстрочку платежу, а й авансовий платіж.

Міжнародний кредит – це рух судного капіталу в сфері міжнародних економічних відносин, пов'язаний із наданням валютних і товарних ресурсів на умовах строковості, платності, поверненості, забезпеченості та цільового використання.

Міжнародний факторинг – це операція кредитного характеру, яка полягає у придбанні спеціалізованою фінансовою компанією або банком грошових вимог експортера до імпортера та їх інкасація.

Міжнародні розрахунки – це грошові розрахунки між суб'єктами господарювання і громадянами різних країн, які пов'язані з рухом товарно-матеріальних цінностей та послуг у міжнародному обороті.

Наказодавець за акредитивом – це сторона, на прохання якої виставляється акредитив.

Належне представлення – це представлення, яке проводиться відповідно до термінів та умов акредитива, чинних положень правил UCP 600 і міжнародних стандартів банківської практики.

Національний валютний ринок – це валютний ринок окремої держави.

Негоціація – це продаж виконуючим банком векселів (виставлених іншим банком) та/або документів відповідно до належного подання шляхом авансування або згоди авансувати суми бенефіціару в банківський день, в який відшкодування має бути здійснене виконуючим банком, або до цього терміну.

Нерезиденти – це фізичні особи (іноземні громадяни, громадяни України, особи без громадянства), які мають постійне місце проживання за межами України, в тому числі ті, що тимчасово перебувають на території України; юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо), з місцезнаходженням за межами України, які створені й діють відповідно до законодавства іноземної держави, у тому числі юридичні особи та інші суб'єкти підприємницької діяльності з участю юридичних осіб та інших суб'єктів підприємницької діяльності України; розташовані на території України іноземні дипломатичні, консульські, торговельні та інші офіційні представництва, міжнародні організації та їх філії, що мають імунітет і дипломатичні привілеї, а також представництва інших організацій і фірм, які не здійснюють підприємницької діяльності на підставі законів України.

Неторговельні валютні операції – це операції, не пов'язані з міжнародною торгівлею, зокрема: перекази з оплати праці, стипендій, пенсій, аліментів, державної допомоги, матеріальної допомоги, допомоги родичів,

благодійної та гуманітарної допомоги, виплат і компенсацій, відшкодування за страховими випадками, премій, призів, успадкованих коштів, коштів за договорами дарування, коштів, заощаджених на рахунках, і прибутків за ними; виплати на підставі вироків, рішень, ухвал і постанов судових, слідчих та інших правоохоронних органів; оплата фізичними особами участі в міжнародних симпозиумах, семінарах, конференціях, конгресах, виставках, ярмарках, культурних і спортивних заходах, а також інших міжнародних зустрічах, що відбуваються на територіях іноземних країн тощо.

Ностро-рахунок – це рахунок, який відкривається вітчизняним банком в іноземному банку-кореспонденті.

Обмін (конвертація) іноземної валюти – це операція з купівлі (продажу) однієї іноземної валюти за іншу іноземну валюту.

Оперативний лізинг – це договір лізингу, який укладається на термін, менший за період амортизації орендованого майна. Для оперативного лізингу характерне часткове відшкодування вартості майна, що здається в лізинг (термін амортизації довший за термін договору). Витрати лізингодавця, які пов'язані з придбанням і утриманням предмета лізингу, не покриваються тут орендними платежами протягом одного лізингового контракту.

Опціонні операції – це строкові угоди між продавцями та власниками опціонів, за якими власник опціону отримує право (але не зобов'язання) одному учаснику угоди купити або продати відповідну кількість іноземної валюти за фіксованим курсом упродовж визначеного часу, тоді як другий учасник за грошову премію зобов'язується за необхідності забезпечити реалізацію цього права, будучи готовим продати або купити іноземну валюту за відповідною договірною ціною.

Офіційні документи – це документи, необхідні відповідно до законодавства тієї або іншої країни, підтверджують легальність і правомірність здійснення діяльності: сертифікат походження, митні документи, ліцензії, санітарні свідчення.

Переказний вексель – це безумовний письмовий наказ, адресований одною особою (векселедавцем) іншій особі (платнику) і підписаний особою, яка видала вексель, про виплату на вимогу або на визначену дату суми грошей третьому учаснику (одержувачу), за його наказом або пред'явнику.

Підтвердження – це тверде зобов'язання підтверджуючого банку на додаток до зобов'язання банку-емітента сплатити у строк або неогоціювати належне представлення.

Підтверджуючий банк – це банк, який додає своє підтвердження акредитива за дорученням або проханням банку-емітента, тобто підтверджує відкриття акредитива.

Платіж на відкритий рахунок передбачає ведення партнерами один для одного відкритих рахунків, на яких обліковуються суми поточної заборгованості; використовують експортери та імпортери, якщо вони гарно знають один одного або за умови великих обсягів взаємних поставок; контрагенти самостійно ведуть облік своїх операцій за відкритим рахунком та обмінюються, минаючи банк, товаророзпорядчими документами.

Платіжний баланс – це звіт, що відображує у сумарному вигляді економічні операції між резидентами і нерезидентами за визначений період часу. Платіжний баланс містить три основні складові: рахунок поточних операцій; рахунок операцій з капіталом та фінансових операцій, зведений баланс.

Платіжні гарантії виставляються банками-гарантами в забезпечення платіжних зобов'язань покупців (боржників) щодо продавців (кредиторів), вони захищають інтереси експортерів під час розрахунків за відкритим рахунком, у формі інкасо, під час розрахунків на умовах комерційного кредиту.

Платник за векселем (трасат) – це особа, якій адресований наказ про оплату векселя.

Подання (представлення) – це подання документів за акредитивом банку-емітенту або виконуючому банку, так і документів, представлених належним чином (належне представлення).

Попередня фактура – це документ, що містить котирування цін, яке передається потенційному партнеру.

Поручительство – це одна з форм гарантії і є договором, згідно з яким одна особа (поручитель) бере на себе перед кредитором відповідальність за виконання боржником зобов'язання у повному обсязі або тільки частково. Порука має акцесорний характер і силу тільки в тому випадку, коли головне зобов'язання є чинним.

Поточний рахунок – це рахунок, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання грошей і здійснення розрахунково-касових операцій за допомогою платіжних інструментів відповідно до умов договору та вимог законодавства України. Договір банківського укладається в письмовій формі.

Похідні фінансові інструменти, або деривативи, – це інструменти, механізм випуску й обігу яких пов'язаний з купівлею-продажем певних

фінансових чи матеріальних активів. В Україні такі фінансові інструменти не використовуються.

Поштовий банківський переказ – це письмове платіжне доручення, що надсилається одним банком іншому, підписане відповідною посадовою особою і є вказівкою іншому банку сплатити зазначену суму коштів вказаному бенефіціару (або за розпорядженням цього бенефіціара).

Предмет контракту відображає, який товар (роботи чи послуги) один із контрагентів повинен поставити іншому з визначенням точного найменування, марки, сорту або кінцевого результату виконаної роботи. Характеристика товару повинна бути точною і не допускати підміни.

Принципал – це особа, за заявою якої надається гарантія або контргарантія.

Продаж іноземної валюти – це операція з продажу іноземної валюти за гривні.

Простий вексель – це нічим не обумовлене зобов'язання позичальника (векселедавця) сплатити позикодавцю відповідний борг в установленій строк.

Процентний ризик – це ймовірність втрат у зв'язку зі зміною ринкової процентної ставки.

Регіональний валютний ринок – це валютний ринок різних держав, які, як правило, географічно розташовані на суміжній території та пов'язані тісними економічними зв'язками, наприклад, європейський валютний ринок.

Резиденти – це фізичні особи (громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства), які мають постійне місце проживання на території України, у тому числі ті, що тимчасово перебувають за кордоном; юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо), з місцезнаходженням на території України, які здійснюють свою діяльність на підставі законів України; дипломатичні, консульські, торговельні та інші офіційні представництва України за кордоном, які мають імунітет і дипломатичні привілеї, а також філії та представництва підприємств і організацій України за кордоном, що не здійснюють підприємницької діяльності.

Ризик – це небезпека втрат або неотримання доходів.

Ризик банку – це ймовірність втрат під час проведення валютних операцій через неефективну роботу обслуговуючого банку.

Ризик контрагента – це ймовірність втрат у зв'язку з невиконанням партнером зобов'язань за контрактом. Для того, щоб оцінити цей ризик, необхідно проаналізувати інформацію щодо діяльності партнера, з яким

планується підписання зовнішньоекономічного контракту. У тому числі його публічну фінансову та податкову звітність.

Ризик країни – це ймовірність втрат у зв'язку зі зміною економічної та політичної ситуації в країнах партнерів та транзиту. Такий ризик настає у разі: війни, революції, страйків.

Ризик у міжнародній торгівлі – це небезпека втрат із вини учасників зовнішньоторговельної операції або через зміну політичної, економічної ситуації в країнах партнерів. До ризиків міжнародного товарного обороту належать: ризик країни, банківський, валютний, контрагента, транспортний, кредитно-фінансові ризики, кібернетичний ризик.

Сертифікований рахунок-фактура – це комерційний рахунок-фактура, який містить висновок експортера про стан надісланих товарів або країні їх виготовлення.

Спосіб розрахунку – це інструмент, який використано для здійснення розрахунку. В міжнародній практиці в якості засобів розрахунків можуть бути використані: векселі, чеки, банківські перекази, платіжні доручення, платіжні картки.

Строкові валютні операції – це операції з купівлі-продажу валюти з терміном оплати більше двох днів, не рахуючи дня укладання угоди. Тобто це валютні угоди, за яких сторони домовляються про постачання валюти через визначений строк після підписання угоди за курсом, зафіксованим в момент її укладання.

Суб'єкти валютного ринку – це уповноважені банки, уповноважені фінансові установи.

Тендерна документація – це документація, що готується замовником тендера і передається особам (учасникам тендера) для підготовки та їх участі в тендері.

Товарно-транспортна накладна – це документально оформлений договір перевезення між відправником вантажу і перевізником, що містить перелік товарів і відомості щодо партії товарів.

Торгівля іноземною валютою – це купівля, продаж, обмін іноземної валюти, здійснення операцій з валютними деривативами.

Торговельні валютні операції – це розрахунки за експорт та імпорт товару без відстрочення платежу або з відстроченням, що відповідно до договору не перевищує строки, установлені законодавством України для здійснення таких розрахунків; розрахунки на території України між резидентами – суб'єктами господарювання за товар на підставі індивідуальної ліцензії НБУ

Транспортний ризик – це ризик пошкодження або втрати товару під час транспортування. Зниження транспортного ризику досягається за рахунок залучення страхових компаній, дотримання Міжнародних правил Інкотермс та вибору документарних форм розрахунків.

Транспортні документи виписуються перевізником як свідчення того, що товар прийнятий ним до перевезення. Основними транспортними документами є товарно-транспортна накладна (у разі перевезення залізничним, автодорожнім, повітряним транспортом) та коносамент (у разі морських перевезень).

Уповноважена фінансова установа – це фінансова установа, яка одержала генеральну ліцензію на здійснення валютних операцій (письмовий дозвіл НБУ на здійснення операцій з валютними цінностями), що дає право на торгівлю іноземною валютою.

Урядові кредити надаються урядом однієї країни уряду іншої країни за рахунок державного бюджету.

Фінансовий банківський вексель – це цінний папір, що посвідчує безумовне зобов'язання банківської установи сплатити після настання строку платежу визначену суму власнику векселя.

Фінансовий казначейський вексель – це цінний папір, що посвідчує безумовне грошове зобов'язання центрального органу виконавчої влади, що здійснює казначейське обслуговування бюджетних коштів, яким оформлено заборгованість державного бюджету, сплатити після настання строку платежу визначену суму власнику векселя (векселедержателю).

Фінансові документи – це документи, які призначені для здійснення платежу покупцем. У міжнародній практиці найбільш поширеними є векселі та чеки.

Фірмовий кредит – це кредит, який надається підприємством (фірмою) однієї країни підприємству (фірмі) іншої країни. Різновиди фірмового кредиту: вексельний кредит, кредит за відкритим рахунком, купівельний аванс, обліковий кредит, овердрафт, акцептний кредит, факторинг, форфейтинг, лізинг.

Форвардні операції – це угоди між двома контрагентами щодо купівлі-продажу іноземної валюти впродовж певного періоду або на визначену дату в майбутньому поставку за раніше обумовленим курсом. Форвардні контракти укладаються поза біржею на банківському ринку, їх ключовими характеристиками є: фіксація валютного курсу в момент укладання форвардної угоди; право вільного визначення обсягів контракту; обов'язковість

для виконання на відміну від ф'ючерсів та опціонів; реальний продаж або купівля валюти; здійснення реальної передачі валюти через обумовлений час; строк угоди коливається від одного до 12-ти місяців.

Форфейтинг – це купівля банком зобов'язань, строк оплати яких не настав, які виникли в результаті поставки товарів або надання послуг переважно за експортно-імпортними угодами без права регресу на будь-якого попереднього кредитора. Засобами платежу за форфейтингом можуть бути: вексель, рахунок без права регресу, ефективний рахунок.

Функції валютного ринку – це сукупність виконуваних завдань, які полягають у такому: обслуговування міжнародного обороту товарів, послуг, капіталів, тобто міжнародних економічних відносин шляхом безперервного здійснення розрахунків; регулювання попиту і пропозиції на різноманітні валютні цінності, встановлення ціни на них, регулювання обсягів валютних операцій; забезпечення захисту від курсових, бухгалтерських, кредитних, відсоткових ризиків під час здійснення операцій в різних валютах; валютний ринок надає можливість урядам різних держав формувати та використовувати власні валютні резерви; операції з купівлі та продажу іноземної валюти та інших валютних цінностей дозволяють отримувати торговий дохід від різниці курсів та відсотковий дохід від різниці у відсоткових ставках за різноманітними борговими інструментами.

Ф'ючерсні операції – це строкові операції з купівлі-продажу валют у майбутньому між двома сторонами за раніше обумовленим курсом стандартизованої суми валюти, які укладаються на біржових ринках

Чек – це письмове розпорядження власника рахунку (чекодавця) банку, в якому відкрито рахунок, виплатити вказану суму грошей пред'явнику чека (чекодержателю) зазначеної в ньому суми за його пред'явленням або впродовж встановленого терміну.

Чисте інкасо – це інкасо фінансових документів, не супроводжених комерційними документами.

Використана і рекомендована література

1. Банківський менеджмент : підручник / за ред. О. А. Кириченка, В. І. Міщенко. – К. : Знання, 2005. – 831 с.
2. Боринець С. Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини : підручник / С. Я. Боринець. – К. : Знання, 2004. – 409 с.
3. Васенко В. К. Валютно-фінансовий механізм зовнішньоекономічної діяльності : навч. посіб. / В. К. Васенко. – К. : Знання-Прес, 2004. – 215 с.
4. Віднійчук-Вірван Л. А. Міжнародні розрахунки і валютні операції : навч. посіб. для студ. вищ. закладів освіти / Л. А. Віднійчук-Вірван. – Львів : Магнолія, 2007. – 211 с.
5. Господарський Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 18–22. – С. 144.
6. Губарева І. О. Міжнародні розрахунки і валютні операції : конспект лекцій / І. О. Губарева, Харківський національний економічний університет. – Х. : ХНЕУ, 2006. – 126 с.
7. Демківський А. В. Вексельна справа : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів, що навчаються за освітньо-професійною програмою підготовки бакалавра зі спец. "Банківська справа" / А. В. Демківський. – К. : Либідь, 2003. – 335 с.
8. Международные валютно-кредитные и финансовые отношения : учебник / под ред. Л. Н. Корасавиной. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 606 с.
9. Міжнародні валютно-кредитні відносини : підручник / за ред. А. С. Філіпченко. – К. : Либідь, 2004. – 208 с.
10. Основи організації та механізм міжнародних розрахунків : навч. посіб. / за ред. М. І. Савлука. – К. : КНЕУ, 2004. – 320 с.
11. Платіжні системи : навч. посіб. / В. А. Ющенко, А. С. Савченко, С. Л. Цокол та ін. – К. : Либідь, 1998. – 416 с.
12. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку : підручник / Л. О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2004. – 468 с.
13. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 29. – С. 377.
14. Про обіг векселів в Україні : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 24. – С. 128.
15. Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 40. – С. 364.

16. Про систему валютного регулювання і валютного контролю : Декрет Кабінету міністрів України від 19.02.93 за № 15-93 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 17. – С. 184.

17. Про фінансовий лізинг : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 16. – С. 68–70.

18. Руденко Л. В. Організація міжнародних кредитно-розрахункових операцій в банках : посібник / Л. В. Руденко. – К. : Видавничий центр "Академія", 2002. – 376 с.

19. Руденко Л. В. Міжнародні кредитно-розрахункові і валютні операції : підручник / Л. В. Руденко. – К. : ЦУЛ, 2003. – 616 с.

20. Холодна Ю. Є. Валютне регулювання : конспект лекцій для студентів спеціальності 7.050105 усіх форм навчання / Ю. Є. Холодна. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2005. – 112 с.

21. Ющенко В. А. Управління валютними ризиками : навч. посіб. / В. А. Ющенко, В. І. Міщенко. – К. : Знання, 2000. – 444 с.

22. Единообразный закон о чеках [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_216.

23. Інструкція про переміщення готівки і банківських металів через митний кордон України, затверджена Постановою Правління Національного банку України № 148 від 27.05.2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03>.

24. Інструкція про порядок видачі індивідуальних ліцензій на здійснення інвестицій за кордон, затверджена Постановою Правління НБУ № 122 від 16.03.99 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0259-99>.

25. Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків в національній та іноземній валютах, затверджена Постановою Правління НБУ від 12.11.2003 р. за № 492 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0520-08>.

26. Керівництво з платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції: Міжнародний Валютний Фонд. – Вашингтон, округ Колумбія, 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/bop/2007/bopman6r.pdf>.

27. Конвенцією УНІДРУА про міжнародний фінансовий лізинг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_263.

28. Конвенція, якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_009.

29. Положення про відкриття та функціонування в уповноважених банках України рахунків банків-кореспондентів в іноземній валюті та в гривнях, затверджена Постановою Правління НБУ від 26.03.98 за № 118 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0231-98>.

30. Положення про порядок видачі індивідуальних ліцензій на переказування іноземної валюти за межі України для оплати банківських металів та проведення окремих валютних операцій, затверджене Постановою Правління НБУ № 266 від 17.06.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0897-04>.

31. Положення про порядок видачі Національним банком України індивідуальних ліцензій на використання іноземної валюти на території України як засобу платежу, затверджене Постановою Правління НБУ № 483 від 14.10.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1429-04>.

32. Положення про порядок видачі Національним банком України індивідуальних ліцензій на розміщення резидентами (юридичними та фізичними особами) валютних цінностей на рахунках за межами України, затверджене Постановою Правління НБУ № 485 від 14.10.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1413-04>.

33. Положення про порядок видачі резидентам індивідуальних ліцензій на переказування іноземної валюти за межі України з метою придбання облігацій зовнішніх державних позик України затверджене Постановою Правління НБУ № 35 від 29.01.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0120-03>.

34. Положення про порядок видачі резидентам індивідуальних ліцензій Національного банку України на переказування іноземної валюти за межі України з метою оплати валютних цінностей, затверджене Постановою Правління НБУ № 36 від 29.01.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0090-03>.

35. Положення про порядок здійснення банками операцій за гарантіями в національній та іноземних валютах, затверджене Постановою Правління НБУ № 639 від 15.12.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0041-05>.

36. Положення про порядок отримання резидентами кредитів, позик в іноземній валюті від нерезидентів і надання резидентами позик в іноземній валюті нерезидентам, затверджене Постановою Правління НБУ

№ 270 від 17.06.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0885-04>.

37. Положення про порядок та умови торгівлі іноземною валютою, затверджене Постановою Правління НБУ "Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України" № 281 від 10.08.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0950-05>.

38. Правила вивезення з України і ввезення в Україну уповноваженими банками національної та іноземної валюти, банківських металів, бланків чеків, затверджені Постановою Правління НБУ № 327 від 06.08.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0753-03>.

39. Правила функціонування Системи підтвердження угод на між-банківському валютному ринку України Національного банку України та перерахування (зарахування) коштів за окремими операціями з іноземною валютою і банківськими металами, затверджені Постановою Правління НБУ № 281 від 10.08.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0951-05>.

40. Про встановлення реквізитів фінансових банківських векселів : Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 17.12.2013 р. № 2893 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0015-14>.

41. Уніфіковані звичаї та правила для документарного акредитиву (UCP-600) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/988_013.

42. Уніфіковані правила щодо договірних гарантій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/988_005.

43. Уніфіковані правила щодо інкасо [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/988_002.

Предметний покажчик

Авансовий платіж	88	Валютні ризики	38
Авізуючий банк	121	Валютно-фінансові та платіж-	
Акредитив	121	ні умови контрактів	32
Базисні умови постачання		Векселедавець (трасант)	100
товарів	68	Вексель	99
Банк-емітент	121	Відсотковий ризик	39
Банківська платіжна картка	98	Гарантійний випадок	140
Банківський переказ	91	Гарантія	139
Банківські кредити	156	Дата валютування	18
Банк-ремітент	116	Дата операції	18
Бенефіціар	121	Договірні (контрактні) гарантії	144
Валютна операція на умовах		Документарне інкасо	115
tom	18	Зовнішньоекономічний	
Валютна операція на умовах		контракт	66
spot	18	Індосамент	100
Валютна операція на умовах		Інкасо	115
forward	18	Інкасуючий банк	116
Валютна операція на умовах		Кібернетичний ризик	39
tod	18	Комерційний рахунок-фактура	75
Валютний арбітраж конверсій-		Комерційні документи	75
ний	22	Конвенційний факторинг	162
Валютний арбітраж	21	Коносамент	75
Валютний арбітраж відсотко-		Консульський рахунок-	
вий	22	фактура	75
Валютний арбітраж просторо-		Контргарантія	140
вий	22	Конфіденційний факторинг	162
Валютний арбітраж часовий	22	Кредитний ризик	39
Валютні операції на умовах		Купівля іноземної валюти	14
swap	18	Лізинг	166
Валютні обмеження	31	Лоро-рахунок	48
Валютні операції	9	Міжбанківський валютний	
Валютні операції, пов'язані з	17,	ринок України	14
рухом капіталу	18	Міжнародний валютний ринок	14

Міжнародний комерційний (фірмовий) кредит	157	Простий вексель	99
Міжнародний кредит	156	Регіональний валютний ринок	13
Міжнародний факторинг	162	Резиденти	11
Міжнародні розрахунки	7	Ризик	35
Наказодавець за акредитивом	121	Ризик банку	38
Належне представлення	121	Ризик контрагента	37
Національний валютний ринок	13	Ризик країни	36
Негоціація	121	Ризик у міжнародній торгівлі	35
Нерезиденти	11	Сертифікований рахунок-фактура	75
Неторговельні валютні операції	16, 17	Спосіб розрахунку	34
Ностро-рахунок	48	Строкові валютні операції	18
Обмін іноземної валюти	14	Суб'єкти валютного ринку	14
Оперативний лізинг	166	Тендерна документація	140
Опціонні операції	20	Товарно-транспортна накладна	71
Офіційні документи	78	Торгівля іноземною валютою	14
Переказний вексель	99	Торговельні валютні операції	16
Підтвердження	121	Транспортний ризик	39
Підтверджуючий банк	121	Транспортні документи	71
Платіж на відкритий рахунок	90	Уповноважена установа	14
Платіжний баланс	29	Урядові кредити	157
Платіжні гарантії	142	Фінансовий банківський вексель	99
Платник за векселем	100	Фінансовий казначейський вексель	100
Подання (представлення)	121	Фінансові документи	77
Попередня фактура	75	Фірмовий кредит	156
Поручительство	141	Форвардні операції	19
Поточний рахунок	49	Форфейтинг	162
Поштовий банківський переказ	101	Функції валютного ринку	12
Предмет контракту	68	Ф'ючерсні операції	19
Принципал	140	Чек	95
Продаж іноземної валюти	14	Чисте інкасо	115

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичні основи валютних відносин і міжнародних розрахунків	5
1. Валютні відносини та операції як сфера здійснення міжнародних розрахунків	5
1.1. Сутність і співвідношення понять "міжнародні розрахунки" та "валютні операції"	6
1.2. Основи організації валютних відносин в Україні	10
1.3. Сутність та види валютних операцій.....	15
2. Валютно-фінансові умови та ризики міжнародних розрахунків	28
2.1. Валютно-фінансові умови міжнародних розрахунків	29
2.2. Ризики міжнародних розрахунків.....	35
3. Валютні рахунки в міжнародних розрахунках.....	45
3.1. Банківські кореспондентські рахунки.....	45
3.2. Порядок відкриття та використання рахунків в іноземній валюті в Україні.....	49
3.3. Порядок відкриття та використання рахунків за межами України	54
4. Документи в зовнішньоторговельних операціях та умови постачань	65
4.1. Характеристика зовнішньоекономічного контракту.....	66
4.2. Види документів під час міжнародних постачань.....	71
4.3. Угоди на міжбанківському валютному ринку України.....	78
Розділ 2. Способи платежів і форми розрахунків.....	87
5. Способи платежів у міжнародних розрахунках	87
5.1. Авансові платежі і розрахунки між сторонами за відкритим рахунком	88
5.2. Розрахунки з використанням чеків, платіжних карток і векселів.....	94
5.3. Способи здійснення міжнародних платежів.....	101

6. Документарні форми розрахунків.....	114
6.1. Міжнародні розрахунки за допомогою інкасо	115
6.2. Міжнародні розрахунки за допомогою акредитиву.....	120
7. Банківська гарантія у міжнародних розрахунках	138
7.1. Принципи та сутність банківського гарантування.....	139
7.2. Учасники гарантійних операцій і взаємовідносини між ними	144
8. Банківське фінансування зовнішньоторговельних угод	154
8.1. Види і форми міжнародного кредиту.....	155
8.2. Міжнародний факторинг та форфейтинг	161
8.3. Лізинг у фінансуванні зовнішньоекономічних угод	166
Глосарій.....	180
Використана і рекомендована література	192
Предметний покажчик.....	196

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Лебідь Олеся Вікторівна

МІЖНАРОДНІ РОЗРАХУНКИ І ВАЛЮТНІ ОПЕРАЦІЇ

**Навчальний посібник
для студентів спеціальності
8.03050802 "Банківська справа"**

Відповідальний за видання *О. М. Колодізєв*

Відповідальний редактор *М. М. Оленич*

Редактор *В. О. Бутенко*

Коректор *В. О. Бутенко*

План 2016 р. Поз. № 10-НП.

Підп. до друку 01.11.2016 р. Формат 60 x 90 1/16. Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 12,5. Обл.-вид. арк. 15,63. Тираж 400 пр. Зам. № 196.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*